

**XXXI. Országos Tudományos Diákköri Konferencia
Had- és Rendészettudományi Szekció
Budapest, 2013. április 16-18.
Nemzeti Közszolgálati Egyetem
Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar**

Irán és a vele kapcsolatos biztonságpolitikai kérdések

Jelige: *Irán*

**Dolgozat lezárásának időpontja:
2012. június 30.**

Tartalomjegyzék

Előszó	I.
Az iráni fegyveres erők	1.
Szárazföldi erők.....	3.
Haditengerészeti erők	4.
Légierő, légvédelem és a ballisztikus rakétaerők.....	7.
Külpolitika	12.
Biztonságpolitikai kérdések	
Regionális nagyhatalom, világpolitikai játékos	24.
Az atomprogram	34.
Az aszimmetrikus tengeri hadviselés.....	43.
Támogatott csoportok.....	49.
Lehetőségek.....	55.
Az Irán számára legjobb lehetőség	55.
Az Irán számára legrosszabb lehetőség.....	57.
A legvalószínűbb lehetőség.....	59.
Konklúzió	62.
Felhasznált irodalom.....	67.
Képek forrása	71.

Előszó

Az Iráni Iszlám Köztársaság napjaink vezető világpolitikai híreinek főszereplője, amelynek atomprogramja körüli vita már évek óta súlyos feszültséget okoz a térség országai, Izrael, a nyugat és az ENSZ BT öt állandó tagja között. Teheránt azzal vádolják, hogy nukleáris fegyvereket akar gyártani, illetve sokszor úgy állítják be, mint egy olyan országot, amely alapjaiban veszélyezteti a környező államok létét, illetve a nemzetközi biztonságot és stabilitást. Jelen írásomban nem kívánom a médiában felkapott ügyeket ismételni, ehelyett megpróbálok a „*mainstream*”-től eltávolodva a kérdés mélyére ásni, megvizsgálni és feltárni mindazokat a materiális és morális tényezőket, amelyek az iráni politikát és biztonságpolitikát alakítják. Ezen területek mindegyike szorosan összefügg egymással, ezért a részenkénti tárgyalás sem könnyű.

Az iráni haderőt részletesen ismertetem, amelynek révén képet kaphatunk arról, hogy vajon a perzsa ország tényleg egy fenyegető, offenzív katonai óriás, mint ahogyan az sokszor hallható, avagy a kép ennél jóval árnyaltabb. Mindenesetre a gazdasági helyzet és a katonai képességek ismerete segít eldönteni, hogy melyek Irán valós, és melyek a neki tulajdonított képességei. Hasonlóképpen fontos a külpolitikai célok ismerete.

A felvezetés után a biztonságpolitikai részben elemzem a legfontosabb Iránnal kapcsolatos kérdéseket, köztük olyanokat, amelyek felett a média figyelme sokszor elsikkad, holott sokkal fontosabbak vagy fenyegetőbbek, mint az állandóan emlegetett atomprogram. Ezek a teljesen különálló kérdéskörök egymásból következnek, szoros kapcsolati viszony van közöttük és végeredményben Teherán stratégiájának a tartóoszlopai.

Munkám zárásaként mellékelek három forgatókönyvet, amelyekben lehetőségeket vázolok fel az ország lehetséges jövőjét illetően. A terjedelmi korlátok miatt ez a dolgozat sem lehet teljes, mindenre kiterjedő, így csak a legfontosabb és feltétlenül szükséges kérdésekkel foglalkozom, amelyekből végül levonom a konklúziót.

Dolgozatom célja, hogy többféle megközelítésben tárjam fel az Iránnal kapcsolatos biztonságpolitikai problémákat, nem hagyva figyelmen kívül Teherán nemzeti érdekeit, regionális ambícióit és biztonsági félelmeit sem. Céлом, hogy tisztázzam a nagyközönség számára esetlegesen ködös kérdéseket és egy olyan komplex értékelést készítsek, amely alapjául, de legalább is hasznos forrásul szolgálhat az Iránnal kapcsolatos jövőbeni biztonsági és védelmi kutatásoknak.

Irán és a Perzsa-öböl térsége

1.kép*

*a képek forrása hátul található a mellékletben

Az iráni fegyveres erők

Az Iráni Iszlám Köztársaság fegyveres erőit úgy oszthatjuk fel, hogy a reguláris erők (szárazföldi haderő, haditengerészet és légierő), illetve a Gárda¹ szervezetei, amelyek a belbiztonságtól, a külső ellenség elleni harcig sokféle feladatot ellátnak. Ez a kettősség nem ritka a diktatúrákban. Az iraki-iráni háború után voltak tervek a Forradalmi Gárda feloszlására, de végül a Pasdaran vezetőinek sikerült bebetonozni ezt a kettős rendszert. Ez többek között annak tudható be, hogy a forradalom után a vallási vezetők, akárcsak korábban a sah – és általánosságban az iszlám világban szinte mindenhol – ódzkodtak a professzionális és kompetens hadseregtől, amelyben potenciális veszélyt látnak a saját uralmukra nézve. Ellenben a Forradalmi Gárda a saját hadseregük, amely mindig elsőbbséget élvez a reguláris haderővel szemben.²

Az 1980-88-ig Irak ellen vívott háború azonban sokat javított a reguláris haderő megítélésén, ettől függetlenül még a jelentős katonai oktatásfejlesztés ellenére sem sikerült egy igazán hatékony fegyveres erőt kiépíteni. Az iráni kiképzés általánosságban ma sem számít különösebben jónak, és rengeteg hiányosság van a rendszerben, ráadásul a haderő zömét gyengén képzett sorállomány (18 hónap) adja. A képzettségbeli hiányosságok nem vonatkoznak a Forradalmi Gárda tengerészeti, rakétatüzér és különleges műveleti állományára, hiszen Teherán nem sajnálja a pénzt, időt és fáradságot, hogy ezeket az erőket a legmagasabb szinten képezze ki és az elérhető

¹ Iránban van egy hatalmi ág, amelynek érdekességét az adja, hogy egyszerre katonai, politikai, gazdasági és szociális erő, ez pedig az Iráni Forradalmi Gárda (vagy IRGC, Pasdaran). Az utóbbi években Iránban a Forradalmi Gárda megerősödését láhattuk a politikai életben is. Khomeini nem akarta, hogy a Gárda vagy más fegyveres szerv részt vegyen a politikában, ám a Gárda vezetői egészen más véleményen voltak, és előfordult, hogy saját kezükbe vették a politika irányítását. Ilyen eset történt 1991-ben az Öböl-háború idején, amikor néhány lázadó gárda parancsnok úgy látta, hogy a szövetséges, főleg amerikai erők felvonulása az öbölben, alkalmat nyújt arra, hogy egy nagy háborút vívhasanak az Egyesült Államokkal. Ezért rakétatámadást terveztek a Szaúd-Arábiában levő amerikai erők ellen, ehhez Ahmad Khomeini is áldását adta, de szerencsére a reguláris hadsereg, a Moshen Rezai parancsnoksága alatt álló gárda és a Rafsanjanihoz hű erők lerohanták a renegát rakétaüteget, ezzel meggátolva a háború kitörését. 1998-99-ben a gárda bezárattott több liberálisabb újságot és szétverték a diktatúrát bíráló diáktüntetések. Az IRGC egyre aktívabb politikai szerepvállalását jelezte az, hogy részt vettek a 2004-es parlamenti választásokon is, ahol a 290 szék közül több mint 100-at szereztek meg volt gárdatisztek. A 2005-ös elnökválasztásokon pedig a Basijjal tömegesen vásároltak vagy hamisítottak szavazatokat. Ahmedinejad első kormányának 21 miniszeri székéből 9-et volt gárda parancsnokok foglaltak el, másutt pedig helyettesi posztokat látnak el. Irán összes tartományának volt gárdatag a kormányzója.

A Pasdaran kiterjedt gazdasági erőként is működik, amely a háború utáni újjáépítéssel kezdődött, de ma már az olaj, gáz, építő és telekommunikációs iparban is jelentős részesedést vállal. Az iráni kikötők és repterek felett az IRGC gyakorol felügyeletet, megkönnyítve az általuk fenntartott csempészhálózat működését is, amely benzint és alkoholt szállít illegálisan az Iszlám Köztársaságba, így a Gárda a feketegazdaságban is fontos szerepet játszik. Az IRGC minden pályáztatnál és szerződésnél előnyt élvez, és a külföldi vállalatok gyakran kényszerülnek közvetítési díjat fizetni a Pasdarannak.

Mára már a feltételezések szerint az IRGC-nek és a volt tagoknak nagyobb hatalma és befolyása van mint a vallási elitnek, valamint a döntéshozatalban is egyre inkább meghatározóak. Ez a befolyás 1999 óta egyre inkább nő, amikor is a vallási vezetők a gárdát használták az ellenzék szétverésére és megfélemlítésére, amelyre a 2009-es elcsalt választások után újra sor került. A gárda egyenesen az államfőnek tartozik felelősséggel, 51%-os többsége van a stratégiai iráni vállalatokban, valamint a több mint 100 ezer fős katonai ereje, saját légierije és haditengerészete, plusz az 1 millió fős Basij (fiatalokból álló félkatonai erő) tekintélyes és megkerülhetetlen praetoriánus gárdává avatja az IRGC-t. (Alfoneh, Ali: The Revolutionary Guards' Role in Iranian Politics; elérhető internetes cím: <http://www.meforum.org/article/1979?gclid=CMHjuJrLz5gCFUQI3wodGwIw0w>; látogatva: 2012. március 1.; Ward, Steven R.: Immortal: A military history of Iran and its armed forces; Georgetown University Press; Washington D.C.; 2009.; 308.o.; Ilias, Shayerah: Iran's Economic Conditions: U.S. Policy Issues; Congressional Research Service; Washington D.C.; 2010; 8.o.; The Military Balance 2011; Routledge; London; 2011; 309.o. és Cronin, Patrick M.: America's role in a changing world; National Defense University Press; Washington D.C.; 2009; 194.o. adatai alapján.

² Ward i.m. 300-302.o.

legjobb eszközökkel lássa el. Mind a mai napig vannak politikai tisztok a csapatoknál és az előmenetelt is jelentősen befolyásolja a rendszer iránti elhivatottság. A haderő morálja valószínűleg nem túl magas, illetve az etnikai feszültségektől sem mentes, ugyanakkor az iráni katonák képesek bátran és önfeláldozóan is harcolni (iraki-iráni háború).³

Az iráni fegyveres erők főparancsnoka Ali Khamenei, Irán elsőszámú vallási vezetője.⁴ A fegyveres erők 523 ezer aktív és 350 ezer tartalékot számlálnak, valamint 40-60 ezer főnyi rendfenntartó erőt (határőrség és biztonsági erők). 2011-ben 12 milliárd USD⁵ volt a perzsa állam védelmi költségvetése, amely a GDP 2,49%-a, de ebben nincs benne a védelmi ipar költségvetése.⁶ Évente 711 ezer férfi éri el a szolgálatra alkalmas kort (és 677 ezer nő, de 2008 óta fel vannak mentve a szolgálat alól), az összesen 23,6 millió elérhető férfiből (16-49 év) 20,1 millióan alkalmasak a szolgálatra.⁷

Az iráni fegyveres erőknek elsősorban védelmi jellegű feladatai vannak és stratégiája szerint is fő feladata, hogy egy lehetséges inváziót lelassítson, majd az ellenséget anyagháborúra kényszerítve kivéreztesse. Ennél fogva bár képes hatékonyan elrettenteni az olyan gyengébb szomszédait, mint Irak, Azerbajdzsán vagy Afganisztán (A hadsereg zöme is az iraki és török határ mentén állomásozik.), mégsem lenne képes egy modern hadsereg (például az amerikai) támadásának hatékonyan ellenállni.⁸ Ezért az aszimmetrikus hadviselés komoly szerepet kap minden haderőnemnél. Ennek egyik oka, hogy az iráni haderőnek nincsen meg a kellő mozgékonyasága a modern manőverező hadviseléshez, helyette inkább a gyalogságra támaszkodik, amelyet vontatott tüzérség támogat. A szükséges kommunikációs eszközök sincsenek meg, hogy hatékony összefegyvernemi és haderőnemi műveleteket folytassanak. Másrészről az afganisztáni, iraki és libanoni tapasztalatok bebizonyították, hogy a szervezett gerillatevékenység még a legmodernebb haderők számára is óriási kihívást jelent és érzékeny veszteségeket okozhat. Ezért 2003 óta az iráni reguláris erők kiképzésében is egyre nagyobb hangsúlyt fektetnek az irreguláris hadviselésre, amelynek keretében elsajátítják a gerillaharc fogásait, a lesállástechnikákat, illetve a gyalogsági fegyverek használatát helikopterek ellen. A Gárda is „mozaikvédelemre”⁹ rendezkedik be, amelynek keretében háború idején mozgósítják a teljes lakosságot, hogy folyamatosan veszélyeztessék az előrenyomuló

³ Ward i.m. 300., 302., 304-305. és 311.o.

⁴ Unclassified Report on Military Power of Iran; 4.o.

⁵ Összehasonlításként Izrael 15,3 milliárd USD, a GDP-jének 6,3%-t, míg Szaúd-Arábia 46,2 milliárd USD-t, a GDP 8%-t költi a védelmi célokra. The Military Balance 2012; Routledge; London; 2012; 328. és 346.o.

⁶ The Military Balance 2012; 323.o.

⁷ CIA – The World Factbook: Iran; elérhető internetes cím: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html>

⁸ Unclassified Report on Military Power of Iran; 7.o.

⁹ A lényege, hogy kerülik a közvetlen összecsapást a nagyobb erőkkel, helyette kihasználják a terepet, a stratégiai mélységet és rajtaütéseket indítanak az ellenség utánpótlási vonalai és logisztikai egységei ellen, hogy kifárasztják erőit. Ehhez jelentős önállóságot biztosítanak a helyi Gárda parancsnokoknak. The Military Balance 2011; 297.o.

ellenség által már elfoglalt mögöttes területeket.¹⁰ Az ország terepadottságait, nagyrészt hegyvidéki, hatalmas területét figyelembe véve, ez a fajta gerilla hadviselés, nagy létszámú, erre megfelelően kiképzett erőkkel, kiváltképp hatékony lehet.

Szárazföldi erők

Az iráni reguláris szárazföldi haderő 350 ezer (220 ezer sorozott) aktív főt és ugyanannyi tartalékot számlál, amelyek öt területi hadtestparancsnokság alá vannak beosztva. Az iráni hadsereg 4 páncélos, 2 gépesített gyalogos, 4 gyalogos és 2 kommandó hadosztályba vannak betagolva, amelyeken felül 1-1 páncélos, gyalogos, különleges műveleti, légideszant és 3 kommandó dandár, valamint 6 tüzér csoport is a haderőnem szervezetébe tartozik.¹¹

Irán tekintélyes harckocsi parkja ellenére nem rendelkezik elegendő harckocsival és gyalogsági harcjárművel, hogy teljesen felszerelhesse hadosztályait, így hiányzik a megfelelő mozgékonyság, illetve a kellő tüzérőt is (többnyire vontatott) tüzérségi eszközökkel pótolja.¹² A legfejlettebb harckocsijuk a hazai gyártású Zulfiqar-3, amely bár külsőre nagyon hasonlít az amerikai M1 Abramsre, de képességei messze elmaradnak a nyugati harckocsikétól. A Zulfiqart kompozitpáncélzat védi, illetve fő fegyvere az orosz mintájú 125 mm-es csimacsövű löveg.¹³ Jelenleg körülbelül 150 Zulfiqar szolgál az iráni haderőben, továbbá 480 T-72, 150 M60A1 és 100 Chieftain Mk3/Mk5 is rendszerben van, de ezek a 60-70-es évek nyugati és szovjet technológiáját képviselik, míg a 75 T-62, 540 T-54/55/Type-59 és a 168 M47/48 abszolút elavultnak számítanak. Hasonlóan, csak 210 BMP-1 és 400 BMP-2 gyalogsági harcjármű számít korszerűbbnek, amelyek mellett még 140 Boragh (gyenge fegyverzetű BMP másolat), 200 M113 és 300 BTR-50/60 hivatott a gépesített gyalogságot szállítani, ám ez rendkívül alacsony szám, ráadásul többnyire teljesen elavult eszközöket jelent. Ezek a számok tartalmazzák a Forradalmi Gárda szárazföldi erői által használt eszközöket is, de kétséges a működőképes járművek száma. Az iráni hadsereg tüzérsége közel 8800 eszközt számlál – vegyesen nyugati és szovjet eredetű – ám ennek nagy része – mintegy 5000 darab – 60 és 120 mm űrméret közötti aknavető. A 292 önjárótarack 122 és 203 mm-es űrméret között (150 darab 155 mm-es M109) számít a legmodernebb eszközöknek. 2030 vontatott tarack (105 és 203 mm között) és 1476 rakéta-sorozatvető is az arzenálhoz tartozik. A hadsereg viszonylag

¹⁰ Ward i.m. 322-323.o.

¹¹ The Military Balance 2012; 323.o.

¹² Ward i.m. 323.o.

¹³ Zulfiqar 3; elérhető internetes cím: http://www.military-today.com/tanks/zulfiqar_3.htm; látogatva: 2012. február 28.

komoly csapatrepülő erővel is rendelkezik, amely fő ütőerejét 50 AH-1J Cobra harci helikopter adja, míg a szállítókapacitást 20 CH-47C nehéz-, 25 Mi-8/17 közepes-, valamint 68 AB-205 és 50 AB-214 (UH-1 változatok), illetve 10 Bell 206 könnyű szállítóhelikopter adja. A csapatlégvédelmet a 10 korszerű Pantsir (SA-22) és 29 Tor-M1 önjáró légvédelmi eszközön kívül, csöves légvédelmi lövegek, 250 HQ-7 légvédelmi-rakéta, valamint Sztrela-2/-3 és Misaq vállról indítható rakéták biztosítják.¹⁴

Az IRGC szárazföldi erői több mint 100 ezer főt számlálnak, 15 gyalogos hadosztályba és több önálló dandárba szervezve, illetve a gárdának van egy önálló légideszant dandárja is. Ezek az erők 31 tartományi hadtestparancsnokság alá vannak rendelve,¹⁵ illetve minden gárda dandár mellé 10 Basij zászlóaljbat csatolhatnak háború esetén, hogy támogassák annak harctevékenységet.¹⁶ Hangsúlyozni kell, hogy itt nem jól képzett erőkről van szó, hanem többségében gyenge felkészültségű tartalékosokról. A Basij feladata is inkább a belső rend fenntartása, csupán 90 ezer állandó tagja van, illetve 300 ezer hasonló célú tartalékosa, bár az iráni források egymillió főt adnak meg,¹⁷ illetve a Military Balance 2012 is ezt a számot említi, 2500 zászlóaljba szervezve.

Megemlítendő a Forradalmi Gárda 5000-15000 fős¹⁸ Qods különleges műveleti ereje. Ez az alakulat 1990-ben állt fel és közvetlenül a legmagasabb szintű politikai-vallási vezetésnek jelent. A Qods tisztjei szerte a világon jelen vannak a követségeken, tartják a kapcsolatot a síita közösségekkel, illetve azokkal a csoportokkal, amelyek Teherán érdekeit szolgálhatják. Fő feladatuk a hírszerzés, a titkos akciók végrehajtása, de helyi fegyveres és terrorista csoportokat is támogatnak kiképzéssel, fegyverekkel és pénzzel, ilyen csoportok például a Hezbollah, a Hamasz vagy a Palesztin Iszlám Dzsihád. Emellett minden tartományi hadtestparancsnokságnak is van egy Saberín különleges műveleti alakulata, amely felkelőellenes akciókat hajt végre a perzsa állam területén levő fegyveres csoportok, például északon a kurdok ellen.¹⁹

Haditengerészeti erők

A haditengerészetnél is hasonló kettősség figyelhető meg. Jelenleg az IRGCN 20 ezer fős állománnyal rendelkezik, plusz 5000 tengerészgyalogossal, míg az eszközpark 10 Tondar gyorsnaszádot és közel 100 felfegyverzett motorcsónakot, illetve több önjáró

¹⁴ The Military Balance 2012; 324.o.

¹⁵ Uo. 324.o.

¹⁶ Unclassified Report on Military Power of Iran; 4.o.

¹⁷ Ward i.m. 323.o.

¹⁸ Wilner, Alexander - Cordesman, Anthony: U.S. AND IRANIAN STRATEGIC COMPETITION: THE GULF MILITARY BALANCE; Center for Strategic & International Studies; Washington D.C.; 2011; 65.o.

¹⁹ Unclassified Report on Military Power of Iran; 2. és 7.o.

hajó-elleni rakétaüteget is magába foglal. Ezzel szemben a reguláris haditengerészet csupán 18 ezer fővel (+2600 tengerészgyalogos) bír, ellenben a nagyobb hadihajók, a kiszolgáló egységek és a haditengerészeti légierő is alárendeltségébe tartozik.²⁰ A két haditengerészeti erőt közös parancsnokság alá helyezték, hogy növeljék az együttműködést; a haditengerészeti erők parancsnokát a Gárda adja.

Irán 3 haditengerészeti körzetre osztotta a körülötte levő vizeket, de már vannak tervek egy negyedik körzet kialakítására is. A jelenlegi koncepció szerint a reguláris haditengerészet a nagyobb egységeivel felelős az Ománi-öbölért és a Kaszpi-tengerért, fő feladatuk pedig, hogy az iráni partoktól a lehető legtávolabb folytassanak felderítést, továbbá szükség esetén támadják az ellenséget, megakadályozva, hogy elérjék a Perzsa-öblöt; tehát ez a haderőnem jelenti az első vonalat az iráni több szintű védelemben.²¹ A reguláris haditengerészet fenntartotta a hagyományosan „kék vízi” képességeket, de az eszközei főleg a sah idejéből származnak, amelyeken azóta nem történt jelentős korszerűsítés; illetve komoly probléma, hogy hiányoznak a megfelelő ellátóhajók is.²² A jövőben azonban fejlesztések várhatóak, mivel Teherán ki akarja terjeszteni a műveleti területét az Indiai-óceán egyes részeire is, de már ma is folynak iráni kalózellenes műveletek az Ádeni-öbölben. A harmadik haditengerészeti körzetet, vagyis a Perzsa-öböl sekély vizei felett a Gárda haditengerészete gyakorol felügyeletet, mivel könnyű egységei sokkal alkalmasabbak ezen a területen, mint a reguláris tengerészet nagyobb hajói.²³

A haditengerészet talán a legfontosabb haderőnem Teherán számára, hiszen az ország védelmen kívül offenzív feladatokra is felhasználhatja és a nagypolitika eszközeként stratégiai elrettentésre is képes. Ha a perzsa állam lezárja a Hormuzi-szorost, akkor a világon kitermelt kőolaj 1/6-ának eljutását akadályozhatja meg a fogyasztókhoz, amely óriási csapást jelentene a nyugati és különösen a távol-keleti gazdaságok számára. Irán egy konfliktus esetén kerülné a nagyobb és hosszabb vízi összecsapásokat, helyette inkább – kihasználva a földrajzi adottságok nyújtotta lehetőségeket – gyors rajtaütéseket tervezne.²⁴ Az alap koncepció szerint tömeges támadásokat indítának, több fegyver- és haderőnem tevékenységét összehangolva, ezzel megosztva és túlterhelve az ellenség védelmi rendszerét, amely ha sikerül, akkor óriási pusztításra van esély.

²⁰ The Military Balance 2011; 310-311.o.

²¹ Iran's Naval Forces; 11-12.o.

²² Ward i.m. 315.o.

²³ Iran's Naval Forces; 11., 22. és 25.o.

²⁴ Ward i.m. 315-316.o.

Irán nagyban támaszkodik motorcsónak flottájára. Jellemzően a haditengerészet birtokolja a régebbi egységeket, míg a Gárda az új gyártású eszközöket kapja.²⁵ Az irániak nagyjából 200 db gyorsnaszáddal rendelkeznek, amelyek 12 kikötőben vannak szétszórva.²⁶ A perzsa állam ezeket a csónakokat különböző fegyverekkel, például a hazai gyártású Kosar hajó-elleni rakétával, valamint más irányított és nem irányított rakétákkal, nehézgéppuskákkal, gépágyúkkal és torpedókkal is felszerelte. Ezen eszközök legnagyobb előnye, hogy könnyen előállíthatóak, olcsók és nincs szükségük komolyabb logisztikai háttérre, ráadásul a sekély vizekben és a zárt beltengereken sokkal hatékonyabbak, mint a nagyobb egységek. Nagy sebességük és igen jó manőverező képességük is jelentős előnyt jelent.²⁷ Léteznek távirányítású radarzavaró, illetve robbanó motorcsónakok is. Az iráni haditengerészeti erők emellett 50 IPS-16/-18/Peykaap II,²⁸ 10 Thondar, valamint 13 Kaman-osztályú gyorsnaszádot, illetve C-14-es katamaránokat és Taedong-B/C félig merülő különleges műveleti hajókat is rendszeresített. Ezen könnyű egységeket mind felszerelték modern hajó-elleni rakétákkal, némelyeket torpedókkal is. Az iráni haditengerészet rendelkezik nagyobb felszíni egységekkel is. Jelenleg 3 Alvand-osztályú fregatt, 1 Mowj-osztályú inkább fregatt (1 további építés alatt áll) és 2 Bayandor-osztályú korvett áll hadrendben, de ezek elavult egységek és az irániak sem számítanak rájuk különösebben, inkább csak presztízből tartják őket.²⁹ A perzsa állam ezen kívül 5 aknaszedő, 13 partraszállító és 43 ellátóhajót is rendszerben tart.³⁰

Irán az egyetlen öbölmenti ország, amely rendelkezik tengeralattjárókkal. Ennek a kisebb tengeralattjáró-flottának a gerincét 3 Kilo-osztályú dízel-elektromos tengeralattjáró alkotja. Ezek Bandar Abbasban állomásoznak, ahonnan könnyedén elérhetik az Ománi-öblöt is. Ezeket orosz segítséggel továbbfejlesztették, így képesek cirkálórakéták indítására is.³¹ A perzsa állam rendelkezik 11 Ghadir-osztályú és legalább 9 egyéb mini-tengeralattjáróval, amelyek aknásításra és különleges műveleti feladatokra is alkalmasak.³² Teherán folyamatosan nagy gondot fordít az akna-hadviselésre is. Az iráni aszimmetrikus hadviselés fontos pillérét jelentik a hajó-elleni rakéták. A legfontosabb eszköz a C-802 hajó-elleni cirkálórakéta, amelyet 1995-ben vásároltak Kínától.³³ A C-802 képes 120 km-en belül támadni a célpontokat 715 kg-os

²⁵ Iran's Naval Forces; 13.o.

²⁶ Ripley, Tim: Gulf of distrust; Jane's Intelligence Review; 2008. március; 10.o.

²⁷ Haghshenass, Fariborz: Iran's Asymmetric Naval Warfare; Washington Institute for Near East Policy; Washington D.C.; 2008.: 12. o.

²⁸ The Military Balance 2012; 324.o.

²⁹ Kiss Roland: Az iráni aszimmetrikus tengeri hadviselés; OTDK 2011 RTEF; 2010; 29.o.

³⁰ The Military Balance 2012; 325.o.

³¹ Iran's Naval Forces; 17.o.

³² The Military Balance 2011; 310.o.

³³ Iran's Naval Forces; 16.o.

robbanófejével.³⁴ Irán hajó-elleni rakétáival képes elérni a Hormuzi-szoros teljes területét és a Perzsa- és Ománi-öböl nagy részét.³⁵ Az új fejlesztésű Kalij Fars hajó-elleni ballisztikus rakéta pedig 250-300 km hatótávolságával komoly fenyegetést jelenthet az iráni partoktól távolabb is. Iráni állítások szerint felderítő rendszereik már 1100 km-ről érzékelhetik az ellenséges hajókat.³⁶ A haditengerészeti erőknél van egy kisebb légierője is, amely 3 P-3F Orion járőr-tengeralattjáró-vadász repülőből és 16 könnyű szállító repülőből, valamint 10 SH-3D Sea King tengeralattjáró-vadász, illetve 3 RH-53D és 17 könnyű szállító (UH-1 variációk) helikopterből áll.³⁷

2007 óta jelentős átszervezés kezdődött az iráni haditengerészeti erőknél, amelynek keretében nem csak a feladatokat határozzák meg újra, hanem új bázisokat is nyitnak. A fő célkitűzés, hogy 2015-re létrehozzák azt az infrastrukturális hátteret, amely lehetővé teszi a fokozottabb iráni jelenlétet az Ománi-öblön túl is. Ehhez több bázist hoznak létre az Ománi-öböl mentén Bandar Abbastól egészen a pakisztáni határig.³⁸ A legfontosabb és egyben a legnagyobb bázis Bandar Abbas, ahol nemcsak haditengerészeti, de légitámaszpont is van. A Hormuzi-szorostól északra található kikötőben található a haditengerészeti erők főparancsnoksága. Itt állomásoznak a fregattok és a Kilo-osztályú tengeralattjárók is. Megemlítendő a Hormuzi-szorostól nyugatra levő Abu Musa és a két Tunb sziget, ahol bunkerrendszert építettek ki hajó-elleni rakétákkal és egy kisebb horgonyzóhellyel, közvetlenül a fő hajózási út mentén.³⁹ Emellett a partvidék szinte minden kikötőjében vannak kisebb haditengerészeti erők (főleg IRGCN).

Légierő, légvédelem és a ballisztikus rakétaerők

Az iráni légierő (IRIAF) állománya 30 ezer fő és bár nem veheti fel a versenyt az amerikai, a gazdag arab vagy az izraeli harci gépekkel, mégis okozhat kellemetlen meglepetéseket. A sah idején több tucat amerikai F-4, F-5 és 80 F-14-es vadászgépet vásároltak, valamint tervezték F-16-os és A-10-es gépek beszerzését is, de ez a forradalom miatt már meghiúsult. Jelenleg még mindig ezek a gépek adják a légierő nagyobbik részét. Ezek közül a legfontosabb az F-4 Phantom, amelyből még 60-65 darab áll rendszerben, amelyek főleg csapásmérő feladatot látnak el. Ennek megfelelően fejlesztették a fedélzeti elektronikát és integrálták az orosz, kínai és hazai

³⁴ C-802 / YJ-2 / Ying Ji-802 CSS-C-8 / SACCADE C-8xx / YJ-22; elérhető internetes cím: <http://www.fas.org/man/dod-101/sys/missile/row/c-802.htm>; frissítve: 2000. február 17.; látogatva: 2010. július 22.

³⁵ Iran's Naval Forces; 17.o.

³⁶ Arzenál; Regiment 2011/2; 5.o.

³⁷ The Military Balance 2012; 325.o.

³⁸ Iran's Naval Forces; 11. és 25.o.

³⁹ Hartwell, David – Puccioni, Allison: Island fortresses; Jane's Intelligence Review; 2009 September; 33-35.o.

fegyverrendszereket is. A típus hordozhatja a C-802 és a Noor hajó-elleni rakétákat, a hazai gyártású lézerirányítású bombákat és kazettás töltetet hordozó robotrepülőgépet. A másik fontos csapásmérő gép a szovjet gyártmányú Szu-24, amelyből jelenleg 24 áll rendszerben és további 4 tartalékban van. Ezek egy része az Öböl-háború idején Irakból szökött át és mára a fegyverzetükbe integrálták az iráni gyártású eszközöket is. A csapásmérő gépeknél megemlítenéd még a szintén Irakból érkezett Dassault Falcon 50-es, amely eredetileg buiseness jetnek készült, de az irakiak ellátták a Mirage F-1EQ vadászok radarjával és felszerelték Exocet hajó-elleni rakétákkal is. Iránnak nincsenek Exocetjei, ezért integrálták a Noor rakétákat. A gép fő előnye, hogy rendkívül nehéz megkülönböztetni a polgári célú gépektől, amelyből szintén sok fordul elő a térségben.⁴⁰ Emellett 13 ex-iraki Szu-25-ös csatarepülő is bevetethető. Továbbá 5 db P-3MP Orion tengeralattjáróvadász-repülőgépe, illetve 12 Il-76 nehéz, 19 C-130E Hercules közepes, valamint 75 könnyű szállító-repülőgépe és 32 AB-214/412 helikoptere is van a légierőnek. 2 B-707 és 5 B-747 is a szállítórepülő flotta része,⁴¹ némelyik rendelkezik tanker képességgel is. A Gárda légierőjének valószínűleg 10 EMB-312 Tucano és 45 PC-7 gyakorlógépe, illetve ismeretlen számú más gyakorlógépe van, amelyek alacsony támadóként is bevetethetők, sőt vitorlázógépekkel is rendelkeznek.⁴²

A légvédelem az F-14A és MiG-29 gépek dolga. Eredetileg tervezték, hogy Szu-30MK, MiG-29SzM, JF-17 vagy J-10 vadászgépeket szereznek be, de ez végül elmaradt. Az F-14-esekből sokat felújítottak és integrálták az idegen fegyverrendszereket. Jelenleg 40-44 darab áll szolgálatban belőlük. Irán ezeket a gépeket nem engedi olyan légtérbe, ahol esetleg amerikai elektronikai felderítőgépekkel találkozhatnak, ellenben már több amerikai robotrepülőgépet is lelőtt velük, amelyek berepültek az iráni légtérbe. A MiG-29-esek egy részét vásárolták, másik része Irakból szökött át.⁴³ Jelenleg 35 MiG-29A/U/UB szolgál a perzsa állam légierőjében. A pár ex-iraki Mirage F-1-t (10 db), a meglévő F-5-eket (20 db B és 60+ E/F változat) és a régebbi kínai típusokat (24 db F-7M (MiG-21))⁴⁴ valószínűleg inkább csak kiképzésre használják, de háború idején ezeket is bevetnék. A gépeket szétszórta az ország egész területén, megakadályozandó, hogy egyetlen váratlan rajtaütés során nagyobb számú gépet veszítsenek el.⁴⁵

⁴⁰ Zsig Zoltán: Farkasszem nézve – Az iráni légierő; Aranyas 2009/3; 22-26. o.

⁴¹ The Military Balance 2012; 326.o.

⁴² Wilner – Cordesman i.m. 49.o.

⁴³ Zsig i.m. 25-26. o.

⁴⁴ The Military Balance 2012; 326.o.

⁴⁵ Zsig i.m. 25-26. o.

Az iráni légvédelemnek 12000 fős (a légierő 30 ezer fős állományának része) állománya van. Legmodernebb egysége a 2007-ben beszerzett orosz Tor-M1 (SA-15) rendszer, amelyből 29-et rendszeresített az iszlám köztársaság. Ezen kívül csak régebbi, elavult rakétákkal rendelkeznek, úgy mint legalább 150 MIM-23B Hawk, 45 SA-2, 10 SA-5 és további Crotale és Rapier rakétakomplexumok. A kismagasságú légvédelmet Strela-2 vállról indítható légvédelmi rakéták, valamint 23 mm-es ZsU-23 és 37 mm-es Oerlikon gépágyúk biztosítják.⁴⁶ Irán valószínűleg nem akar egy az ország egész területét lefedő integrált légvédelmi rendszert létrehozni, helyette inkább a pontvédelmet részesíti előnyben, vagyis a stratégiai fontosságú objektumokat (parancsnokságok, nukleáris létesítmények, fegyvergyárak, kikötők) akarják megvédeni. Ehhez a reguláris haderő és a gárda légvédelmét egy parancsnokság alá helyezték.⁴⁷ A fent említett létesítmények hatékonyabb védelme érdekében 2007-ben Teherán orosz Sz-300 légvédelmi rakétákat rendelt, amelyek napjaink leghatékonyabb légvédelmi eszközei közé tartoznak.⁴⁸ Az amerikaiak tiltakozása eltántorította Moszkvát az üzlettől, ugyanakkor fennáll az esélye, hogy Irán közvetítón (pl. Belorusszia) keresztül szerzi be a típust vagy az Sz-300 kínai másolatát (HQ-9/15/18) tudja rendszeresíteni.

Az iráni ballisztikus rakétaerők a Forradalmi Gárda parancsnoksága alá tartoznak. Irán az első ballisztikus rakétáit Észak-Koreától szerezte be az iraki-iráni háború alatt, amikor mindkét fél több tucat ilyen fegyvert indított egymás városai ellen, terrorfegyverként használva a rakétákat. Jelenleg Iránnak van a Közel- és Közép-Kelet legnagyobb ballisztikus rakétakészlete, mintegy 250-300 darabbal, ezek többsége Scud-B és C kis hatótávolságú ballisztikus rakéta. Ismeretlen számú Shahab-3-al is rendelkeznek (KNDK Nodong-1), amelynek nagyjából 1300 km a hatótávolsága.⁴⁹ Ezekkel már elérhetik Izraelt is, a kétlépcsős, szilárd hajtóanyagú Ashura rakéták pedig már 2000 km hatótávolsággal rendelkeznek. 2015-re a jelentések szerint, külföldi (elsősorban kínai és észak-koreai) segítséggel már olyan rakétát építhetnek, amellyel az Egyesült Államokat is elérhetik.⁵⁰ A ballisztikus rakéták Irán stratégiai elrettentésének egyik legfontosabb eszközei, amelyeket akár tömegpusztító fegyverekkel (vegyi, biológiai,⁵¹ a jövőben pedig nukleáris robbanófejekkel) is felszerelhetnek, amely – Amerika, Európa és Izrael mellett – komoly aggodalmat kelt az öbölbeni országokban is.

⁴⁶ The Military Balance 2012; 326.o.

⁴⁷ Unclassified Report on Military Power of Iran; 6.o.

⁴⁸ Ward i.m. 317.o.

⁴⁹ Uo. 316.o.

⁵⁰ Unclassified Report on Military Power of Iran; 11.o.

⁵¹ Irán valószínűleg rendelkezik hólyaghúzó, vérméreg, idegmérgekkel és folyótó vegyi harcanyagokkal. A biológiai fegyverekről nincs pontos adat, csak az biztos, hogy Kubával együttműködtek a létrehozásukban. Ward i.m. 319.o.

Összességében kijelenthető, hogy az iráni haderő offenzív értelemben nem jelent veszélyt, egyrészt mivel a stratégiája is csak a védelemre szorítkozik, másrésztől nincsenek meg a technikai, anyagi és képzettségbeli feltételek egy nagyarányú támadóművelet lefolytatására. A szükséges összefegyvernemi és összhaderőnemi műveletek összehangolása olyan magas fokú képzettséget igényelne, amely ez esetben hiányzik. A technikai feltételeket tekintve, az iráni szárazföldi erők legmodernebb harckocsijai a megkérdőjelezhető képességű Zulfiqar és a T-72, amelyekkel szemben Irakban, Kuvaitban és Szaúd-Arábiában is M1A1/A2 Abrams harckocsik állnak, amelyek korunk legkorszerűbb ilyen típusú eszközei és nagyságrendekkel jobbak iráni ellenfeleiknél. Ráadásul az iraki-iráni háborúban a harckocsikat inkább használták kiserődként, semmint az ellenséges védelmi vonal áttörésére vagy manőverezésre és átkarolásra. Hasonlóképp kérdéses, hogy az IRIAF milyen légifedezetet (AWACS nélkül) tudna nyújtani, mivel a legjobb iráni gépek a 70-80-as évek technikáját képviselő F-14A és MiG-29, amelyekkel a legmodernebb F-15S, F-16C/D/E/F Block 52/60 és Eurofighter Typhoon gépek vennék fel a harcot, és akkor még csak az öbölmenti arab államokról beszélünk. Ezért az iráni részről indított szárazföldi támadás szinte teljesen kizárható, ráadásul a területi terjeszkedés eddig nem volt Irán jellemzője. Az iráni fegyveres erők az aszimmetrikus tengeri hadviselésre vannak talán a legjobban felkészülve, de ez is inkább az elrettentést szolgálja és a legfelsőbb politikai körök eszköze, mivel nyomásgyakorlásra kiváló, de győzelmet nem nagyon lehet elvárni tőle.

A katonai erő szerepe Európában a Hidegháború vége óta aránytalanul leértékelődött, nem úgy a világ többi részén. A Közel-Keleten a külpolitika egyik legfontosabb eszköze továbbra is a haderő alkalmazása vagy az azzal való fenyegetés maradt. Ezért Irán is kiemelten kezeli a kérdést, de térségbeli fő riválisaihoz képest szerényebb védelmi költségvetéssel rendelkezik. Ezért csak specializált fegyver- vagy haderőnemeket fejleszt, hogy hatékonyabban használhassa fel a szűkös forrásokat. A szárazföldi haderő valószínűleg csak minimális fejlesztési összeget kap, míg a ballisztikus rakéta-csapatok és a haditengerészet jóval jelentősebb szeletet birtokol, mivel képesek az elrettentésre és megfelelő eszközt biztosíthatnak a külpolitikának. Irán nem képes komoly erőt felmutatni a közvetlen környezetén kívül. Ehhez erősebb „kék vízi” haditengerészetre lenne szükség, jelentős deszant erőkkel, esetleg könnyű repülőgép-hordozókkal, de ennek a valószínűsége közel nulla – bár vannak tervek, hogy 2015-re fokozottabb iráni

haditengerészeti jelenlétet biztosítanak az Ománi-öblön túl is.⁵² A légierő fejlesztése jóval realisabb és ésszerűbb lenne, mivel ez az öbölben az erő egyik legfőbb fokmérője, amely terén az arab országok és Izrael is a világ legmodernebb gépeivel rendelkeznek. Iránnak csupán 44 F-14 és 35 MiG-29 4. generációs vadásza van. Ezzel szemben jelenleg Izrael 75 F-15 A/B/C/D/I, 319 F-16A/B/C/D/I, Szaúd-Arábia 153 F-15C/D/S, 22 Eurofighter Typhoon és 70 Tornado, míg az Egyesült Arab Emírátságok 79 F-16E/F és 60 Mirage-2000-9 4. és 4+ generációs géppel rendelkezik,⁵³ vagyis még egyenként is jelentős túlerőt jelentenének, nem is beszélve a minőségi fölényről. Ezért Iránt offenzív értelemben semmiképpen sem lehet annak a katonai őrásnak tekinteni, amelynek sok fórumon láttatni akarják. Ehhez az elsődleges lépés kétségkívül a légierő modernizációja lenne, amelynek az esélye a korlátozott források hiánya miatt. Ez esetben is generációs ugrásra lenne szükség és a jövőben mondjuk a kínai 5. generációs lopakodó J-31-esekből kellene új századokat felállítani, hogy ellensúlyozhassák a jelenlegi minőségi, mennyiségi hátrányt. Azonban ez megint csak problémákba ütközne, hiszen Izrael éveken belül rendszeresíti az F-35-t, és az öböl arab országai is minden bizonnyal vásárolni akarnak majd belőle, amelyre Washington várhatóan áldását adja. Ha Amerika mégis megtagadná, akkor a gazdag olajállamok még megvásárolhatják az orosz Pak-Fa-t vagy valamelyik kínai típust, a pénz itt nem akadály, ellentétbe a perzsa állammal. Irán légierője nagyon elavult és nagyszámú repülőeszközre lenne szükség. A legvalószínűbb a JF-17 megvásárlása, amely az elégséges képességet jelentheti, a Szu-30/35 kategóriájú gépek viszont már komoly erőt képviselnének, de szükség lenne AWACS-ekre, tankerekre és elektronikai hadviselésre alkalmas repülőkre, hogy egy hatékony, ütőképes légierő jöjjön létre. Ám jelenleg minimális az esély arra, hogy akár a mennyiségi, akár a minőségi hátrányt be tudják hozni regionális riválisaikkal szemben.

Kijelenthetjük, hogy az iráni haderő az országhatárokon túl nem jelent fenyegetést, mert még nagy létszáma ellenére is inkább csak védelemre van felkészülve. Ellenben Teherán képes aszimmetrikus fenyegetésekre, ilyenek a ballisztikus rakéták és a tengeri támadások, de ezek használata egyértelműen háborút jelentene, ezért inkább az elrettentést szolgálják. Így véleményem szerint a titkos akciók és a terrortámadások jelentik iráni részről a legnagyobb, valós katonai jellegű veszélyt.

⁵² Iran's Naval Forces; 11. és 25.o.

⁵³ Military Balance 2012; 330., 347. és 353.o.

2. kép Az F-14-esek mellett a MiG-29-esek a legmodernebb harceszközök az az IRIAF állományában.

3. kép A Kilo-osztályú tengeralattjárók és Kaman-osztályú gyorsnaszádok közös hadgyakorlata. Ezen eszközök megfelelő aszimmetrikus haditengerészeti képességeket biztosítanak.

4. kép Iráni T-72-esek gyakorlata. Ezekből a harckocsikból nagy mennyiséget rendszeresítettek, de ma már nem számítanak igazán modern harceszközöknek.

5. kép Az iráni haditengerészet gerincét a kis motorcsónakok és gyorsnaszádok adják, amelyek nagy tömegben eredményesen alkalmazhatóak.

6. kép A Zulfikar harckocsi jelenleg az iráni arzenál legmodernebb harckocsija, de a szakirodalom csak 2. generációs harckocsinak jelöli, amely a 60-70-es évek technikai színvonalát (M60, T-72) képviseli.

7. kép Az iráni Shahab-3 ballisztikus rakéta és indítójárműve, amely hatótávolságával Izraelt is fenyegetheti, és tömegpusztító robbanófejjel is felszerelhető.

8. kép Az iráni haderő és a Forradalmi Gárda a Basijjal jelentős létszámú erőt képvisel, ám a katonák nagy része gyengén képzett. Ugyanakkor gerilla kiképzéssel alkalmasak lehetnek az ország védelmére és az ellenség kifárasztására.

9. kép Az Sz-300PMU1/2 légvédelmi eszközökkel Irán képes lenne hatékonyan védeni a nukleáris létesítményeket és a stratégiai pontokat.

10. kép Egy iráni önjáró C-802 indítójármű. Ezek az eszközök jelentik jelenleg a legnagyobb veszélyt a hajóforgalomra.

12. kép Az F-14 Tomcat korának (és az IRIAF-nak jelenleg is) az egyik legütőképesebb harci repülője volt, de napjainkra már nem számít korszerűnek, főleg a szaúdi F-15S, Typhoon és az arab országok F-16-osaival szemben.

Photo : Hassan Ghaedi

FARS NEWS AGENCY

14. kép Az iráni különleges erők – mint amilyen az IRGC Qods is – jól képzettek és jól felszereltek. Irán képes velük titkos akciókat végrehajtani, de a baráti fegyveres csoportokat is ők képzik ki.

© EPA

16. kép Az iráni légierő fő ütőerejét még mindig 60-70-es évek technológiáját képviselő F-4E Phantom vadászbombázók jelentik.

Photo :Meghdad Madadi

FARS NEWS AGENCY

11. kép Az iráni haderő legnagyobb harci potenciállal bíró eszközei közé tartoznak az AH-1J Cobra harci helikopterek, de napjainkra már elavultnak számítanak.

13. kép Az Alvand-osztályú fregattok a legnagyobb eszközök az iráni haditengerészet hajóparkjában.

15. kép Beszereztek olyan új gyorsnaszádokat is, mint a két Kosar hajó-elleni rakétával felszerelt észak-koreai gyártmányú IPS-16-os.

17. kép Az IRIAF lehetséges modernizációját a kínai-pakisztáni JF-17 vadászbombázók vásárlása biztosíthatja, amely jelenleg a legolcsóbb a 4. generációs típusok közt.

Külpolitika

Az iszlám forradalom után a külpolitika átalakításában is a sah rendszerével való teljes szakítás játszotta a fő szerepet, így Teherán szembefordult a nyugattal, különösen az Egyesült Államokkal és Izraellel, de hasonló távolságot tartottak az ateista kommunista világtól is.⁵⁴

Az iráni rezsim célja a forradalom óta nem más, mint, hogy biztosítsa a teokratikus berendezkedésű állam fennmaradását, elrettentsen minden ellene irányuló agressziót, megvalósítsa nukleáris ambícióit, terjessze a síita iszlámot és igazi, regionális hatalommá váljon. Teherán szeretne a legerősebb és legbefolyásosabb hatalom lenni az egész Közel- és Közép-Keleten, olyan állam, amely hatással lehet a világ eseményeire. A jelenlegi 5 éves tervben (2010-2015) már azt tűzték ki célként, hogy az évtized közepére Irán váljon a térség elsőszámú regionális hatalmává. Ehhez komolyan fejleszteni akarják regionális és globális kapcsolataikat is.⁵⁵ Az iszlám köztársaságnak az is rendkívül fontos, hogy elfogadtassa magát és legitimizálja az államot. Emellett az egyik legfőbb cél, hogy csökkentsék az amerikai és nyugati jelenlétet és befolyást a térségben, valamint kitörhessenek az „amerikai gyűrűből”, hiszen jelenleg Irán szinte minden szomszédja amerikai szövetséges vagy partnerország, sőt némelyik területén még amerikai csapatok is állomásoznak. Ezért Teherán komolyan fenyegetve érzi magát, amely indokoltá teszi a komoly katonai modernizációt, hogy ütőképes haderőt hozzon létre.⁵⁶ Az iráni kormány legfontosabb külpolitikai célja, hogy biztosítsa az ország regionális hatalmi pozícióját és a perzsa állam számára legmegfelelőbb geostratégiai környezetet.⁵⁷ A stratégiai döntéseket a katonai irányelvek határozzák meg és diplomáciai kérdések jóval kisebb szerepet játszanak. Ennél fogva a forradalmi felhang, mint például az iszlám forradalom kiterjesztése más országokban, egyre inkább a háttérbe szorult és pragmatikusabb politika váltotta fel. Azt is ki kell hangsúlyozni, hogy bár a befolyás növekedés egyértelmű cél, de a terjeszkedés hagyományosan nem jellemző Iránra.⁵⁸

Az iráni külpolitika számára jelenleg valószínűleg Irak a legfontosabb ország. Irak jelentős síita lakossággal rendelkezik (18-20 millió, a lakosság 60-65%-a⁵⁹), ezért már Khomeini is arra számított, hogy a forradalom hatására fellázadnak majd Szaddam ellen, de ez nem következett be, még a háború (1980-88) alatt sem. Szaddam komoly

⁵⁴ Kelemen Csaba: Az iráni külpolitika a biztonságelmélet szemszögéből; Nemzet és biztonság 2012/március; 8-9.o.

⁵⁵ Unclassified Report on Military Power of Iran; Secretary of Defence; April 2010; 1.o.

⁵⁶ Cronin i.m. 193.o.

⁵⁷ Barzegar, Kayhan: Iran's Foreign Policy Strategy after Saddam; The Washington Quarterly 2010/January; 176.o.

⁵⁸ Cronin i.m. 193-194. és 196.o.

⁵⁹ Iraq; elérhető internetes cím: <https://www.cia.gov>

fenyegetést jelentett a perzsa államra nézve, 2003-as megdöntésével egyrészt Teherán legfőbb ellensége tűnt el, másrészt több mint 150 ezres amerikai haderő került a közvetlen szomszédságba. Irán stratégiai szempontból egy stabil Irakban érdekelt, síita irányítás alatt, amely végül hasonló teokráciává válhat, mint az Iszlám Köztársaság. Egy ilyen állam akár még szövetséges is lehetne a perzsa állam szunnita arab, amerikai és izraeli ellenségeivel szemben. Teherán ezért létrehozta a SCIRI-t (Supreme Council for Islamic Revolution in Iraq), amely feladata, hogy összefogja az iránbát, száműzött iraki síitákat. 2005-ben Irán az összes síita jelöltet támogatta a választásokon, amelyet a létszámuk és a szunnita bojkott miatt, természetesen a síiták nyertek. Teherán jelentős befektetéseket helyezett ki Irakba, 2008-ban Ahmedinejad iraki útja során olajipari segítséget és milliárddolláros kölcsönt ajánlott fel, amelyből Bagdad csupán a közös olajvezeték építést fogadta el. A kulturális tényező sem elhanyagolható, Nedzsef és Kerbala újra megnyílt az iráni síita zarándokok előtt.⁶⁰ Másrészt Irán kiképzőket, tanácsadást és fegyvereket biztosít az iraki felkelőknek – dacára annak, hogy többször megígérte, hogy leállítja a szállítmányokat –, hogy minél hatékonyabb támadásokat hajthassanak végre az amerikai erők ellen.⁶¹ Iráni ügynökök feszültséget szítanak a síiták és szunniták között, továbbá megfigyelik a szövetséges erőket, zavart keltenek, sőt a perzsa állam a terroristáknak/felkelőknek is menedéket nyújt.⁶² 2011 nyarán pedig az iráni haderő határon átnyúló portyáira és célzott akcióira válaszul, 12 ezer kurd fegyveres vonult fel a határra, hogy megvédje a polgári településeket.⁶³ Ezek a tevékenységek viszont sokszor még az iraki síitákban is visszatetszést keltenek, különösen a szélsőségesekkel és esetlegesen az iraki al-Kaidával való együttműködés vagy, hogy Teherán feltehetően célzott merényleteket hajtott végre magas rangú iraki politikusok, katonák és értelmiségiek ellen. Az iráni befolyás mára valószínűleg elérte a zenitjét Irakban, hiszen Irán egyre kevesebb segílyt, technológiát és befektetést lesz majd képes felajánlani Bagdadnak,⁶⁴ amelyek versenyképesek lehetnek a nyugati és távol-keleti jelentkezőkkel szemben. A síita többségű vezetéssel valószínűleg jó kapcsolatot tud majd fenntartani Teherán, de egy teokratikus iraki állam nem valószínű. Irak vélhetően nem akar lemondani az amerikaiak jóindulatáról és a környező arab államokkal való viszony rendezéséről.

⁶⁰ Cronin i.m. 195-196.o.

⁶¹ Unclassified Report on Military Power of Iran; 2-3.o.

⁶² Mackay, Neil: Iran's Spies; elérhető internetes cím: http://www.iranian.ws/cgi-bin/iran_news/exec/view.cgi/24/19724; látogatva: 2009. július 6.

⁶³ Gelfand, Lauren: Kurds take to patrolling Iraq-Iran border; Jane's Defence Weekly 2011/31; 16.o.

⁶⁴ Cronin i.m. 197.o.

Az AKP 2002-es törökországi hatalomra kerülése óta jelentősen javultak Teherán kapcsolatai Ankarával. Erdogan miniszterelnök 2009-ben az elsők között gratulált Ahmedinejad választási győzelméhez. A regionális biztonsági és gazdasági kérdések erős lökést adtak a két ország közeledéséhez, sőt a török kormány kiállt az iráni atomprogram mellett, amelyet a miniszterelnök egyértelműen békésnek titulált és nem tartja fenyegetőnek Törökországra nézve. Az islamista török kormány emellett egyre inkább elhidegül Izraeltől, amellyel a kapcsolatai komolyan megromlottak az utóbbi években, továbbá élesen bírálta Tel-Aviv atomprogramját és létező nukleáris arzenálját. Ankara és Teherán együttműködik az iraki kérdésben is, hiszen például a kurd fegyveresek észak-iraki rejtékhelyeiről kiindulva végeznek támadásokat a két ország területén. Ezért Erdogan miniszterelnök hangsúlyozta a terrorizmus elleni harcban való együttműködést és a hírszerzési információk megosztásának fontosságát Iránnal, amely a NATO-ban jelentős tiltakozást váltott ki. A gazdasági kapcsolatok és az egymás közti kereskedelem is javuló tendenciát mutatnak.⁶⁵ Ankarának komoly érdekeltségei vannak az iráni energiaiparban, hogy felszámolhassa a Moszkvától való gázfüggőséget.⁶⁶ Törökországgal az egyéb gazdasági kapcsolatok sem elhanyagolhatóak, hiszen 2009-ben 5,5 milliárd USD volt a két ország közötti kereskedelem, amelyet pár éven belül 30 milliárdra akarnak növelni. Tervek vannak a megfelelő közúti és vasúti hálózat kiépítésére, amellyel összeköthetik a Fekete-tenger partján levő török Trabzon és az iráni Bandar Abbas kikötőjét. Emellett 3 gázerőmű építését is tervezik Iránban, ahonnan Törökország importálhatja az áramot.⁶⁷ Ennek ellenére a Közel-Kelet hatalmi viszonyainak átrendeződésében – például Szíria esetében – Teherán és Ankara abszolút ellentétes oldalon áll, amely a kapcsolatok gyors megromlását eredményezheti.

Örményországgal kifejezetten jók Teherán kapcsolatai, mivel az ország török és azeri határai zárva vannak, ezért a kereskedelem és gázellátás tekintetében legnagyobb mértékben Iránra van utalva.⁶⁸ Az Azerbajdzsánnal való kapcsolatokat meghatározza, hogy az iráni népesség 24%-a is azeri.⁶⁹ Azerbajdzsánban többségében síiták élnek, ennek ellenére felemás Teherán és Baku kapcsolata, amelyet határviták (Kaszpi-tenger), nemzetiségi kérdések, valamint az azeri-amerikai (bázis használat) és iráni-örmény kapcsolatok mértékezik meg. A helyzetet nem javította, hogy 2006-ban Iránban azeri emberjogi aktivistákat és szeparatistákat tartóztattak le, míg 2007-2008-ban Azerbajdzsánban

⁶⁵ Migdalovitz i.m. 17-24.o.

⁶⁶ Addis i.m. 22.o.

⁶⁷ Migdalovitz, Carol: Turkey: Selected Foreign Policy Issues and U.S. Views; Congressional Research Service; 2010.; 17-24.o.

⁶⁸ Uo. 43.o.

⁶⁹ CIA – The World Factbook: Iran; elérhető internetes cím: <https://www.cia.gov>

tartóztattak le feltehetően az IRGC-hez köthető egyéneket, akik a vádak szerint puccsot és terrorakciókat – köztük a bakui izraeli követség elleni merényletet – készítettek elő. Az energetikai együttműködés ellenben nagyon jól alakul. 2005 óta Azerbajdzsán napi 990 ezer m³ gázt szállít Iránnak, cserébe az ellátja az azeri Nakicseván exklávéját. Az azeri-iráni kapcsolat ettől függetlenül egyre inkább elhidegül. Örményország is rá van szorulva az iráni gázimportra. 1997-ben Türkmenisztán, Oroszországot megkerülve, gázvezetékét építette Iránon keresztül, amely ellátta Észak-Íránt is. Azonban az árat illetően viták merültek fel, így a 2000-es évek vége felé Asgabat leállította a gázszállítmányokat, de a viták rendezése után 2009-ben még egy új vezeték megépítéséről is egyezmény született.⁷⁰

Amikor az Egyesült Államok 2001-ben Afganisztánban megdöntötte a tálib kormányt – hasonlóan Irakhoz – egy olyan rezsimet döntött meg, amely potenciálisan fenyegető volt Teheránra nézve. A tálibokat mindig is veszélyesnek tartották Iránnal nézve, ezért különösen aggasztotta az Iszlám Köztársaságot, amikor az érdekszférájába tartozó nyugati Herát tartományt is megszállták és 11 iráni diplomatát megöltek, akik az ellenzékkel dolgoztak együtt. Irán 200 ezer katonát vonultatott fel a határon és a Gárda erőteljesen érvelt az Afganisztánba való bevonulás mellett. Erre azonban nem került sor, mivel tartottak tőle, hogy túlságosan belebonyolódna az afgán polgárháborúba⁷¹ és félt, hogy Pakisztán is beavatkozik a tálibok oldalán. Mindenesetre Teherán továbbra is támogatta az afgán Északi Szövetséget, amelyet fegyverrel és üzemanyaggal látott el, sőt 2001-ben felajánlotta az Egyesült Államoknak, hogy támogatják az esetleges kutatómentő feladatokban. Iránnak éppoly fontos, hogy Afganisztán stabil legyen, mint amennyire Washingtonnak. Ezért Teherán támogatja a Karzai kormányt, amelynek több mint 1 milliárd USD segélyt nyújtott. A jó kapcsolatot azonban beárnyékolja, hogy Irán fegyvereket szállít a felkelőknek, köztük tálib vezéreknek is, amely ellen Amerika és Karzai is tiltakozik. Szintén kérdéses, hogy mi lesz annak a több mint 1 millió afgánnak a sorsa, akik a tálib idők óta menekültek Iránba. Mindenesetre az afgán helyzet rendezésében szükség lenne Iránnal, amelyet az is igazol, hogy 2009-ben Hillary Clinton külügyminiszter meghívta Teheránt a kérdést tárgyaló hágai ENSZ konferenciára.⁷² Az Iszlám Köztársaság számára az afgán heroin is fontos kérdés, hiszen Iránon át fontos

⁷⁰ Addis i.m. 43-47.o.

⁷¹ Ward i.m. 323.o.

⁷² Addis i.m. 25-26.o.

csempészútvonalak húzódnak, illetve a világon a legtöbb heroinfüggő is a perzsa országban él. Ez jelenleg több mint 2 millió főt, a lakosság 2,8%-t jelenti.⁷³

Az iráni-pakisztáni kapcsolatok kimondottan jók. Pakisztán fontos szerepet játszik a perzsa állam biztonsága szempontjából, hiszen az afganisztáni rendezés közös érdekük, ezért 2010 januárjában trilaterális megbeszéléseket tartottak, hogy megvitassák a biztonsági kérdéseket. A határon átnyúló csempészet, drogkereskedelem és terrorizmus is közös megoldást sürget. Irán humanitárius segítséget is nyújt a dél-ázsiai országnak, mivel Pakisztán stabilizálása Teherán érdeke is. Iszlámabad cserében igyekszik az Iszlám Köztársaság kedvében járni, 2009-ben hivatalosan gratuláltak Ahmedinejad választási győzelméhez, továbbá Pakisztán feltehetően komoly segítséget nyújt az iráni atomprogramnak, amelyben kulcsszerepet játszott Dr. Khan, a nukleáris technológia kereskedelmével vádolt pakisztáni tudós. Ennek megfelelően Pakisztán kiáll Irán joga mellett az atomtechnológiához és békés megegyezést sürget az ügyben. Az Irán-Pakisztán kereskedelmi kapcsolatok fontos része, hogy Iszlámabad egyre inkább az iráni energiahordozókra kíván támaszkodni. Emiatt jelentős beruházások várhatóak, hogy kiépítsék a szükséges infrastruktúrát.⁷⁴

Irán legdélibb Perzsa-öbölbeli szomszédja Omán, amely a Hormuzi-szoros déli partját tartja fennhatósága alatt. A legtöbb arab öbölországgal ellentétben Ománnak kimondottan jók és szorosak az iráni kapcsolatai, emellett az Egyesült Államoknak is fontos szövetségese. Maszkat mindig is stratégiai ellensúlynak tartotta Iránt Rijáddal szemben. Ománban nincs jelentős síita népesség, így az iráni agitáció valószínűtlen, ugyanakkor a wahabita irányzat sem vetette meg a lábát. Az ország kulcsszerepet játszik a Washington és Teherán közötti közvetítésben, a szultánságot azonban aggasztja az iráni haditengerészeti erők jelenléte a közeli vizeken. Omán legnagyobb fegyverszállítói az Egyesült Államok és az Egyesült Királyság,⁷⁵ az ország területén egy 80 fős brit kontingens is állandó jelleggel települt.⁷⁶ Irán a szultánság legfőbb gázszállítója, valamint kiemelendő, hogy Maszkat mérsékelte a perzsa atomprogramot illetően.⁷⁷

Az Egyesült Arab Emírségekkel való kapcsolatot beárnyékolja, hogy 1971-ben Irán elfoglalta 3 szigetét a Hormuzi-szorosnál, amelyekről Teherán kijelentette, hogy örökre a tulajdonában maradnak. Ezért az Emírségek fenyegetésnek tekintik a perzsa államot és

⁷³ Háda Béla – Ablaka Gergely: Az afganisztáni válság regionális perspektívái; Nemzet és biztonság 2012/2; 82.o.

⁷⁴ Farrar-Wellman, Ariel - Frasco, Robert : Pakistan-Iran Foreign Relations; elérhető internetes cím: <http://www.irantracker.org/foreign-relations/pakistan-iran-foreign-relations>; látogatva: 2012. március 9.

⁷⁵ Allison i.m. 32-37.o.

⁷⁶ The Military Balance 2011; 326.o.

⁷⁷ Addis i.m. 16-17.o.

annak atomprogramját, ám mégis a békés megoldást sürgetik. Abu Dhabi és Dubai rendkívül fontos a perzsa bankrendszer számára, mivel a perzsa állam az ottani bankok révén tarthatja a kapcsolatot a nemzetközi pénzvilággal.⁷⁸ Irán térségbeli kereskedelme nagyon alacsony, mindössze 13%. Ebből azonban ki kell emelni az Egyesült Arab Emírségeket, amellyel igen élénk az iráni kereskedelem, illetve az itteni bankok révén tarthatják a kapcsolatot a nemzetközi pénzvilággal.⁷⁹ Teheránnak 3 milliárd USD-nyi tőkéje van kihelyezve az arab országba, míg az emírség évi 10 milliárd USD-ért exportál Iránba.⁸⁰ Az Emírségek kulcsfontosságúak az iráni kereskedelem, főként a csempészés szempontjából, hiszen még állami szinten is innen szerzik be az Iszlám Köztársaság számára tiltott technológiákat, például az atomprogramhoz szükséges eszközöket és kettős felhasználású technológiákat. Ezért is aggódik Washington, mivel 2009-ben szerződést kötött az Emírségekkel a nukleáris technológia békés használatáról. Az Egyesült Államok 1994-ben kötött bilaterális védelmi szerződést az UAE-vel, amely engedélyezte a területén levő bázisok használatát.⁸¹ Az ország tart Irántól, a lakosság 16%-a síita és magas az iráni származásúak száma, ráadásul a népességnek csupán kevesebb, mint 20%-a állampolgár, a többi bevándorló és vendégmunkás.⁸² Az UAE a térség komoly katonai hatalma, amely csúcstechnológias eszközökkel rendelkezik. Az országban amerikai és francia csapatok is állomásoznak,⁸³ amely természetesen a perzsa állam nemtetszését vonja maga után.

Katar kis ország, ennek megfelelően kerüli a konfrontációt nagyobb szomszédjaival. Az öbölbeni arab országok közül Katarnak vannak a legjobb kapcsolatai Iránnal, támogatja a többi arab állam és Teherán közti párbeszédet, illetve Irán-barátabb politikát folytat. A két ország birtokolja a világ legnagyobb földgáz mezőjét, amely a Perzsa-öböl alatt helyezkedik el. Katar a biztonságát tekintve az Egyesült Államokra van utalva, amely parancsnokságokat és komolyabb erőket állomásoztat az országban.⁸⁴

A bahreini uralkodó család és a hatalmi elit szunnita, ellentétben a népesség 70%-ával, amely síita. Az országban gyakoriak a síita felkelések és zavargások, 2011 tavaszán is jelentős tüntetések voltak az uralkodó ellen, de ezek inkább belpolitikai viták, semmint iráni agitáció. Az ország a védelem kérdésében Amerikára és Szaúd-Arábiára

⁷⁸ Addis i.m. 12-13.o.

⁷⁹ Ilias i.m. 25-26.o.

⁸⁰ Allison i.m. 28-31. és 51.o.

⁸¹ Uo. 28-31.o.

⁸² CIA - The World Factbook: United Arab Emirates; elérhető internetes cím: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ae.html>; látogatva: 2011. október 2.

⁸³ The Military Balance 2011; 315.o.

⁸⁴ Addis i.m. 7-9.o.

támaszkodik, az amerikai 5. flotta főhadiszállása is Bahreinben van. Az emírség aggodalma nem alaptalan, hiszen nemrég Khamenei legfőbb vallási vezető kijelentette, hogy a szigetország valójában Irán 14. tartománya. Ennek ellenére Iránnal 2007-ben szerződtek egy új csővezeték építéséről és 25 évig napi több mint 10 millió m³ gáz szállításáról a szigetországnak.⁸⁵

Irán mellett Szaúd-Arábia a Perzsa-öböl másik legerősebb állama, mindkét ország feltörekvő regionális hatalom, amelyek maximalizálni kívánják hatalmukat és befolyásukat. Politikailag, gazdaságilag, katonailag és ideológiailag is jelentős központok, hiszen, míg Teherán a síiták védelmezője, addig Rijád a szunnita araboké. Ebből adódóan a két ország egymás riválisa és gyakoriak a súrlódások is. Az iszlám forradalom után a diplomáciai kapcsolatok csupán 1991 végére álltak helyre. Szaddam eltűnésével az iráni fenyegetés közelebbinek tűnik Rijád számára, ezért az egyik legfontosabb célja, hogy csökkentse az iráni befolyást a térségben. A perzsa állam jelentős aszimmetrikus katonai képességei, továbbá a militáns csoportoknak nyújtott támogatása kifejezetten aggasztja a szaúdiakat. Ezért az arab monarchia célja, hogy fenntartsa a térségben betöltött domináns pozícióját, illetve felszámolja a szélsőséges csoportokat a területén, beleértve az al-Kaidát és a síita mozgalmakat is. Az ország lakosságának 10-15%-a síita, akiknek a szunnita arab, wahabita monarchia gyakorta csorbítja alapvető jogait. Ugyanakkor a síiták Szaúd-Arábiában – a feltehetően jelentős iráni befolyás ellenére – nem jelentenek valódi, közvetlen veszélyt. A szomszédos Kuvaitban, Bahreinben és kiváltképp Jemenben élő síiták – ahol Teherán támogatja a kormányellenes felkelőket – már komolyabb veszélyt jelentenek Rijádra nézve. A terrorizmus elleni fellépésben együttműködik Irán és Szaúd-Arábia, mivel az al-Kaida éppoly veszélyes a nyugat barát monarchiára, mint a síita vallási rezsimre. Különösen fontos Irak kérdése, ahol a síita többségű lakosság és kormány miatt, potenciálisan Irán-barát állam jöhet létre és ezzel kihívást jelent Szaúd-Arábia számára. Ezért az Irak feletti befolyás, a hatalmi verseny egyik legfontosabb területe, amelyben Rijád jelentős lemaradásban van, mivel nem volt hajlandó elismerni a síita Nouri al-Maliki kormányát, illetve külképviseletet sem létesített az országban. A másik fontos kérdés az iráni atomprogram, amely jelentősen megváltoztatná a stratégiai egyensúlyt, illetve a megerősödő Irán egyre komolyabb befolyást és nyomásgyakorlást fejt ki a kisebb és gyengébb öbölbeni arab államokban – részben a síita kártyát, részben a katonai erőt kihasználva –, amely a szaúdi elsőbbséget és biztosítékokat kérdőjelezi meg az Öböl

⁸⁵ Allison i.m. 25-27.o.

Együttműködési Országokon (GCC) belül. Szaúd-Arábia számára fontos az amerikai szövetség, ám az is igaz, hogy 2003-ban kiutasította az amerikai erőket az országból. Mégis, Irán úgy tekint Szaúd-Arábiára, mint amelynek a területéről támadások érhetik, ebben erősíti, hogy 2008 áprilisában Abdullah király kérte az amerikaiakat, hogy mérjenek csapást az iráni nukleáris létesítményekre,⁸⁶ sőt brit lapértésülések szerint megegyezett Izraellel is, hogy egy megelőző légicsapás esetén átengedné területén a zsidó állam harci gépeit.⁸⁷ Az iráni katonai képességek összehasonlítva a szaúdi erőkkel, technikailag jelentős hátrányban vannak. Rijád rossz szemmel nézi, hogy Irán belefolyik a libanoni és a palesztin kérdésekbe, amelyeket tisztán arab ügyeknek tart.⁸⁸ A kapcsolatokat súlyosan károsítja az is, hogy 2011 őszén kiderült, hogy Teherán 1,5 millió USD-ért fel akart bérelni egy mexikói drokartellt, hogy robbantsa fel Szaúd-Arábia Amerikába akkreditált nagykövétét egy zsúfolt étteremben, majd ezt követően robbantsanak a washingtoni szaúdi és izraeli nagykövetségeknél. Feltehetően bosszúból, mert Rijád és Tel-Aviv kvázi szövetséget kötött az iráni fenyegetés ellenében.⁸⁹ Irán, mint OPEC állam is gyakran kerül összetűzésbe Szaúd-Arábiával, mivel Teherán az olajárak maximalizálásában, míg Rijád a mérsékelt árakban érdekelt. Ennek oka, hogy az Irán fele akkora olajtartalékokkal bír mint az arab királyság, ezért addig próbál minél nagyobb bevételekhez jutni, ameddig maximalizálni tudja a kitermelést. A szaúdiak az ármaximalizálással viszont nem akarják a nagy fogyasztókat, ideje korán az alternatív energiahordozók felé fordítani.⁹⁰

Kuvait és Irán kapcsolata, a 80-as évekbeli összecsapások ellenére barátinak mondható. Az arab állam lakosságának a harmada síita, akiket sokak szerint Irán támogat, hogy baráti politikára bírja Kuvaitot. Kuvait mérsékelt álláspontot képvisel az atomprogrammal kapcsolatban, ám tart tőle, hogy egy esetleges nukleáris baleset a közeli busheri erőműben jelentősen kihatna az emírségre is.⁹¹ Kuvait méretéhez képest jelentős haderőt tart fenn, de biztonságát főként az amerikai-szaúdi garancia szavatolja. Amerikai bázisok és hadianyagraktárak vannak a területén, illetve 2003-ban az emírség befogadó nemzeti támogatást nyújtott a koalíciós inváziós erőnek.⁹² Itt érdemes megemlíteni, hogy Irán a finomított kőolajtermékekből behozatalra szorul. Az import 30%-t a kuvaiti

⁸⁶ Allison i.m. 6-18.o.

⁸⁷ Trautmann Balázs: Keleten a helyzet... változik?; Aranyas 2010/8; 18.o.

⁸⁸ Addis i.m. 4-6.o.

⁸⁹ Stevens, John-Tree, Oliver-Moran, Lee: U.S. condemns Tehran after foiling plot to assassinate Saudi ambassador on American soil using a Mexican drug hitman; elérhető internetes cím: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2048138/Iran-terror-plot-US-foils-plan-assassinate-Saudi-ambassador-using-Mexican-hitman.html>; látogatva: 2011. október 22.

⁹⁰ Allison, Marissa: U.S. and Iranian Strategic Competition: Saudi Arabia and the Gulf States; Center for Strategic & International Studies; 2010.; 18-19.o.

⁹¹ Addis i.m. 15-16.o.

⁹² Allison i.m. 23-24.o.

finomítóktól szerzi be.⁹³ Azt mindenképpen hangsúlyozni kell, hogy az öböl kisebb arab államainak esetleges baráti hangvételét Teherán felé általában inkább a félelem, semmint a szimpátia vagy a baráti érzelmek táplálják.

Irán aktív politikát folytat a Közel-Keleten is, amelyek fő súlypontjai Libanon és a palesztin kérdés, illetve Izrael gyengítése. Libanonban már évtizedek óta jelen vannak tanácsadói és 1982-ben részt vettek a Hezbollah felállításban, amelyet azóta is kiképzéssel és fegyverekkel támogat.⁹⁴ Teherán erős pozíciókkal bír a libanoni politikában, amely támogatja az Iszlám Köztársaság atomprogramhoz való jogát. Ám az iráni befolyás a keresztény-szunnita-síita országokon belül is sok aggodalmat kelt. Irán az iszlám forradalom után karolta fel a palesztinok ügyét, bizonyítva, hogy Teheránra jobban számíthatnak, mint a vezető arab államokra, nem mellesleg a segítségükkel megvethették a lábukat a Földközi-tenger keleti medencéjében. Jelentős befolyásra az általa támogatott Hamasz felemelkedésével és a PFSZ kiszorulásával nyílt lehetőség, amelynek szintén fegyvert és kiképzést biztosít, illetve évi 20-30 millió USD támogatást is nyújt, amellyel Irán a Hamasz elsőszámú támogatója. Így Izraeltől délre és északra is Irán barát csoportok gyakorolják a hatalmat. Izraelnek a sah idején nagyon jók voltak a kapcsolatai a perzsa országgal, a forradalom után ez megváltozott, de az iraki-iráni háború alatt Teheránt támogatta. 2005 óta, Ahmedinejad megválasztásával Teherán egyre konfrontatívabb politikát folytat Tel-Avivval és a nyugattal szemben. A Hamaszt, Hezbollahot és Palesztin Iszlám Dzsihadot támogatja, jelentős biztonsági fenyegetés elé állítva Izraelt, emellett a ballisztikus rakéták és az atomfegyver kifejlesztésével veszélyezteti a zsidó államot. Ezért Izrael elsőszámú külpolitikai célja, hogy megakadályozzák, hogy Irán atomfegyverhez jusson, ehhez sürgeti a nyugati hatalmak beavatkozását, de jelezte, hogy eredménytelenség esetén kész önálló katonai akcióra is. Ezen kívül, Tel-Aviv el akarja kerülni, hogy a perzsa állam aktív szerepet játszhasson az arab-izraeli béketárgyalásokon. Egyiptommal hagyományosan rosszak az iráni kapcsolatok, egyrészt az amerikai-izraeli kapcsolatok miatt, másrészt, mivel Kairó gyanakodva nézi Teherán térségbeli terjeszkedését, a Hamasznak nyújtott támogatást és a területén át folyó csempészetet. Szíriának ellenben nagyon jók a kapcsolatai Iránnal, például innen szállítanak fegyvert a Hezbollahnak.⁹⁵ Szíria Irán legfőbb szövetségese, illetve hatalmi törekvéseinek fontos bázisa a levantei térségben, amellyel immár 30 éve tart a jó kapcsolat. Teherán még a 2011-es szíriai tüntetések idején is szállított nem

⁹³ Addis, Casey L. (szerk): Iran: Regional Perspectives and U.S. Policy; Congressional Research Service; 2010.; 15.o.

⁹⁴ Unclassified Report on Military Power of Iran; 3.o.

⁹⁵ Addis i.m. 27-42.o.

halálos tömegoszlató fegyvereket, dacára, hogy Damaszkusz már nagyobb távolságot tart a perzsa államtól,⁹⁶ illetve a polgárháború alatt is tanácsadókkal segíti.

Az Egyesült Államok és Irán a forradalom után szövetségesből halálos ellenségekkel váltak. Ugyanakkor legalább annyi közös érdekük van, mint ellentétük, ilyenek például Afganisztán és Irak stabilitásának biztosítása, az al-Kaida és a szunnita szélsőségesek elleni harc. Ennek ellenére az 1979-ben megszakadt kapcsolat nem állt helyre, holott 2001. szeptember 11-ike után a tálibok ellen, majd 2003-ban Szaddam ellen is, hajlandó lett volna Teherán segítséget nyújtani, ám a Bush féle külpolitika nem tudott élni a helyzettel, ellenben Irán helyet kapott a "gonosz tengelyében". Ezt csak fokozta, hogy a perzsa vezetőkben felmerült, hogy Irán lehet a következő célpont, miután 2003 májusára amerikai szövetségesekkel és bázisokkal szinte teljesen bekerítették.⁹⁷

2003-ban nem sokkal az iraki invázió után, Khatami kormánya egy jegyzéket küldött a svájci nagykövetségen keresztül az Egyesült Államoknak, amely a „nagy alkuként” (Grand Bargain) vált ismertté.⁹⁸ Ebben Irán azt kérte, hogy Washington hagyjon fel az ellenséges politikával („gonosz tengelye”, lekerül a terrorizmust támogató országok listájáról), oldja fel az összes szankciót, ismerje el Teherán biztonsági érdekeit, engedje a békés célú nukleáris/biológiai/vegyszeri technológiához való hozzáférést, ismerje el iraki érdekeit és harcoljanak az Irán ellenes (kurd MKO) terroristák ellen is. Cserébe Irán teljes betekintést enged a NAÜ-nek és felhagy mindenféle tömegpusztítófegyver-programmal, segít Irak politikai stabilizációjában, fellép minden terrorista csoport ellen saját területén, felhagy a palesztin szervezetek (Hamasz) támogatásával és nyomást gyakorol rájuk, hogy hagyjanak fel a civilek elleni erőszakos cselekményekkel Izrael 1967-es határain belül, rábírja a Hezbollahot, hogy inkább politikai szervezet legyen Libanonban és elfogadja az Arab Liga bejrúti deklarációját. Ehhez felvennék a hivatalos kapcsolatot, közös nyilatkozatokat tennének és munkacsoportokban tárgyalnák meg a kérdéseket.⁹⁹ Ám az amerikaiak ezt a nagyvonalú ajánlatot és így a történelmi kiegyezést is elutasították. A Bush kormányzat megpróbálta átrendezni a Perzsa-öböl hatalmi viszonyait, minimalizálva Irán szerepét és az Iszlám Köztársaságot ellenséges arab szövetségesekkel körbevenni. Erre az új helyzetre próbált meg választ adni az első Ahmedinejad kormány külpolitikája. Mára Irán rájött, hogy sok érdekük egyezik, vagyis ha segítenek az amerikaiaknak Irak stabilizálásában, annál hamarabb vonulnak ki. Természetesen

⁹⁶ Najib, Mohamed: Iran sends materiel support to Syrian regime; Jane's Defence Weekly 2011/31; 17.o.

⁹⁷ Cronin i.m. 194-195.o.

⁹⁸ The „Grand Bargain” Fax: A Missed Opportunity?: elérhető internetes cím:

<http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/showdown/themes/grandbargain.html>; látogatva: 2012. február 18.

⁹⁹ http://www.nytimes.com/packages/pdf/opinion/20070429_iran-memo-expurgated.pdf

Washington nem fog teljesen kivonulni a térségből, ezért csak arra törekszenek, hogy minimálisra csökkentsék az itt levő amerikai jelenlétet és a befolyást. Irán emellett kényszerrel ügyel arra, hogy semmiképp ne kerüljön direkt fegyveres összeütközésbe az amerikai erőkkel. Teherán ugyanakkor elvárja, hogy az Egyesült Államok ismerje el a perzsa állam meghatározó szerepét a térségben a politikai és biztonsági kérdésekben. Erre Obama külpolitikája hajlandóbbnak mutatkozott, illetve egy sikertelen nyitást kísérelt meg Teherán felé, de a fő amerikai stratégia, amely a hatalmi egyensúlyt igyekszik kialakítani, nem változott.¹⁰⁰ Az Egyesült Államok legfőbb célja, hogy biztosítsa a térség stabilitását, a térséghez való hozzáférést és az energiahordozók szabad kijutását, emellett pedig az arab és izraeli szövetségeseinek a biztonságát is szavatolni kívánja. Ehhez fejlett fegyverzettel látja el az öböl arab országait és igyekszik az európai és ázsiai hatalmakat is rábírní, hogy Iránnal szembeni álláspontra helyezkedjenek.¹⁰¹ Washington fontos szerepet játszik az iráni atomprogram leállítására tett törekvésekben, továbbá a perzsa ország elleni szankciók legfőbb szorgalmazója. Amerika decemberben kijelentette, hogy azt aki üzletel az Iráni Központi Bankkal, kizárják az amerikai pénzügyi rendszerből. Emellett 2012 januárjában felszólította szövetségeseit, hogy csökkentsék az iráni olaj behozatalát. Japántól és Dél-Koreától 50%-os csökkentést kért, ám ők csak 30%-ra voltak hajlandóak.¹⁰² 2011 decemberében Washington egy virtuális nagykövetséget indított, amely célja az iráni ellenzékkel való hatékonyabb kapcsolattartás, elsősorban az ellenállás gerincét adó fiatalokhoz szól.¹⁰³

Irán jelenleg a 6. legnépesebb (77,8 millió) muzulmán ország a Földön, a Közép-Keletnek viszont a legnépesebb állama.¹⁰⁴ Ebből evidensnek tűnhetne, hogy Irán előbbutóbb az iszlám világ vezető országává váljon, vagyis huntingtoni értelemben magállammá. Azonban a síita irányzat és a tény, hogy a muzulmánok 90%-a szunnita, ráadásul az iszlám nyelve az arab és nem a perzsa, szinte biztosan kizárja, hogy a muzulmán országok valaha is összefogjanak Teherán vezetésével.¹⁰⁵ Ennek ellenére Irán is felemelkedő hatalom, amely viszont kénytelen máshol szövetségeseket keresni, így például a Shanghaji Együtműködési Szervezet (SCO) révén Oroszország és Kína személyében. Teherán tagságért folyamodott a szervezetben, de egyelőre csak megfigyelői státuszt kapott. Ennek ellenére számíthat a támogatásukra a világpolitikai

¹⁰⁰ Barzegar i.m. 174-180.o.

¹⁰¹ Allison i.m. 44-47.o.

¹⁰² Faletti i.m. 15.o.

¹⁰³ Cordesman, Anthony H. – Bosserman, Bradley: US – IRANIAN STRATEGIC COMPETITION IN SANCTIONS, ENERGY, ARMS CONTROL, AND ARMS TRANSFERS; Center for Strategic & International Studies; Washington D.C.; 2012; II.o.

¹⁰⁴ CIA - The World Factbook Country Comparison; elérhető internetes cím: <https://www.cia.gov>

¹⁰⁵ Huntington, Samuel P.: A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása; Európa; 1998.; 292.o.

porondon. Oroszországnak is fontos Irán energetikai befektetések szempontjából, míg Kínának az egyik legfontosabb olajexportőre és fegyverimportőre. Irán katonailag nem kifejezetten erős, így a védelem tekintetében elsősorban az elrettentésre számít, amelyben az aszimmetrikus hadviselés játssza a főszerepet, illetve az atom és ballisztikus rakéta program is ezt a célt szolgálja, csakúgy mint a baráti terrorista és fegyveres csoportok használata. Ugyanakkor az iráni külpolitikai eszköztárban egyre fajsúlyosabban jelennek meg a diplomácia, a gazdasági fegyver és a „soft power” eszközei.¹⁰⁶ Az "arab utca" elv is fontos eleme a külpolitikai nyomásgyakorlásnak, amely lényege, hogy Teherán közvetlenül az arab államok gyakran elégedetlen lakosságához szól, amely a nagy síita népességű országokban kimondottan hatékony lehet, miközben az adott kormányok jóformán tehetetlenek.¹⁰⁷ Ennek része a fegyveres csoportok támogatása. Irán kialakított egy speciális „hadászati triád”, amely a fegyveres csoportok támogatásából, nagyértékű célpontok elleni légi és rakétatámadásokból és a stratégiaiailag fontos olajszállítási útvonalak lezárásából áll.¹⁰⁸

Az aszimmetrikus tengeri hadviselés lebegtetése az egyik legfenyegetőbb külpolitikai eszköz, amely bevetésének valószínűsége konfliktus helyzetben magas. 2007-ben napi 17 millió hordó olaj távozott a szoroson keresztül, amely a világon tengeren szállított olaj 40%-át teszi ki, de a cseppfolyós gáz 19%-a is ugyanezen az úton jutott ki.¹⁰⁹ Ha a stratégiai fontosságú Hormuzi-szorost elzárják az iráni haditengerészeti erők – amelyet a tankerháború alatt már megkíséreltek – akkor azzal óriási csapást mérhetnek a világ gazdaságra, tekintve, hogy az Egyesült Államok és Európa olajimportjának több mint 1/6-át, Kína a 40%-t, India több mint a 2/3-t, míg Japán szükségleteinek 84,5%-át adja a Hormuzi-szoroson át érkező olaj.¹¹⁰

Az iráni atomprogram az energiaszükségletek kielégítése mellett, teljesen nyilvánvalóan fegyver előállítását is szolgálhat, főleg ha figyelembe vesszük a ballisztikus rakéta programot, mivel ezen fegyverek leginkább nukleáris robbanófejjel hatékonyak. Ez már abszolút regionális hatalmi pozíciót eredményezne, világszinten is megnövelve az Iszlám Köztársaság érdekérvényesítő képességét. Ellenben a nukleáris fegyverek csak elrettentő szerepet játszhatnak, mintahogyan minden más atomhatalomnál. E tekintetben Teherán retorikáját és a pragmatikus politikáját külön kell választanunk.

¹⁰⁶ Unclassified Report on Military Power of Iran; 1.o.

¹⁰⁷ Allison i.m. 49.o.

¹⁰⁸ Ward i.m. 314.o.

¹⁰⁹ Iran's Naval Forces; 3. és 5.o.

¹¹⁰ BP Statistical Review of World Energy 2011 June; 18.o.

18. kép Irán térségbeli külpolitikai térképe

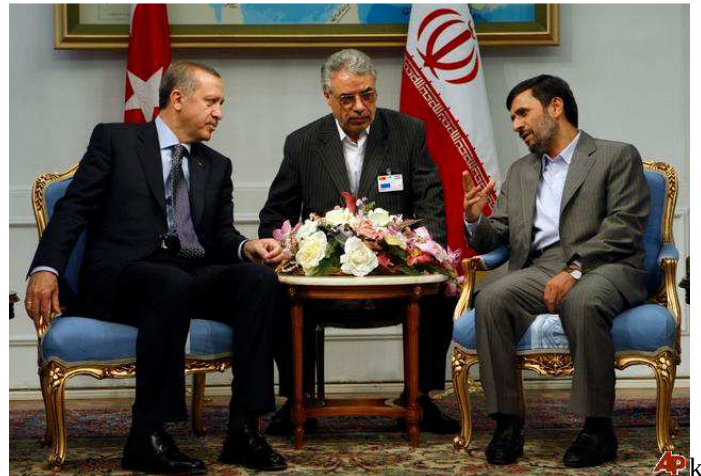
19. kép Irán próbál nagyhatalmú támogatókat keresni, akik hajlandók a nemzetközi porondon Amerikával szemben is kiállni. A képen Ahmedinejad iráni és Hu Jintao kínai elnökök.

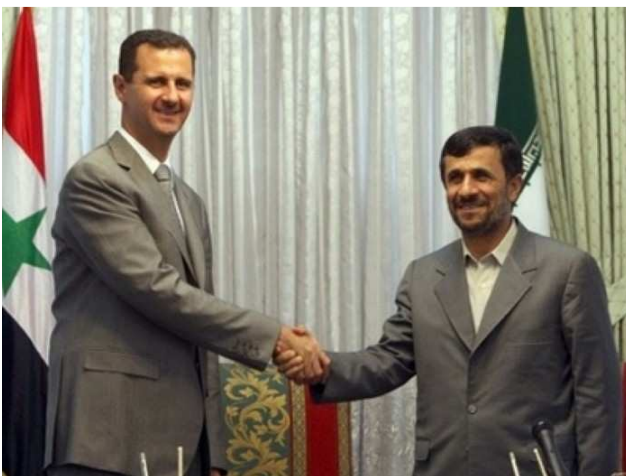
20. kép Irán hadserege – dacára, hogy a térségben a legnagyobb – néhány elit egységet (mint a képen látható tengerészgyalogosok) leszámítva, offenzív értelemben nem jelent veszélyt, ezért az iráni külpolitikában a fegyveres erő gyakorlatban csak mérsékeltet használható.

21. kép Szaúd-Arábia és az Egyesült Államok szoros kapcsolata aggodalommal tölti el Iránt. Az arab királyság szintén félelemmel tekint az iráni atomprogramra, ezért egyre szorosabb katonai kapcsolatokat épít ki Teherán ellenségeivel.

22. kép Irán egyik legfontosabb barátja Törökország, amely nemcsak regionális hatalom, de NATO-tag is, amely az elmúlt években többször szembe került Izraellel. Másrészt a szíriai polgárháború és a közel-keleti hatalmi játszma egyre inkább megromítja az iráni-török kapcsolatot. A képen Erdogan miniszterelnök és Ahmedinejad elnök.

23. kép Irán egyetlen igazi szövetségese a jelenleg összeomlás szélén álló szíriai rezsim, amely az iráni befolyás sarokköve a levantei térségben. A képen Aszad és Ahmedinejad elnökök.

24. kép Irán súlyos fenyegetésként éli meg a térségbeli idegen katonai erők állandó jelenlétét, a képen az emírségekbeli francia bázis Rafale és Mirage-2000 vadászbombázói.

Regionális nagyhatalom, világpolitikai játékos

1971-ben Nagy-Britannia visszavonult a Szueztől keletre található bázisairól, így a Perzsa-öbölből is; a sah elképzelése szerint országa töltötte volna ki a britek után maradó hatalmi űrt.¹¹¹ Irán hosszú történelmi múltra tekint vissza és kijelenthető, hogy a Perzsa Birodalomtól napjainkig megkerülhetetlen tényező a térségben, ezért nem csoda, hogy regionális hatalmi ambíciói vannak, amelyek megvalósítását már a sah alatt elkezdték, és ma az Iszlám Köztársaság idején folytatják tovább. Irán négy fő stratégiai célja, hogy fenntartsa az iszlám államot, megőrizze a szuverenitását, megvédje nukleáris programját, illetve növelje befolyását a térségben és az iszlám világban.¹¹²

Az izraeli székhelyű Reut biztonsági-védelmi kutatóintézet szerint az iráni Nemzeti Biztonsági Stratégiának 6 fő eleme van: 1, elfogadtatni és elismertetni az iszlám rezsimet; 2, garanciák a területi integritásra és biztonságra; 3, természeti erőforrások kitermelése és gazdasági jólét; 4, regionális hegemonia és vétőjog a térség kérdéseiben; 5, nemzetközi vezető státusz elismertetése; 6, az iszlám országok vezetője. Ezeket pedig a következő eszközökkel kívánják megvalósítani: 1, ellenálló hálózatok és terrorista csoportok támogatása (Amerika, Izrael és az arab kormányok ellen); 2, a síita félhold kihasználása (aktív politika Irakban, Libanonban, Szíriában és a palesztin területeken); 3, globális iszlám hálózat (iráni vezető szerep az iszlám világban); 4, atomprogram és katonai fejlesztések; 5, globális szövetségek (Kína, Oroszország, India, illetve egyes afrikai, ázsiai, latin-amerikai országokkal az Egyesült Államok ellenében).¹¹³

Saját elemzésem szerint Teheránból nézve a következőképpen láthatják a stratégiai helyzetüket: A stratégiai környezetet tekintve a hidegháború után kialakult unipoláris rend napjainkra átalakult és egy új multipoláris nemzetközi rendszer jött létre, amelyben az Egyesült Államok befolyása csökkent, Kína és Oroszország megerősödött, továbbá olyan feltörekvő szereplők is megjelentek, mint India, Brazília, Dél-Afrika és Törökország, amelyek egyre nagyobb világpolitikai jelentőséggel bírnak. 2003 óta Irán határain túl szinte minden országban amerikai csapatok állomásoznak, amelyek, ugyanúgy mint a fogadó arab államok többsége és Izrael potenciálisan fenyegetőek rá nézve. Emellett az amerikai terrorizmus elleni háború jelentősen destabilizálta a Közel- és Közép-Keletet. A 2011 tavaszi események jelentős változásokat hoztak az arab

¹¹¹ Ward i.m. 193-194. és 199.o.

¹¹² Alsis, Peter - Allison, Marissa – Cordesman, Anthony H.: US and Iranian Strategic Competition in the Gulf States and Yemen; Center for Strategic & International Studies; Washington D.C.; 2011; 5.o.

¹¹³ Tensions in Iran's National Security Strategy; elérhető internetes cím: <http://reut-institute.org/Publication.aspx?PublicationId=1769>; látogatva: 2011. november 19.

világban, több nyugatbarát vezetőt leváltottak, illetve eddig stabil rezsimek is összeomlottak vagy meginogtak és zavargások voltak a Perzsa-öböl arab államaiban is. Irán tehát bukott államokkal és instabil régiókkal is közvetlenül határos.

Fenyegetések: Irán viszonylagos nemzetközi elszigeteltsége kihívást jelent Teherán számára, szélesebb körű elismertség és támogatás nélkül csak nehezen boldogulhat az új nemzetközi rendszerben. Az amerikai csapatok állandó jelenléte az Iszlám Köztársaság határaihoz közel, komoly fenyegetést jelent Irán számára. Katarban, Kuvaitban és Bahreinben amerikai bázisok vannak, továbbá az 5. flotta térségben állomásozása is fenyegetést jelent számára. Az Egyesült Államok az elmúlt 10 évben két szomszédos országot is megszállt, ráadásul a forradalom óta többször lépett fel Iránnal szemben katonailag. Az öbölben az Egyesült Arab Emírségekben francia, Ománban brit csapatok állomásoznak. Állandó fenyegetést jelent a nukleáris létesítmények elleni támadások lehetősége. A cyber támadások mellett a jövőben fenn áll a lehetősége, hogy izraeli, amerikai vagy arab (Szaúd-Arábia, UAE) légicsapások érik a létesítményeket, illetve továbbra is jelentős az atomtudósok elleni merényletek valószínűsége.

A gazdasági biztonság létfontosságú Irán számára, hiszen jelenleg a GDP döntő részét az olajexport adja, amelyet veszélyeztet az energiahordozók árának ingadozása. Ráadásul a szénhidrogén-tartalékok végesek. A nemzetközi szankciók jelentős kihívás elé állítják Teheránt. Nem zárható ki, hogy a jövőben az energiahordozókért, erőforrásokért és az édesvízért folytatott versenyben Irán is a frontvonalba kerül és meg kell védeni saját forrásait, valamint szükségletei biztosítására újakat kell szereznie.

Az ország elleni invázió a közeljövőben nem valószínű, de az ellenséges különleges műveleti, terrorista, szélsőséges és lázadó csoportok hírszerző vagy szabotázs tevékenysége valós fenyegetést jelent. A közeli instabil és bukott államok (Afganisztán, Pakisztán, Irak) komoly veszélyt jelentenek. A szunnita szélsőségesek térnyerése ezen országokban, ellenséges állami és nem állami akciókhoz vezethet Irán ellen. A tálibok afganisztáni visszatérése veszélyeztetné Iránt, az esetleges tálib térnyerés Pakisztánban felveti a lehetőségét, hogy szunnita terrorista csoportok atomfegyverekhez juthatnak.

Iránnak jelentős hátránya, hogy hiába a legnagyobb lélekszámú ország a Perzsa-öbölben, gazdasági teljesítménye messze elmarad a többitől, katonai ereje ugyan a legnagyobb, ám elavult eszközökkel rendelkezik és leginkább csak területvédelemre alkalmas. Ezért Irán inkább alternatív eszközök révén tud nagypolitikát folytatni. Már a 80-as évek óta támogatnak síita közösségeket, gerilla/terrorista csoportokat. Mint jelentős olajkitermelő komoly hatást gyakorolhat gazdasági eszközökkel, illetve ide tartozik a

Hormuzi-szoros lezárásának lebegtetése is. Maga az atomprogram is valószínűleg a nagyhatalmiság jelképeként szolgál, amellelt, hogy nyilvánvaló elrettentési céljai is vannak. Iránnak fontos, hogy megszerezze a regionális elsőséget és az iszlám világ domináns hatalmaként a világpolitikai porondon is elismert szereplőként tartsák nyilván.

Az iráni stratégia számára az egyik legfontosabb terület kétséget kizáróan Irak. Szaddam Huszein hatalomra kerülése óta Irak komoly fenyegetést jelentett Iránra és a 2003-as bukásig egymást tartották főellenségnek. Ezért a 2003-as háború előtt, Teherán hamis információkkal árasztotta el a nyugati titkosszolgálatokat az iraki tömegpusztító fegyvereket illetően.¹¹⁴ A Szaddam-rezim bukását követően viszont szembe kellett nézniük egy dezorganizálódott szomszédos országgal és az ott állomásozó több mint 150 ezres amerikai és nemzetközi haderővel. Ezért – mint ahogyan azt a külpolitikai részben leírtam – Teherán a kezdetektől aktív támogatást nyújtott a síita politikusoktól kezdve a radikális fegyveres csoportokig, hogy növelje befolyását, beleszólhasson az iraki belpolitikába és veszteségeket okozhasson a nyugati erőknél, de tevékenysége kiváltotta sok síita iraki ellenszenvét is. Sőt az iraki síiták (arab) többsége – köztük a papság – elutasítja az iráni befolyás növelését és a beavatkozást az iraki belügyekbe. Még az olyan síita radikálisok sem feltétlenül Irán barátok, mint Muktda al-Szadr, aki letette a fegyvert és politikusi pályára lépett. Arról nem is beszélve, hogy az iraki szunniták a kezdetektől aktívan tiltakoztak az iráni befolyás ellen.¹¹⁵ Sok síita fegyveres csoport megszűnt vagy felszámolták, de újak is alakultak – jelentős részt Irán támogatásával – ilyen a Kataib Hezbollah, az Ígéret Napja Brigádjai¹¹⁶ és az Assaib Ahl al-Haq. Ugyanakkor Irán – Törökországgal együtt – aktívan beavatkozik Irakban, a számára ellenséges csoportok, mindenekelőtt a kurdok ellen. Teherán több tüzérségi, légi és szárazföldi támadást indított Irak területére,¹¹⁷ amely igencsak kétségessé teszi, hogy a környező államok mennyire tisztelik az új iraki államot, illetve ennek függvényében milyen mértékig készek beavatkozni a belügyeibe. Feltehetően Iránnak komoly szerepe volt abban, hogy Maliki kormánya 2011. december 31-ike után nem hosszabbította meg az amerikai csapatok állomásoztatásáról szóló egyezményt, így az utolsó amerikai katona még tavaly elhagyta Irakot.¹¹⁸ A kurdok, sőt még a szunniták is támogatták volna a

¹¹⁴ Mackay; elérhető internetes cím: http://www.iranian.ws/cgi-bin/iran_news/exec/view.cgi/24/19724

¹¹⁵ Cronin i.m. 197.o.

¹¹⁶ Knights, Michael: Shia strength; Jane's Intelligence Review 2011/October; 16.o.

¹¹⁷ Special Inspector General for Iraq Reconstruction; Quarterly Report to the United States Congress; Arlington; October 30, 2011; 56. és 96.o.

¹¹⁸ Gatehouse, Gabriel: Iran 'influenced' Iraq over US troops' exit; elérhető internetes cím: <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-15724404>; látogatva: 2012. február 14.

további amerikai jelenlétet, hogy ellensúlyozzák a síita kormányzatot.¹¹⁹ Ha tényleg az irániak állnak az ügy mögött, akkor ez kétséget kizáróan az egyik legjelentősebb sikerük, hiszen „békés úton eltüntették” az egyik legfőbb ellenség csapatait a számukra egyik legfontosabb, közvetlen érdekszférájukba tartozó államból. Ez nagyobb iráni befolyást valószínűsít a legfelsőbb iraki vezetésben, mint amekkorát eddig feltételezhettünk. Az amerikai kivonulás nagyobb esélyt ad Iránnak, hogy növelhesse befolyását, de a környező államok is valószínűleg erre fognak törekedni, amely a különböző érdekek és vallási felekezetek között akár egy új polgárháborúhoz vezethet. Irak ugyancsak fontos lehet a szír polgárháború szempontjából is, hiszen Teherán Irakon keresztül tudna a legkönnyebben fegyvereket eljuttatni az Aszad párti erőkhez, ezért valószínűleg Irán erősen lobbizik, hogy biztosíthassa a szállítmányok leggyorsabb eljuttatását, ha kell a bagdadi kormány engedélye nélkül is.

Irán a Perzsa-öbölben főleg vele szemben ellenséges államokkal határos, mindegyik amerikai szövetséges, illetve némelyik területén külföldi bázisok is üzemelnek. Teherán ezért mindent megtesz, hogy lazítson ezen államok kohézióján és az Egyesült Arab Emírségeket, Ománt és Katart leválassza a „szövetségről”, mivel ők javítanák az iráni kapcsolataikat, szemben Szaúd-Arábiával, Bahreinnel és Kuvaittal, amelyek alapvetően ellenségként kezelik a perzsa államot. Utóbbi két ország jelentős síita kisebbséggel rendelkezik. Irán többféle módszert használ, például együttműködési szerződést írt alá a szervezett bűnözés és a csempészet ellen Ománnal, Katarral és Kuvaittal, de ugyanakkor aktívan használja az „arab utca” elvet is, ahol nyíltan kritizálják az uralkodókat és az amerikai jelenlétet. A síita csoportokat rendszeresen használják arra, hogy nyugtalanságot okozzanak az arab államokban.¹²⁰ Kuvaitban például felderítettek egy iráni hírszerző csoportot, amely új ügynököket toborzott az IRGC-nek, továbbá amerikai bázisok tervrajzait és fejlett kommunikációs eszközöket is találtak náluk.¹²¹ Azonban ezek a csoportok valószínűleg még Irán segítségével sem lennének képesek átvenni a hatalmat, mivel a szunnita többség és az erős hadseregek ezt nem tennék lehetővé. Az iráni ellenzék otthoni elnyomása és a szír kormány támogatása a felkelőkkel szemben amúgy is hiteltelenítik az iráni támogatást az „elnyomó” gazdag arab monarchiákkal szemben. Jobb lehetőséget csak Kuvait vagy Bahrein nyújthatna. Bahrein „eleste” az 5. flotta parancsnokságának elvesztését is jelenthetné, amely megnehezítené az amerikai jelenlét

¹¹⁹ Tólas Péter – Csiki Tamás: Irak – mérleg a kivonulás után; NKE HHK Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Nézőpontok – 2012/1; 1.o.

¹²⁰ Alsis – Allison – Cordesman i.m. 5-6.o.

¹²¹ Inside the Octopus: Unraveling Iran's terrorist Quds Force; elérhető internetes cím:
http://www.israelhayom.com/site/newsletter_article.php?id=3532; látogatva: 2012. október 9.

fenntartását, de a szunnita uralkodócsalád a jelek szerint az erőszaktól és a szaúdi intervenciótól sem riad vissza, hogy megtartsa a hatalmát.

Szaúd-Arábia mindig is Irán riválisának számított, mint a térség másik fontos hatalma, amelynek a politikai és stratégiai versenyen túl vallási (szent helyek: Mekka és Medina), ideológiai háttere is van. Irán elsősorban úgy tekint Szaúd-Arábiára, mint amely Amerika segítségével akar regionális elsőségre törni, miközben Rijád Irán regionális – elsősorban iraki és pán-izlám – ambíciói, aszimmetrikus képességei és atomprogramja miatt aggódik. A szaúdiakat is aggasztja, hogy a szomszédos Kuvaitban, Bahreinben és a keleti tartományaiban nőhet az iráni befolyás a síita népességben belül. Emellett komoly verseny folyik Teherán és Rijád között a palesztin kérdésben, ahol a síita állam a palesztin ügy legfőbb támogatójaként lép fel, jelentősen degradálva a szunnita szaúdi királyi ház pozícióit az arab közemberek szemében.¹²² Iránnak nincsenek meg a képességei, hogy katonailag nyíltan versenyezzen Szaúd-Arábiával, mivel az elsöprő technikai és finansziális fölényt élvez. Ezért jut kulcsszerephez a kuvaiti és bahreini „felkelések” lebegtetése, illetve a houthi felkelők támogatása Jemenben. Jemenben kaotikus állapotok uralkodnak, különböző felkelő csoportok és az állami erők küzdenek egymással. Ebben a helyzetben Irán jó esélyt lát arra, hogy növelje a befolyását a térségben, ezért támogatja a zaidita síita houthi felkelőket (a lakosság 42%-a síita), akik 2004-ben kezdték harcukat. A helyzetet bonyolítja, hogy az al-Kaida is nagy erővel jelen az országban és 2009-től a szélsőségesek több határon átnyúló rajtaütést indítottak Szaúd-Arábia ellen, így a szaúdi hadsereg is beavatkozott Jemenben.¹²³ Az itteni iráni tevékenység beleillik az arab rendszerek aláásásának politikájába, ezt támasztja alá, hogy a szaúdi beavatkozást Teherán hevesen elítélte, mint a síiták elleni műveleteket.¹²⁴ Ha Iránnak kedvező fordulat állna be, akkor fenyegethetné Szaúd-Arábia déli határait. Ugyanakkor Teheránnak sem lenne jó, ha egy stabil al-Kaida bázis alakulna ki Jemenben. Tágabb geostratégiai megközelítésben, egy Irán-barát kormány segítségével ellenőrizhetnék a Bab el-Mandeb szorost is (a Földközi-tenger–Indiai-óceán), amelyet konfliktus esetén le is zárhatnának, hasonlóan a Hormuzi-szoroshoz. Ehhez még iráni bázis sem kellene, csak néhány alakulat (pár ütegnyi önjáró C-802 hajó-elleni rakéta és aknák).

Irán legfontosabb stratégiai szövetsége Szíria, amellyel a jó viszonyt rögtön a forradalom után alapozták meg. A közös ellenség Szaddam Irakja volt, de Damaszkusz

¹²² Wehrey, Frederic - Karasik, Theodore W. - Nader, Alireza - Ghez, Jeremy - Hansell, Lydia – Guffey, Robert A.: Saudi-Iranian Relations Since the Fall of Saddam; RAND Corporation; 2009.; IX-XV.o.

¹²³ Marsai Viktor: Jemen és az iszlámisták; Nemzet és Biztonság; 2010. Június; 28-30.o. és 32.o.

¹²⁴ Allison i.m. 5. és 43.o.

talált egy új szövetségest is, aki hajlandó volt támogatást nyújtani a palesztin ügyben, illetve Izrael és Amerika ellenében is. Irán pedig enyhíthetett az elszigeteltségén, nagyobb legitimitást szerezhetett az iszlám világban és növelhette befolyását a térségben. Utóbbinak volt része, hogy Teherán aktívan támogatta a Hezbollah 1982-es létrejöttét. Szíria az 1982-es Izraeltől elszenvedett veresége után kénytelen volt nagyobb szabadságot adni Iránnak a térségben.¹²⁵ A 2011-es „arab tavasz” Szíriában is jelentős felkeléshullámot indított el, amely véres harcokba torkollott a szunnita többséget képviselő felkelők és a kormánypárti erők között. Ahmedinejad felszólította Aszad elnököt, hogy tartózkodjon az erőszaktól, de Irán közben fegyvert szállít a kormánynak és a Qods tanácsadói is jelen vannak.¹²⁶ Damaszkusz viszont törést okozhat más iráni szövetségekkel a térségben, mivel Teherán a Hezbollahtól és a Hamasztól is elvárta, hogy lépjenek fel Aszad oldalán, amit a Hezbollah meg is tett, hiszen Szíria mindig támogatta, ellenben a palesztin Hamasz nem volt hajlandó ezt megtenni, annak ellenére sem, hogy Irán – a legfőbb támogatója – kilátásba helyezte a támogatás, kiképzés és fegyverszállítás felfüggesztését. Sőt a Hamasz bezárta a szír kirendeltségeit is. A lehetséges szakítás oka lehet az, hogy nem kívánja az elnyomókat támogatni, illetve a Hamasz már a jövőre készült, mivel a Muzulmán Testvériség egyiptomi térnyerésével egy közelebbi és jelentősebb szövetségesre tehet szert.¹²⁷ Napjainkra Irán pozíciója jelentősen gyengülni látszik a levantei térségben. A szíriai felkelők győzelme esetén és Aszad elnök bukásával, Irán legfontosabb stratégiai szövetségese esne ki. A hatalmi űr kitöltésére pedig legnagyobb eséllyel Törökország pályázik. Ha Szíria rendszert vált, akkor a Hezbollah pozíciói is gyengülhetnek Libanonban, ha pedig a Hamasz elfordul Irántól, akkor tulajdonképpen a 30 éve gondosan épített szövetségi rendszer dominószzerűen dőlhet el a térségben és Teherán kiszorul a Földközi-tenger keleti medencéjéből. Ezt Irán igyekszik elkerülni, ezért felkészülnek egy új helyzetre, így felvették a kapcsolatot a szír ellenzékkel is. Teherán támogat bizonyos reformköveteléseket, továbbá augusztus közepén az Iszlám Konferencia rijádi csúcsértekezletén elfogadták azt az egyiptomi javaslatot, hogy Egyiptom, Törökország, Szaúd-Arábia és Irán részvételével hozzanak létre egy kontaktsoportot a válság kezelésére. A jelek szerint Irán már azt is elfogadná,

¹²⁵ Nerguizian, Aram: U.S. AND IRANIAN STRATEGIC COMPETITION: The Proxy Cold War in the Levant, Egypt and Jordan; Center for Strategic & International Studies; Washington D.C.; 2011; 15-18.o.

¹²⁶ Katzman i.m. 49-50.o.

¹²⁷ Hartwell, David: Iran threatens to cut Hamas funds after the Islamists fail to support the Syrian regime; Jane's Intelligence Review 2012/January; 5.o.

ha Aszad távozna, de a rezsim megmaradna, egyértelműen szeretné a jelenlegi hatalmát a legkevesebb elszenvedett veszteséggel megtartani a térségben.¹²⁸

Afganisztán sosem foglalt el túl előkelő helyet az iráni külpolitika prioritási listáján, ám az utóbbi időben felértékelődött a jelentősége a nagy létszámú amerikai és NATO jelenlétnek köszönhetően. Afganisztán egyébként történelmileg sok szállal kötődik Iránhoz, a lakosság 25%-t a tadzsikok, míg 20%-t a hazarák alkotják, amelyek perzsa eredetű népek. Teherán lehetőséget lát Afganisztánban, hogy segítségével növelheti befolyását a közép-ázsiai térségben, ezért a tálibok bukása óta jelentős segélyeket nyújtott a kabuli kormánynak, a térség legnagyobb adományozójává válva. Ezen kívül a kulturális kapcsolatokat is igyekszik javítani, amely keretében iskolákat finanszíroz, pénzt ad, fizeti a tanárokat, illetve egyetemeket alapít és folyamatosan javítja a kapcsolatokat Karzai elnökkel. Azonban az ellenálló csoportokat is támogatja pénzzel, fegyverrel és kiképzéssel, hogy megnehezítsék az amerikai és NATO erőik dolgát. A probléma az, hogy Irán többek között tálib csoportokat is támogat, márpedig az ő visszatérésük Teheránnak sem lehet semmiképpen sem érdeke, illetve Afganisztán instabilitása is távol áll az iráni céloktól. Ezért bár Irán mindenképpen növelni akarja befolyását, de szembe kell néznie azzal, hogy bár a NATO 2014-ben távozik, a problémák ott maradnak. A jelenlegi helyzetet az „ellenségem ellensége sem igazán a barátom” féleképpen lehetne leírni és Teherán mindenképp egy stabil Afganisztánban érdekelt, amely mentes a nyugatiaktól és táliboktól, de ahol érvényesülhet az iráni befolyás.¹²⁹

Irán külső támogatókra is építhet, akik hajlandóak megvédeni a nemzetközi porondon, ilyenek Oroszország és Kína. Moszkva hajlandó konfrontatívabb politikát is felvállalni a nyugattal és ellenáll a szankciók bevezetésének (például 2011 végén). Ennek egyik oka, hogy védi saját üzleti érdekeit (befektetések az iráni energetikai szektorban, fegyverexport, mezőgazdaság), illetve igyekszik kiszorítani az Egyesült Államokat a kaukázusi és közép-ázsiai régióból, továbbá csökkenteni kívánja a befolyását az öbölben.¹³⁰ Moszkva hevesen tiltakozott az iráni ballisztikus rakéták ellen Európában telepítendő amerikai rakétavédelmi rendszerrel szemben is.¹³¹

Kína is támogatja a békés célú iráni atomprogramot, de a nukleáris fegyverek beszerzését nem, mivel tart egy fegyverkezési versenytől, amely veszélyeztetheti

¹²⁸ Csiki Tamás – Gazdik Gyula: Stratégiai törekvések a szíriai válság kapcsán I.; NKE STRATÉGIAI VÉDELMI KUTATÓKÖZPONT ELEMZÉSEK – 2012/17; 13.o.

¹²⁹ Háda-Ablaka i.m. 81-86.o.

¹³⁰ Cordesman, Anthony H. – Bosserman, Bradley: US – IRANIAN STRATEGIC COMPETITION IN SANCTIONS, ENERGY, ARMS CONTROL, AND ARMS TRANSFERS; Center for Strategic & International Studies; Washington D.C.; 2012; 17-18.o.

¹³¹ Farrar-Wellman, Ariel: Russia-Iran Foreign Relations; elérhető internetes cím: <http://www.irantracker.org/foreign-relations/russia-iran-foreign-relations>; látogatva: 2012. február 25.

energiaellátását. Peking sok kérdésben támogatja Iránt, de nem ért egyet Teherán kihívó politizálásával és kerüli, hogy a perzsa állam legfőbb nagyhatalmi támogatójának látszódjon. Emellett az amerikai kapcsolatok fontosabbak számára, mint Irán kérdése, továbbá szeretné javítani arab kapcsolatait is. Ezért Kína többször támogatta a szankciókat, de csak a feltétlenül szükségesnek tartottakat, semmiképpen sem olyanokat, amelyek aláásnák a jelenlegi iráni rezsim stabilitását.¹³²

Habár az 5 Kaszpi-tengerrel határos állam szerződést írt alá, hogy nem engedik át területüket egy harmadik országnak egy másik szerződő fél elleni agresszióhoz,¹³³ a viszony közel sem felhőtlen. Irán szeretné rátenni a kezét a gazdag Kaszpi gáz és olajmezők minél nagyobb részére. Ebben komoly riválisa Azerbajdzsán, amely komolyan erősíti partvédő eszközeit, többek között izraeli fegyverekkel. Válaszul Irán is növeli haditengerészeti jelenlétét a térségben, többek között egy fregattal és minitengeralattjárókkal. Irán ezzel nemcsak a területi vitákban akar nagyobb nyomatékot adni szavának, de fenyegetheti az azeri gáz és olajterminálokat, valamint az Azerbajdzsánt Kazahsztánnal és Türkmenisztánnal összekötő hajózási utakat is.¹³⁴

Az iráni titkosszolgálatok aktívak Európában és Észak-Amerikában is nemcsak az ellenséges viszony miatt, hanem azért, mert a sah bukása után több tízezer iráni menekült nyugatra. Irán számára kiemelten fontos, hogy ezeket a csoportokat felderítse, információkat szerezzen róluk, lejárassa őket és ha lehet, akkor prominens tagjaikat likvidálja. Teherán számára fontos, hogy a csoportokba beépült ügynökeit magasabb pozíciókba juttassa, így jelen legyenek az egyetemeken, médiában, amelynek révén valamelyest manipulálhatják a nyugatot, továbbá megpróbálnak korszerű technikai információkhoz jutni.¹³⁵ Ezzel párhuzamosan Irán terroristákat toboroz nyugaton, például Németországban és Franciaországban, támogatja az Algériában és Franciaországban működő Groupe Islamique Armé-t, amely tagjait a Hezbollah képzései Libanonban.¹³⁶

Talán a legfontosabb Európában folytatott iráni tevékenység Boszniában zajlik. Rögtön az iszlám forradalom után megjelentek az első iráni ügynökök Jugoszláviában. Az iráni titkosszolgálat nagyon aktív volt és már idejekorán megkísérelte embereit beültetni a megalakulóban lévő bosnyák kormányba és titkosszolgálatokba. Már 1992-ben felvették a kapcsolatot a muzulmán vezetőkkel, felajánlva a hadsereg kiképezését és

¹³² Weitz, Richard: Parsing China's Policy Toward Iran; elérhető internetes cím:

[http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews\[tt_news\]=38813&tx_ttnews\[backPid\]=517](http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews[tt_news]=38813&tx_ttnews[backPid]=517); látogatva: 2012. február 25.

¹³³ Farrar-Wellman, Ariel: Russia-Iran Foreign Relations; <http://www.irantracker.org>

¹³⁴ Binnie, Jeremy: All at sea; Jane's Defence Review 2012/November; 56.o.

¹³⁵ Mackay, Neil: Iran's Spies; elérhető internetes cím: http://www.iranian.ws/cgi-bin/iran_news/exec/view.cgi/24/19724; látogatva: 2009. július 6.

¹³⁶ van Doornik, Raymond: Iran's Links to European Terrorists; <http://www.int-review.org/terr10a.html>; látogatva: 2012. február 25.

felfegyverzését. A mögöttes szándék a hadsereg vezetésének iszlamizálása, valamint a hatalomátvétel volt, hogy Boszniában létrehozasson egy iráni mintára működő iszlám államot. A háború alatt az IRGC kiképzőbázisokat működtetett az országban és a humanitárius szervezeteket pénzmosodának használta, hogy terroristákat pénzljen. Irán továbbra is aktív a térségben, csak oktatási, kulturális, tudományos feladatok álcájával küldi ügynökeit, valamint sokakat meghívnak Iránba, ahol megpróbálják beszervezni őket.¹³⁷ Napjainkban is toboroznak terroristákat Boszniában nyugati akciókhoz.¹³⁸

A másik két jelentős európai iszlám országban, Albániában és Koszovóban is jelen van a perzsa állam. Az 1997-es albániai gazdasági összeomlás és anarchia kiváló lehetőséget biztosított Teheránnak, hogy itt is megvesse a lábát, illetve, hogy támogatást nyújtson a Szerbia Koszovó tartományában harcoló UCK gerilláinak/terroristáinak. 1997 decemberére megérkeztek az első fegyverszállítmányok, amelyek mellett Irán több millió USD anyagi támogatást is nyújtott. Ezen kívül az UCK kiválasztott tagjait Iránba küldték, ahol az IRGC és a Qods képezte ki őket. Az UCK kiképzői és a harcosai között is voltak olyan irániak, akik a 90-es évek elején Boszniában harcoltak.¹³⁹ Ez amerikai és európai szemmel azért is kínos, mert támogattak, hatalomra jutattak és saját országot biztosítottak egy olyan terrorista szervezetnek, amely nemcsak, hogy aktívan részt vett a szervezett bűnözésben, de egyszerre tudhatta támogatói között Iránt és az al-Kaidát is.

2012. január 8-án Ahmedinejad elnök Venezuelában kezdte meg latin-amerikai körútját. Útjának célja az volt, hogy bizonyítsa, Irán nem szigetelődött el teljesen, illetve támogatókat gyűjtött az atomprogramhoz – amire Brazília korábban is hajlandónak mutatkozott – továbbá, hogy erősítse az Irán és a baloldali, latin-amerikai országok közti kapcsolatot. Az utóbbi időben jelentősen növekedett az Irán és a latin-amerikai országok közötti kereskedelem, sőt Teherán Venezuelával, Bolíviával, Ecuadorral és Nicaraguával katonai és polgári együttműködési szerződéseket is kötött. Ezen országok Amerika-ellenes politikát folytatnak és támogatásuk jól jöhet az esetleges ENSZ szankciók idején is, ezért a körút egyik állomása Guatemala volt, amely 2013-ig az ENSZ BT tagja. Venezuela és Bolívia kész Iránt ellátni uránnal és más stratégiai anyagokkal is. Latin-Amerikában jelen van a Hezbollah és más szélsőséges szervezetek, amelyek itt – szükség szerint – még egy frontot nyithatnak egy Amerika elleni háborúban.¹⁴⁰

¹³⁷ Michaletos, Ioannis: Iran in Bosnia during the 90's & early 00's: Part 2; elérhető internetes cím: http://www.analyst-network.com/article.php?art_id=1686; frissítve: 2008-02-10; látogatva: 2009-07-06

¹³⁸ van Doornik, Raymond: Iran's Links to European Terrorists; elérhető internetes cím: <http://www.int-review.org/terr10a.html>

¹³⁹ Craig, Larry E.: The Kosovo Liberation Army: Does Clinton Policy Support Group with Terror, Drug Ties?; <http://www.fas.org/irp/world/para/docs/fr033199.htm>; látogatva: 2012. szeptember 20.

¹⁴⁰ Walser, Ray - Phillips, James: Iran Moves West: Ahmadinejad's 2012 Latin American Visit; The Heritage Foundation; elérhető internetes cím: http://thf_media.s3.amazonaws.com/2012/pdf/wm3444.pdf; látogatva: 2012. február 13.

A fentiekből jól látszik, hogy Irán nemcsak regionális szinten, de már-már globálisan is komoly hatalmi tényezővé kíván válni, amelynek során felhasználja a politika, a gazdaság, a kultúra és a katonai-titkosszolgálati szféra eszközeit, hogy növelhesse befolyását vagy éppen elrettentse ellenségeit. Ezek között a kultúra, a síita iszlám és általánosságban az iszlám kérdése hangsúlyosan jelen van, amely teljes mértékben érthető, hiszen Irán a legnagyobb síita állam és az egyik legnagyobb iszlám ország, ezért ezen a téren nyilvánvalóan komoly szava van.

A politikai dimenziót tekintve, bár a nyugattól és sok tekintetbe a szunnita arab államoktól Teherán egyre inkább elszigetelődik, a harmadik világ országai és a felemelkedő hatalmak között a legkevésbé sem tekinthető népszerűtlennek. Sokan az üzleti lehetőséget látják benne, mások egy olyan államot, amely szolgálhatja nagyhatalmi érdekeiket (például globálisan elterelik a figyelmet más ügyekről), megint mások – főleg a perifériára szorultak – egy magukhoz hasonló kutasztottat, amely viszont bátran felvállalja a harcot a sok helyütt nem éppen népszerű nyugattal, de főképp az Egyesült Államokkal és Izraellel. Ezért Irán jó eséllyel pályázhat a jövőben egyfajta el nem kötelezett, de „anti-USA/Izrael/nyugat” klub vezetésére.

Iránnak jelentős befektetései vannak külföldön, továbbá az iráni kereskedelem 2011-ben 131,8 milliárd USD exportot és 76,1 milliárd USD értékű importot bonyolított, pozitív külkereskedelmi mérleget könyvelve el.¹⁴¹ Irán körülbelül 137 milliárd hordónyi kőolajkészlettel rendelkezik, amely a világon fellelhető olaj 9,9%- t jelenti.¹⁴² 2011-ben 4,23 millió hordó olajat termelt ki naponta, amelyből 2,295 millió hordónyt exportált.¹⁴³ 2009-ben a 77,4 milliárd USD-s exportból 59,24 milliárdot tett ki az olajkereskedelem, ezzel Irán a Föld 4. legnagyobb olajexportőre.¹⁴⁴ Éves GDP-je 2011-ben 482,4 milliárd USD volt hivatalos valutaárfolyamon, míg vásárlóerő paritáson 1003 milliárd USD, amely a világ 18-ik legnagyobb gazdaságává teszi az Iszlám Köztársaságot. Az egy főre eső GDP ellenben csak 13 200 USD, amellyel csak a 94-ik a Világon. A 2011-es 22,5%-os inflációja világszinten az egyik legrosszabb.¹⁴⁵ Ezért Irán nem tud gazdasági óriásként fellépni a nemzetközi porondon, ráadásul ki van szolgáltatva a szankcióknak és a hagyományos katonai erőre sem támaszkodhat, így kénytelen egyéb hatalmi eszközökhöz nyúlni, hogy biztosítsa a kívánt regionális hatalmi státuszát.

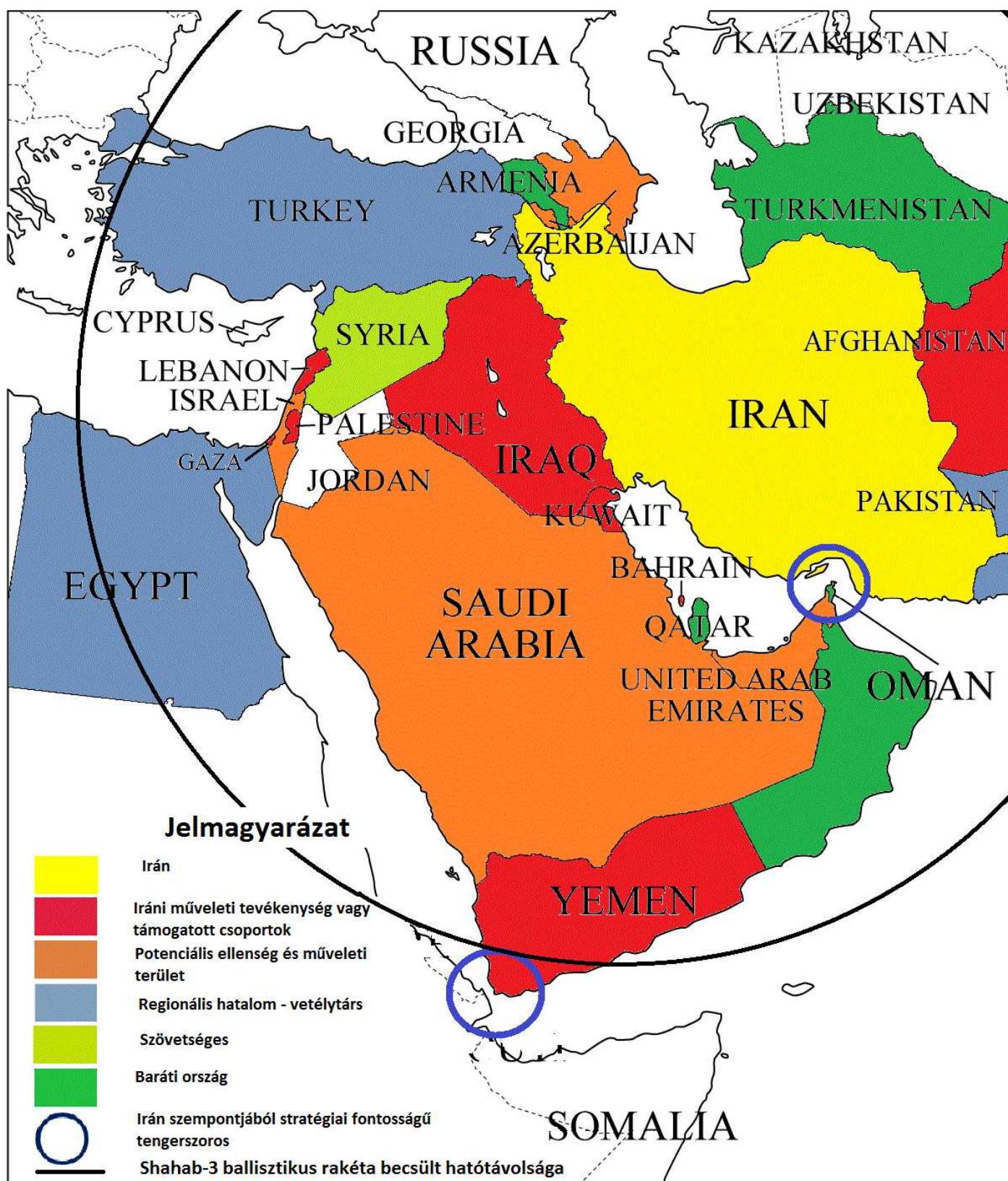
¹⁴¹ CIA – The World Factbook: Iran; elérhető internetes cím: <https://www.cia.gov>

¹⁴² BP Statistical Review of World Energy 2011 June; 6. és 20.o.

¹⁴³ CIA – The World Factbook: Iran; elérhető internetes cím: <https://www.cia.gov>

¹⁴⁴ Ilias i.m. 20.o.

¹⁴⁵ CIA – The World Factbook: Iran; elérhető internetes cím: <https://www.cia.gov>

25. kép Irán és a térség biztonságpolitikai térképe

26. kép Irán egyik leghatásosabb eszköze az „arab utca” koncepció, amely révén hatékonyan népszerűsítheti önmagát. A képen egy gázai tüntetés látható.

28. kép Irán legjelentősebb nagyhatalmi támogatója Oroszország, amelynek komoly energetikai befektetései vannak az országban. A képen Putin elnök és Khamenei, Irán legfőbb vallási vezetője/államfője.

30. kép Az LNG technológia elterjedése Irán számára gazdasági konjunktúrát jelenthet, amely hozzájárulhat a gazdaság későbbi diverzifikálásához. Energia nagyhatalomként Teherán nemzetközi súlya is jelentősen megnövekedhetne.

27. kép Irán külpolitikájának fontos része, hogy a felemelkedő hatalmak és a 3. világ országai között keres támogatókat. Közülük az egyik legjelentősebb az Amerika-ellenes Hugo Chavez venezuelai elnök.

29. kép Az amerikai csapatok távozásával Irán tovább növelheti befolyását Irakban, de félő, hogy a perzsa, arab és török hatalmak beavatkozásával kiújulhat a polgárháború.

31. kép A szír polgárháború alapjaiban változtathatja meg a Közel-Kelet hatalmi viszonyait, illetve ennek a kimenetelén fog múlni Irán térségbeli hatalmi törekvéseinek jövője.

Az atomprogram

A polgári célú iráni nukleáris program 1954-ben az amerikaiak segítségével indult. Irán 1974-ben csatlakozott a nukleáris non-proliferációs egyezményhez. Ezzel egyidőben a sah 23000 MW-os atomenergia kapacitást tűzött ki célként, ehhez nyugat-európai cégekkel kötött szerződéseket. 1979-ig 1 reaktor majdnem teljesen, 2 pedig félig készült el, de a forradalom után az európai cégek kivonultak. A program folytatásához 450 t uránt vásároltak Dél-Afrikától, de a meglévő létesítményeket az iraki-iráni háború alatt súlyos károk érték. 1992-ben Kínával kötöttek szerződést, de az végül megghiúsult. 1994-ben Oroszországgal szerződtek, de az elhasznált fűtőanyag visszaszolgáltatásáról nem tudtak megegyezni, így 2 évet késtek a munkálatok. 2005-ben újabb szerződéseket kötöttek, és 2008-ban az orosz Atomstroyexport megkezdte az alkatrészek szállítását. A busheri reaktor várhatóan 7 TW/év energiát fog termelni, amely évi 1,6 millió tonna kőolajnak vagy 1800 millió m³ földgáz mennyiségnek felel meg.¹⁴⁶

Az kétségtelen, hogy Irán energiaéhsége egyre növekszik és szüksége lenne az olcsó atomenergiára. A perzsa állam 29,6 billió m³ földgázkészlettel rendelkezik, amely a világon a második legnagyobb.¹⁴⁷ Éves földgáz kitermelése 138,5 milliárd m³, amellyel az 5. a világon, ám szinte az egész a hazai fogyasztást (137,5 milliárd m³) fedezi, illetve importra is szorul, amely évi 6,9 milliárd m³-t tesz ki. Ezért csupán 7,87 milliárd m³-t exportálnak,¹⁴⁸ ebből 7,7 millárd m³-t Törökországba.¹⁴⁹ Ebből látszik, hogy milyen abszurd helyzet, hogy a világ második legnagyobb földgázkészletével rendelkező állama még behozatalra is szorul és csak elenyésző mennyiséget képes exportálni, holott a gyengélkedő iráni gazdaságnak nagyon is szüksége lenne a gázbevételekre. Az atomenergiával jelentős gázmennyiséget válthatnának ki az energiatermelésben, ugyanis 2009-ben a földgáz 56,8%-al részesedett az energiatermelésben, amelyet az olaj követett 40,8%-al.¹⁵⁰ Tehát Teherán mindenképpen igényli az olcsó energiát, amellyel kiválthatná a két potenciálisan legjövedelmezőbb exportcikkének hazai felhasználását. A probléma nem is a békés célú atomprogrammal van.

2005-ben a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség felszólította Teheránt az urándúsítás felfüggesztésére, de 2006-tól az ENSZ vette át a kérdés kezelését és a BT több Irán elleni

¹⁴⁶ Nuclear Energy in Iran; elérhető internetes cím: http://www.world-nuclear.org/info/inf119_nucleariran.html; látogatva: 2012. február 8.

¹⁴⁷ BP Statistical Review of World Energy 2011 June; 6. és 20.o.

¹⁴⁸ CIA – The World Factbook: Iran; elérhető internetes cím: <https://www.cia.gov>

¹⁴⁹ BP Statistical Review of World Energy 2011 June; 29.o.

¹⁵⁰ \$1bn investment in Iran's power plants; elérhető internetes cím: <http://www.presstv.com/detail/139882.html>; látogatva: 2012. október 6.

szankciót is elfogadott, de érdemi eredményt nem sikerült elérni.¹⁵¹ 2010-ben Irán jelentette, hogy az első adag urán készen áll a dúsításra.¹⁵² Ellenben ugyanazon évben, majd 2011 áprilisában a Stuxnet számítógépes vírus támadta meg a busheri erőmű software-jét, súlyos károkat okozva a rendszerben. Irán szerint Izrael és az Egyesült Államok juttatta be a vírust a Siemens által szolgáltatott rendszerrel. A cél feltehetően a dúsítás megakadályozása volt, hogy késleltessék az iráni atomfegyvergyártást.¹⁵³ 2011 októberében a NAÜ vizsgálata szerint a busheri reaktor már működött. Meg kell említeni az uránfeldolgozó üzemet Iszfahánban, és a parchini kutatóközpontot, ahol a NAÜ szerint fegyverfejlesztés is folyik. A natanzi urándúsító üzemben 3000 centrifugát szereltek fel. A Qom városa melletti dúsító üzemben 2012 januárjában kezdték meg az urándúsítást. A fő probléma, hogy amíg az erőműveknek bőven elegendő az 5%-os dúsítású urán, addig Irán 20%-ig dúsítja, amely arra enged feltételezni, hogy előbb-utóbb fegyverminőségű (~90%) uránt is előállíthat.¹⁵⁴

2011 novemberében a NAÜ jelentése arról számolt be, hogy Irán olyan robbanóanyagokat tesztel, amelyek nukleáris fegyverek létrehozásához szükségesek, illetve ezen eszközök detonációjának számítógépes modellezését is elkészítette. A szakértők szerint az irániak pár hónapon belül képesek lesznek elegendő mennyiségű fegyverminőségű urán előállítására, hírszerző források szerint pedig 2012-2015 között Teherán várhatóan nukleáris fegyvert is képes lesz előállítani.¹⁵⁵ A nyugati világ országai, az Egyesült Államok vezetésével újabb és újabb szankciókat vezettek be Iránnal szemben, amelyek az iráni olajipart és pénzüpiacot érintették, de keményen fellépnek azokkal a cégekkel szemben is, amelyek Iránnal üzletelnek. A kezdeményezéshez gyorsan csatlakozott az Egyesült Királyság és Kanada, majd 2012 januárjában brit-francia szorgalmazásra az EU is teljes importtilalmat vezetett be az iráni olajra. A várakozások szerint a bevezetett szankciók az év végére kezdik el éreztetni a hatásukat.¹⁵⁶ Ez 2012 nyár végére már 40%-os kiesést hozott az iráni olajiparnak, azaz napi 1 millió hordóval csökkent a termelés, amely 8 milliárd USD veszteséget jelentett.¹⁵⁷ Az ENSZ BT 1737., 1747., 1803. és 1929. határozataival szankciókat hozott Iránnal szemben, amelyek megnehezítik, hogy az atom és ballisztikus-rakéta programokhoz szükséges eszközöket

¹⁵¹ Nuclear Energy in Iran; elérhető internetes cím: http://www.world-nuclear.org/info/inf119_nucleariran.html; látogatva: 2012. február 8.

¹⁵² Iran's key nuclear sites; elérhető internetes cím: <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-11927720>; Látogatva: 2012. február 18.

¹⁵³ Mostafavi, Ramin: Iran says it has detected second cyber attack; elérhető internetes cím:

<http://www.reuters.com/article/2011/04/25/us-iran-computer-virus-idUSTRE7301OL20110425>; látogatva: 2011. november 8.

¹⁵⁴ Iran's key nuclear sites <http://www.bbc.co.uk>

¹⁵⁵ Q&A: Iran nuclear issue; elérhető internetes cím: <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-11709428>; látogatva: 2012. február 21.

¹⁵⁶ Cordesman, Anthony H. – Bosserman, Bradley: US – IRANIAN STRATEGIC COMPETITION IN SANCTIONS, ENERGY, ARMS CONTROL, AND ARMS TRANSFERS; Center for Strategic & International Studies; Washington D.C.; 2012; III-IV.o.

¹⁵⁷ Ingram, Jamie: Iranian parliament attempts to block strategic Strait of Hormuz; Jane's Intelligence Review 2012/August; 4.o.

és anyagokat beszerezhesse. A nemzetközi aggodalmakat nem enyhíti, hogy Ahmedinejad elnök és Khamenei folyamatosan tagadják, hogy az atomprogram katonai célokat szolgálna.¹⁵⁸

Az atomfegyver fejlesztése mellett szól a ballisztikusrakéta program, hiszen észak-koreai segítséggel kifejlesztették a 1000-1500 km hatótávolságú Shahab-3 (Nodong-1) ballisztikus rakétát, illetve a modernebb Shahab-3A/3B/4 típusokat, amelyek hatótávolsága már elérheti az 1500-2500 km-t. Ezen eszközök pontossága valószínűleg rendkívül kicsi, ezért hagyományos robbanófejjel csak terrorfegyverként, nagyvárosok ellen vethetők be, precíziós eszközként semmiképp sem.¹⁵⁹ A hagyományos töltetű közép-hatótávolságú ballisztikusrakéták használatát viszont szinte teljesen kizártnak tartom. Irán egy kisbusszal jóval több robbanóanyagot tudna célba juttatni, jóval pontosabban, mint a jelenlegi rakétaival. A ballisztikusrakéták csak tömegpusztító fejekkel jelentenek igazán hatékony fegyvereket, illetve az elrettentést is csak ezek képesek szavatolni. Ilyen eszközök bevetése amerikai, izraeli vagy európai célpontok ellen, viszont automatikusan nukleáris ellencsapást vonna maga után. Még a hagyományos töltetű rakéták bevetése is magával hordozza a félreértés és egyben egy nukleáris ellencsapás lehetőségét, ezért a használatuk szinte teljesen kizárt. Vagyis ezen eszközök csak az elrettentést szolgálhatják tömegpusztító robbanófejekkel felszerelve.

Ahogy már korábban említettem, Irán – különösen 2003 óta – bekerítve és kifejezetten fenyegetve érzi magát, az amerikai erőktől és különösen az 5. flottától, Izraeltől és a környező ellenséges arab államoktól, amelyek mind jelentős technológiai előnyben vannak vele szemben. Irán így kialakította azokat az aszimmetrikus képességeket, amelyekkel kiegyenlítheti az erőviszonyokat. Ezek közé tartoznak a ballisztikus rakéták (és az atomprogram), az aszimmetrikus tengeri hadviselés és a terrorista csoportok alkalmazása. Egyfelől tehát ha Irán nukleáris fegyverhez jutna az nemcsak a regionális hatalmi pozícióját szilárdítaná meg, de hatékony elrettentést is biztosítana számára. Megfontolandó azonban az is, hogy vajon mennyire valós Irán félelme, tényleg szüksége van-e nukleáris fegyverekre a megfelelő elrettentéshez?

Izrael és az öböl arab országai egyértelmű fenyegetésnek tekintik Iránt, amelyet mindenáron meg kell akadályozni abban, hogy nukleáris fegyverekhez jusson. A Wikileaks által kiszivárogtatott dokumentumok szerint az arab vezetők sürgették az

¹⁵⁸ Q&A: Iran nuclear issue; elérhető internetes cím: <http://www.bbc.co.uk>

¹⁵⁹ Wilner – Cordesman i.m. 69-70.o.

Egyesült Államokat, hogy mérjen csapást az iráni létesítményekre.¹⁶⁰ Eközben felkészülnek egy várható háborúra. Szaúd-Arábia modernizálni kívánja a meglévő 16 Patriot légvédelmi rakétaütegét PAC-3 szintre, amelyek így képesek lesznek elfogni a ballisztikus rakétákat, illetve megvásárolja a sokkal hatékonyabb THAAD (Terminal High Altitude Area Defense) rendszert,¹⁶¹ melyet az UAE is megrendelt.¹⁶² Rijád várhatóan Oroszországgal is köt egy 6 milliárd USD-s fegyverüzletet, amelynek része az Sz-400 légvédelmi rakétarendszer (ballisztikus rakéták elleni) megvásárlása is.¹⁶³ Azonban a védelmi előkészületek mellett, 2009-ben Szaúd-Arábia 72 új Eurofighter Typhoon vadászbombázót vásárolt, 2010 őszén pedig 60 milliárd USD értékű fegyverüzletet helyezett kilátásba, amely keretében amerikai LCS hadihajókat is beszerezne.¹⁶⁴ Az üzlet része az a 29,4 milliárd USD-os szerződés, amelyet idén írtak alá 84 új F-15SA csapásmérő vadászbombázó megvásárlásáról és a már meglévő 70 F-15S hasonló szintre korszerűsítéséről. A szerződés tartalmazza a fegyvercsomagot is, amelyből számunkra a 14 ezer bomba (fele lézeres és GPS irányítású), 600 HARM lokátor-elleni rakéta és 400 Harpoon hajó-elleni rakéta az érdekes. A fent említett eszközök kifejezetten csapásmérő fegyverek, míg az egyetlen potenciális ellenség a közelben Irán. 2012-ben az Egyesült Arab Emírségek is rendelt 4900 db JDAM (GPS irányítású) bombát.¹⁶⁵ Ebből a szempontból Irán félelmét nevezhetjük jogosnak, bár jelen esetben inkább úgy tűnik, hogy a félelmek mindkét oldalon egymást gerjesztik.

A folyamatos fenyegetések, szankciók, a kilátásba helyezett katonai akciók, Izrael egyedüli atomarzenálja a térségben és Irán hagyományos erők és offenzív képességek terén való gyengesége, Teherán nézőpontjából ideálissá teszik a nukleáris fegyvereket, hiszen ezek révén olyan elrettentésre lesz képes, amelyet a hagyományos erők nem tudnának biztosítani. A nukleáris fegyverek világpolitikában is nagyobb szerepet biztosítának a perzsa államnak.

Észak-Korea éppen ezért Teherán szempontjából „pozitív példaként” is tekinthető, hiszen a népesség és gazdaság tekintetében jelentéktelen, ám jelentős haderővel és atomfegyverrel bíró ország elérte, hogy közvetlenül és egyenlő félként tárgyalhasson az Egyesült Államokkal, Kínával és Oroszországgal, ráadásul mindezt anélkül, hogy végül

¹⁶⁰ Q&A: Iran nuclear issue; elérhető internetes cím: <http://www.bbc.co.uk>

¹⁶¹ Deák Krisztián: Nagybani piac; Aranysas 2010/11; 21.o.

¹⁶² U.S. Bolsters UAE's Missile Defense in Arms Deal; elérhető internetes cím:

<http://www.defensenews.com/article/20111231/DEFSECT01/112310304/U-S-Bolsters-UAE-s-Missile-Defense-Arms-Deal>;

látogatva: 2012. február 22.

¹⁶³ Russia may sell air defense systems, helicopters to Saudi Arabia; elérhető internetes cím:

<http://en.rian.ru/world/20111114/168684404.html>; látogatva: 2012. február 22.

¹⁶⁴ Deák; 21-22.o.

¹⁶⁵ Arzenál; Aranysas 2012/2; 4. és 8.o.

felhagyott volna atomprogramjával. Korábban Izrael, India és Pakisztán esetében sem sikerült megakadályozni az atomfegyver kifejlesztését, katonai akciót mégsem helyeztek kilátásba ellenük. A térségben egyedül Izraelnek vannak atomfegyverei – bár hivatalosan sose ismerték el vagy cáfolták –, Amerika és Európa ezt mégsem tartja fenyegetőnek. Ebből a szempontból kérdéses, hogy az izraeli fegyverek miért nem veszélyeztetik a biztonságot a Közel-Keleten, vagy például Észak-Korea esetében, miért nem helyeztek kilátásba katonai akciót, holott a kommunista ország rendszeresen fenyegeti Dél-Koreát, Japánt, sőt még az Egyesült Államokat is atomcsapással? Véleményem szerint ez a „kettős mérce” az egyik legfőbb probléma a nyugati aggodalmak kapcsán, hiteltelenné teszi őket az, hogy amit Izraelnek szabad, Iránnak nem. Jogosan emelnek emberi jogi aggodalmakat Teheránnal szemben, de közben a nyugat szövetségesei között van Szaúd-Arábia, ahol sok szempontból rosszabb a helyzet, mint Iránban.

Az atomprogram egyértelmű negatív hatása lehet a fegyverkezési verseny kialakulása és a non-prolifерáció teljes kudarca, mivel egy iráni bomba Szaúd-Arábiát, Törökországot és Egyiptomot is arra sarkallhatja, hogy saját atomprogramba kezdjen, de az Egyesült Arab Emírségeknek is meg van az ehhez szükséges tőkéje. Aggasztó példa, hogy 2012 januárjában Rijád és Peking szerződést kötött a nukleáris energia békés használatáról és közös energetikai kutatásról.¹⁶⁶ Márpedig aki atomerőművet tud üzemeltetni, az atombombát is tud építeni. Véleményem szerint a térség biztonságára nézve a meglévő pakisztáni és egy esetleges szaúdi atomarzenál jóval fenyegetőbb. Iránnál szinte teljesen kizárható a nukleáris fegyver alkalmazása, hacsak nem éri atomcsapás vagy a létét fenyegető hagyományos támadás. Ennek oka, hogy az atomfegyver használatára, ugyanaz lenne a válasz, vagyis a *kölcsönösen biztosított megsemmisítés* miatt nincs okunk azt feltételezni, hogy a nemzetközi rendszerben Irán kevésbé lenne racionális mint bármely más állam vagy atomhatalom. Annak, hogy Irán átadna atomfegyvereket terrorista vagy baráti fegyveres szervezeteknek, szintén nulla a valószínűsége. Egyetlen más állam se tett még ilyet, mivel nem azért költ súlyos pénzüsségeket a programra, hogy a végeredményt eladja vagy épp elajándékozza. Másrésről ha bármely terroristacsoport Irán első robbantását követően atomfegyvert használna, akkor automatikusan Teheránra terelődne a gyanú, amely ugyancsak atomcsapást vonhatna maga után.

Iránban az atomfegyverek szinte biztosan – akár a ballisztikus rakéták – a Gárda ellenőrzése alá kerülnének, amely biztosítaná a megfelelő őrzést és politikai kontrollt. Ellenben például Pakisztán stabilitása nagyon is kérdéses, ahol a határ menti törzsi

¹⁶⁶ Grevatt, Jon: China strenghtens its strategic collaborations with Saudi, Armenia; Jane's Defense Weekly 2012 January 25; 17.o.

területeket a talibán és az iszlamisták uralják, mindenféle állami fennhatóság nélkül. 2009 októberében például az iszlamisták támadást hajtottak végre és bejutottak a pakisztáni hadsereg iszlamabadi főparancsnokságára.¹⁶⁷ Ezért sokakban felmerült a kérdés, hogy a nukleáris eszközökhöz hozzáférhetnek-e, vagy mi történne akkor ha az állam összeomlana és iszlamista kezekbe kerülnének az atomfegyverek. Hasonló lenne a helyzet Szaúd-Arábia esetében is, ahol a nyugatbarát uralkodócsalád állandó célpontja az al-Kaidának és a szélsőséges iszlamista szervezeteknek, akik meg akarják dönteni a kormányt. Mindkét lehetőség legalább annyira ijesztő Irán, mint a nyugat vagy Izrael számára, mivel a szélsőséges szunnita csoportok rájuk is veszélyt jelentenek. Tehát az esetleges iráni atomarzenál kapcsán a proliferáció felgyorsulása jelentheti véleményem szerint az igazi veszélyforrást.

Az iráni atombombának lehetnek akár pozitív hozadécai is. Ezek között az első, hogy lenyugodnának a kedélyek, mint ahogyan India, Pakisztán és Észak-Korea esetében is történt. Egy atomfegyverekkel rendelkező Iránnal szemben valószínűleg még Izrael sem kockáztatna meg egy háborút, mivel Iránnál minden adott arra, hogy kiépítse a hadászati triádát (bombázók (Szu-24, F-4), ballisztikus rakéták, tengeralattjáróról (Kilo-osztály) indítható cirkálórakéták), amely kétséggé tenné, hogy egy elsőcsapással megsemmisíthetik az összes eszközt. Egy magabiztosabb Iránnak talán nem is lenne szüksége terroristacsoportokra céljai eléréséhez, bár a jelenlegi kapcsolatok feladása kevésbé valószínű. Izraelt is békülékenyebb, kevésbé keményvonalas politikára bírhatná, amely az izraeli-palesztin békefolyamat szempontjából is kedvező lehet.

Egyenlőre az atomprogram inkább tűnik *casus bellinek*, semmint stabilizációs tényezőnek, az azonban kétségtelen, hogy a perzsa atombomba újabb hatalmas kudarc lenne a nemzetközi non-proliferációs rendszer számára. Azonban kérdéses, hogy Teherán tényleg akar-e nukleáris fegyvereket, vagy csak el akarja hitetni, hogy van neki. Hiszen ha nincs atomfegyvere, de mindenki azt hiszi, hogy van, akkor is ugyanaz az elrettentés és „atomhatalmi” státusz érhető el, mintha tényleg lenne. Az atomfegyverek lényege pedig pontosan az, hogy nem használják őket, de a másik fél tudja, hogy szükség esetén használható is. Ezért lehet, hogy Irán csak fenntartja majd a képességeket, hogy tudna gyártani, de az esetleges negatív következmények miatt inkább lemond a gyártásról és „majdnem atomhatalomként” próbálja céljait érvényesíteni vagy retorikájában bizonytalanságot kelt: „*lehet, hogy van, lehet, hogy nincs*”, függően az adott helyzettől

¹⁶⁷ Deadly attack on Pakistan army HQ; elérhető internetes cím: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/8300371.stm>; látogatva: 2012. február 21.

(pl. szankciók esetén nincs, nyomásgyakorlás esetén van). Ez azonban kockázatos játék, mivel egyszerre csillapítja a feszültséget, de félelmet is kelt. Például az iraki tömegpusztító fegyverek létezését egy 2000-es Szaddam beszédre alapozták, amelyben az iraki diktátor valójában csak - legfőbb ellenségét - Iránt akarta elrettenteni.¹⁶⁸

Az új szankciók Washington reményei szerint olyan szociális feszültségeket gerjeszthetnek, amelyek esetleg hatalomváltáshoz vezetnek, de párhuzamosan ezzel évek óta ott lebeg a légicsapások lehetősége. Leon Panetta amerikai védelmi miniszter szerint ez a lehetőség is fenn áll, de szeretnék elkerülni, mivel az is csak késleltetni tudná a programot, megállítani nem.¹⁶⁹ A célpontok megsemmisítése technikailag is bonyolult lenne, mivel Irán tudatosan szétszórta a létesítményeket, sokat pedig a föld alatt, bunkerekben rendezett be. Izrael 1981-ben az osiraki nukleáris létesítményre mért légicsapást Irakban, 2007-ben egy feltehetően reaktornak épülő létesítményt semmisített meg Szíriában. Ha az Egyesült Államok nem gyakorolna folyamatosan nyomást Tel-Avivra, akkor már valószínűleg az iráni létesítmények ellen is támadást intéztek volna.

Izrael februárban kijelentette, hogy amerikai engedély vagy támogatás nélkül is kész csapást mérni Iránra.¹⁷⁰ Ha erre sor kerülne, akkor a natanzi és fordowi dúsító létesítmények, az araki atomreaktor – ahol a Jane's elemzése szerint a jövőben évi 2-3 nukleáris fegyverhez elegendő plutóniumot állíthatnak elő –, illetve az iszfahani nukleáris kutatóintézet lenne a célpontlista élén, amelyek mellett az Ali Imám és a tabrizi rakétasilók, a Semnan űrközpont és a busheri atomerőmű is a megsemmisítendő létesítmények közé kerülhetnek. Izraelnek megvan a szükséges technológiája, hogy ezeket a csapásokat kivitelezze, rendelkezik mélységi csapásmérésre alkalmas repülőgépekkel (F-15I, F-16I) és bunkerromboló bombákkal. Ezek a gépek képesek 1270-1560 km-re levő célpontokat is elérni pót-üzemanyagtartállyal, két 907 kg-os bombával.¹⁷¹ Azonban az igazán hatékony 2268 kg-os GBU-28-t csak az F-15I hordozhatja, és gépenként csak egyet. A 25 F-15I és 100 F-16I még így is tekintélyes mennyiséget hordozhat és juttathat célba, ám a probléma az, hogy az iráni célpontok túl messze vannak, légiutántöltés nélkül nem hajthatóak végre a bevetések. Ám a határai mentén vívott háborúkra szakosodott Izrael csak 7 Boeing-707 tankerral rendelkezik, amely egyben korlátozza az egyszerre bevethető gépek számát is.¹⁷² Ráadásul a

¹⁶⁸ Szigorúan titkos bevetések: Szaddámmal a vallatósobában; dokumentum film

¹⁶⁹ Cordesman – Bradley i.m. III.o.

¹⁷⁰ Butcher, Tim: Israel willing to go it alone on Iran attack; elérhető internetes cím:

<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/israel/3551079/Israel-willing-to-go-it-alone-on-Iran-attack.html>; látogatva: 2012. február 22.

¹⁷¹ Johnson, Scott – Chorley, Emily: Studies in pre-emption; Jane's Defence Weekly 28 March 2012; 25.,27. és 31.o.

¹⁷² Kóvári László: Esélylatolgatás; Aranyas 2012/július; 36.o.

csapásmérőket kísérnie kellene vadászoknak is, mivel bombákkal és póttartályokkal megpakolva még az F-15 és F-16 is jelentősen veszít mozgékonyaságából, szükség lehet a légvédelem elleni harcra felkészített repülőkre, elektronikai hadviselési gépekre, illetve legalább egy AWACS-re, amely koordinálja a légi műveleteket. Tehát a 7 tanker mindenképpen nagyon kevés, ráadásul a sorozatos támadások nehezen kivitelezhetőek, mivel az első csapássorozat után az iráni légvédelem és légierő teljes készenlétségben állna, hasonlóképpen a tranzitnak használt országoké is. Ezért a meglepetés erejére Tel-Aviv egyedül csak egyszer számíthat.

A használt útvonal is újabb problémát jelent, bár a jelentések szerint Szaúd-Arábia hallgatólagosan átengedné az izraeli gépeket, mégis a legvalószínűbb útvonal Jordánián és Irakon át vezetne, mivel utóbbinak nincs is vadászlégereje vagy légvédelme. Itt kerülhetne sor a légiutántöltésre is. Ellenben a szíri radarok mélyen belátnak a jordán légtérbe, tehát láthatnák az izraeli köteléket,¹⁷³ illetve valószínűleg Irak is figyelmeztetné Teheránt, ha felfedeznék a támadókat. Azonban még ha sikerül is megoldani ezeket a problémákat, akkor is kétséges, hogy Izrael képes lenne-e megsemmisíteni az iráni földalatti létesítményeket, ez még bunkerromboló fegyverekkel is nehéz feladat lenne, nem is beszélve a légicsapások fent említett nehézségeiről. Másik reális lehetőség lehet a tengeralattjárókról indítható cirkálórakétákkal való csapásmérés, amelyre az izraeli Dolphin-osztályú dízel-elektromos tengeralattjárók alkalmasak. Ebből az osztályból 3 áll rendelkezésre, 2 építés alatt áll és 6 továbbira van megrendelés. Összegezve viszont Izrael egyedül nem lenne képes igazán hatékony csapást mérni, szüksége lenne az amerikaiak segítségére. Arról nem is beszélve, hogy a politikai következményeken túl, milyen környezeti károkat okozhatnak (a környező államoknak is), például a busheri erőmű elpusztításával, amely rajta van a célpontok listáján, de amelyet Amerika vagy Európa sem tart fenyegetőnek, csak Izrael. Mindazonáltal a háború már megkezdődött. 2007 óta legalább hét célzott támadást intéztek iráni atomtudósok ellen, illetve többször robbantottak iráni létesítmények közelében, de gondolhatunk a Stuxnet vírusra is. 2011. november 12-én egy rakétatároló létesítményben, majd 28-án az iszfaháni dúsító létesítményben történtek robbanások, amelyek hivatalosan balesetnek lettek minősítve, de a műholdképek inkább célzott pusztítást sugallnak.¹⁷⁴ Az is elképzelhető, hogy Izrael végül a „könnyen” újraépíthető létesítmények helyett, inkább a nehezen pótolható szellemi tőke megsemmisítésére koncentrál majd.

¹⁷³ Kővári i.m. 36.o.

¹⁷⁴ Johnson, Scott – Chorley, Emily: 29-32.o.

A fentiek tükrében kérdéses, hogy Izrael végre tudna-e hajtani egy eredményes támadást az iráni nukleáris létesítmények ellen? A válasz valószínűleg nem és még a legjobb esetben is csak késleltetni tudnák a programot, amelynél ezt követően a katonai cél, vagyis a fegyver előállítás nem lenne kétséges. Ezért az is kérdéses, hogy mindezek tükrében Tel-Aviv légicsapásokat sürgető, háborús retorikája csupán csak az iráni-izraeli „üzengető háborúba” illeszkedik, vagy a zsidó állam vezetői tényleg komolyan gondolják a támadást, még a fenti nehézségek és a várható igencsak negatív következmények ellenére is? Netanyahu elkötelezettnek tűnik az iráni atomprogram megállításában, amely 2009-ben választási ígérete is volt. A keményvonalas izraeli kormány a katonai megoldást részesíti előnyben. Ám a támadásokkal kapcsolatban megoszlanak a vélemények, még Izraelben is. A kormányban sem támogatja mindenki, a tábornokok pedig az amerikai támogatás elvesztésétől félnek.¹⁷⁵ Meir Dagan – a Moszad volt igazgatója – 2012 áprilisában konkrétan „*a legnagyobb hülyeségnek*” nevezte az Irán elleni támadást.¹⁷⁶ Egy izraeli támadás azzal fenyeget, hogy Washington végképp elveszti az események feletti kontrollt. Obama elnök kijelentette, hogy az Egyesült Államok nem támadná meg Iránt, de mindent elkövetne, hogy megállítsa céljai elérésében. Ráadásul Washington nem tartja égetően sürgősnek a helyzet megoldását, ellenben tart egy kitörő háború okozta olaj és további gazdasági válságtól.¹⁷⁷ Bár az 5+1 (ENSZ BT + Németország) tárgyalások nem vezettek eredményre, a NAÜ belemenne a szankciók feloldásába, ha Irán nem dúsítaná az uránt 20% fölé. Ali Akhbar Velayati – Khamenei egyik fő tanácsadója – 2012 októberében Washingtonba látogatott és a jelek szerint Obama kész lenne a kétoldalú tárgyalásokra is Teheránnal, hogy elkerülje a háborút.¹⁷⁸

Az Egyesült Államok mindent megtesz, hogy befejezze két balul sikerült háborúját, az amerikai haderő kifáradt a 11-ik éve folyó háborúban. Az utolsó dolog, amire Washingtonnak szüksége lenne, az egy újabb háború a térségben, amely hatását tekintve felülmúlná Irakot és Afganisztánt. Jelenleg úgy látszik a rossz és a még rosszabb között kell választani, de senki nem tudja, hogy melyik melyik. Mindenesetre az Irán elleni légicsapások egyértelműen sértenék a nemzetközi jogot, veszélyeztetve a nemzetközi békét és biztonságot.¹⁷⁹ Ha mégis bekövetkezne egy támadás, akkor Teherán valószínűleg elővenné a legfőbb ütőkártyáját és lezárná a Hormuzi-szorost.

¹⁷⁵ Harel, Amos: Zero Hour; Jane's Defense Review 2012/November; 8. és 12.o.

¹⁷⁶ Katz, Yaakov: Retired officials slam Israel's Iran strike plan; Jane's Defence Weekly 9 May 2012; 17.o.

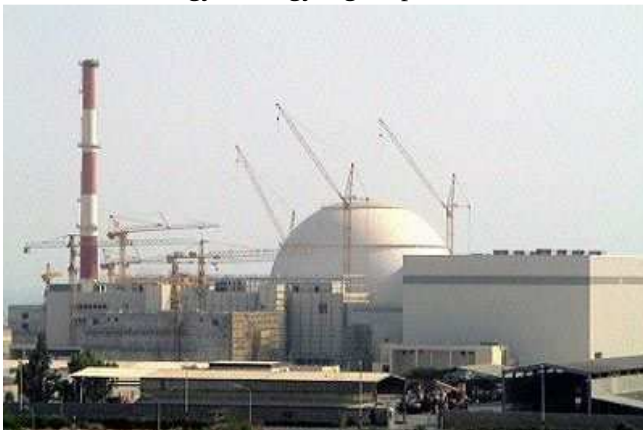
¹⁷⁷ Harel i.m. 8-9.o.

¹⁷⁸ McCulloch, Tony: Coming cliffhangers; Jane's Defence Review 2012/December; 10.o.

¹⁷⁹ Attacking or Threatening Iran Makes No Sense (Key Points); elérhető internetes cím: <http://americanforeignpolicy.org/military-option-iran/attacking-iran>; látogatva: 2012. február 22.

32. kép A legfontosabb nukleáris létesítmények térképe. Jól látszik, hogy országszerte szétszórta őket, hogy védettebbek legyenek egy légitámadás sorozattal szemben.

33. kép Az épülőfélben levő Busheri atomerőmű. A jövőben Irán komolyan támaszkodni kíván a nukleáris energiára, de az igazi féltelmeket az esetleges fegyvergyártás jelenti

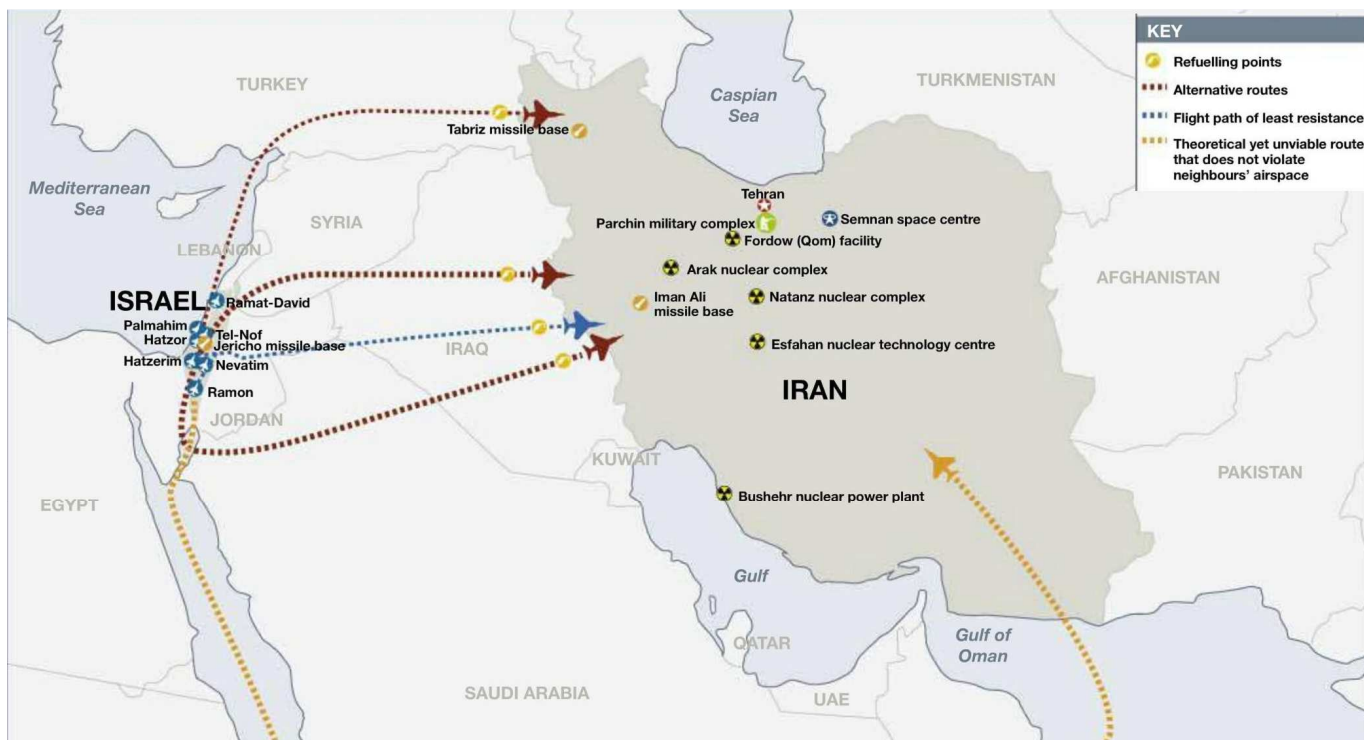
34. kép Ahmedinejad elnök meglátogatja a natanzi dúsító üzem centrifugahelységét. Az iráni rezsim otthon a program békés célját hangoztatja, ezért az átlag iráni támogatja azt.

35. kép Amíg Irán nem szerez be nagy számú, legalább olyan nagy teljesítményű többfeladatú vadászbombázókat, mint amilyen a Szu-30, addig esélye sincs, hogy a hagyományos fegyverek terén valós ellensúlyt képezzen az öbölbeni arab államokkal szemben.

36. kép Amitől mindenki retteg, Shahab-3 közép-hatótávolságú ballisztikus-rakéta tesztje. Ezek a rakéták a jövőben nem kizárt, hogy nukleáris robbanófejjel lesznek felszerelve.

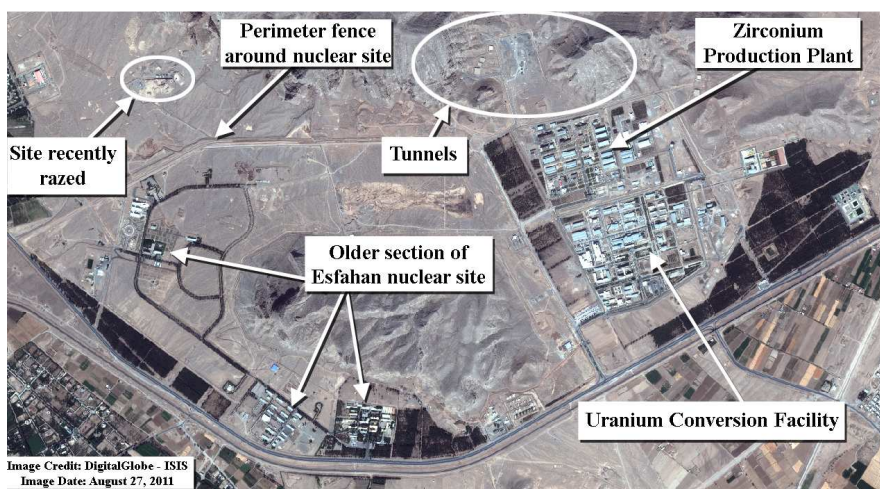
37. kép Egy Izraeli légicsapás sorozat lehetséges célpontjai és a legvalószínűbb repülési útvonalak.

38. kép Az izraeli légicsapások folyamatosan reális fenyegetést jelentenek az iráni atomprogramra. Az olyan fejlett csapásmérő gépek, mint a képen levő F-15I és F-16I precíziós bombákkal képes lenne komoly károkat okozni, de a programot csak késleltetni tudnák.

39. kép Szaúd-Arábia az utóbbi időben erőteljes fegyverkezésbe kezdett, amelyet az iráni fenyegetés motivál. A 60 milliárd USD-os fegyvervásárlás keretében 84 F-15SA-t (a képen) vásárolnak, amelyek a legfejlettebb csapásmérő vadászbombázók közé tartoznak a világon. Mindezt természetesen Teherán aggodalommal figyeli és háborús előkészületnek tartja, amely alátámasztja saját lépéseit.

40. kép Műholdfelvétel az iszfaháni urándúsító létesítményről, amely egy légitámadás egyik legvalószínűbb célpontja lehet.

41. kép A jövő vagy egyszerű rémkép? Az iráni nukleáris fegyver bevetése épp annyira valószínű mint bármely más atomhatalomé, vagyis nagyon kicsi. Az igazi veszélyt a proliferáció felgyorsulása jelentheti.

Az aszimmetrikus tengeri hadviselés

Irán az iraki-iráni háború során fordult az aszimmetrikus tengeri hadviseléshez, hogy az öböl hajóforgalmának veszélyeztetésével elvágja ellenfele jövedelem és fegyverforrását, de ezen támadásokkal óhatatlanul szembe találta magát az olajimportőr nagyhatalmakkal. Irán számára bebizonyosodott a háború során, hogy ha nyílt küzdelembe bocsátkozik az Egyesült Államokkal, akkor csakis veszíthet, mivel nem versenyezhet annak anyagi, technikai, illetve állományának képzettségbeli fölényével. Ellenben a motorcsónakos, gyorsnaszádos rajtaütések, az aknák, valamint a parti hajóelleni rakétaütegek meglehetősen sikereket értek el a kereskedelmi hajókkal szemben. Az úgynevezett „üss és fuss” taktika még az ellenséges hadihajókkal szemben is hatásos lehet. Irán ezért úgy döntött, hogy főleg az aszimmetrikus hadviselésre fog támaszkodni.¹⁸⁰ Ennek a doktrínának a stratégiai célja pedig nem más, mint, hogy szükség esetén zavarják a hajóforgalmat a Perzsa-öbölben vagy akár teljesen el is szigetelhessék, megakadályozva az öbölbe való ki és bejutást.¹⁸¹ Iránnak jelentős földrajzi előnye, hogy a partvonala a Perzsa-öböl egész hosszában végig ér. A szoros 193 km hosszú,¹⁸² legkeskenyebb pontján pedig csak 39 km széles.¹⁸³ Ráadásul az öböl átlagos mélysége csupán 50 méter és még a legmélyebb pontja sem több 100 méternél,¹⁸⁴ tehát a nagy hajók által is használható rész behatárolt, illetve mozgásuk könnyen megjósolható. Azonban a legfontosabb kétséget kizáróan az, hogy a Perzsa-öböl kapuját a Hormuzi-szorost, a perzsa állam könnyedén uralhatja, hiszen az enyhe fordított „U” alakú szorost északról három oldalról körbe veszi az iráni szárazföld, míg délről csupán egy keskeny földnyelv nyúlik bele. Emellett Teherán a szoroshoz és a fontos hajózási útvonalakhoz közel eső szigeteket is birtokolja.

A világon fellelhető olajkészletek több mint 56%-a a Perzsa-öböl térségében található, amely mintegy 754 milliárd hordó olajat jelent, ugyanakkor a földgáz készletek több mint 40%-a (legalább 76 billió m³) is ezen a területen van. Az öböl országaiban hozzák felszínre a világon kitermelt összes olaj több mint 30%-át és a földgáz 13%-át.¹⁸⁵ Az olajat és a földgázt (utóbbit cseppfolyósított formában) szinte kizárólag csak hajón szállítják el a Perzsa-öbölből, amely egyedül csak úgy lehetséges, hogy átkelnek a

¹⁸⁰ Hilburn, Matt: Asymmetric Strategy – Growing Iranian Navy relies on ‘unbalanced warfare’ tactics; elérhető internetes cím: http://www.navyleague.org/sea_power/dec06-14.php; látogatva: 2009. március 10.

¹⁸¹ Iran’s Naval Forces; The Office of Naval Intelligence; Suitland; 2009; 7-8.o.

¹⁸² Haghshenass i.m. 2.o.

¹⁸³ Google Earth

¹⁸⁴ Haghshenass i.m. 2.o.

¹⁸⁵ BP Statistical Review of World Energy 2010 June; 6., 8., 22., 24.,

Hormuzi-szoroson. 2007-ben napi 17 millió hordó olaj távozott a szoroson keresztül, amely a világon tengeren szállított olaj 40%-át teszi ki, de a cseppfolyósított földgáz 19%-a is ugyanezen az úton jutott ki.¹⁸⁶ Az előrejelzések szerint 2020-ra napi 30-34 millió hordó olajra fog emelkedni az öbölből érkező import, és 2015-re a cseppfolyósított földgáz 40%-át már az öböl országai fogják exportálni.¹⁸⁷

A nyugati és a távol-keleti gazdaságok rendkívül nagy mértékben függenek az arab és perzsa olajtól. Az Egyesült Államok és Európa olajimportjának több mint 1/6-át (>1,7 és 2,1 millió hordó/nap) fedezi a Perzsa-öbölből származó olaj. Kína az olajszükségletének 40%-a (>2 millió h/n) származik az öbölből, India esetében ez már meghaladja a 2/3-ot (>2,2 millió h/n), míg Japán szükségleteinek 84,5%-át (>3,6 millió h/n) biztosítja a Hormuzi-szoroson át érkező olaj.¹⁸⁸ Jelenleg ezek az országok adják a világ ipari termelésének a döntő többségét, márpedig ezek a gazdaságok főleg az olaj felhasználására épültek. Ezért e létfontosságú árucikknek a hiánya óriási problémákat okozhat nyugaton és keleten is. Pontosan ezt használja ki Irán, amelynek meg van a lehetősége arra, hogy – még ha csak átmenetileg is – lezárva a Hormuzi-szorost megakadályozza az olajimportot a fent említett területekre. Ezzel Teherán nyomást gyakorolhat és kedvezőbb helyzetet csikarhat ki önmaga számára.

Amerikai részről állandó jelleggel az 5. flotta tartózkodik az öbölben (2 repülőgép-hordozó, 2 cirkáló, 6 romboló, 2-2 helikopter-hordozó és partraszállító dokkhajó),¹⁸⁹ támaszpontja Bahreinben van. Az öbölben állomásozik még több aknaszedő hajó, P-3 járőrgépek, kisebb őrhajók, valamint egy MEU.¹⁹⁰ Ezt az erőt egészíti ki 1-1 brit fregatt az öbölben és az Indiai-óceánon, valamint brit aknaszedő és helikopteres egységek Ománban.¹⁹¹ 2009-ben Franciaország is megnyitotta az első állandó katonai támaszpontját az öbölben, amely az Egyesült Arab Emírátságokban kapott helyet.¹⁹² Ez az erő 6 Rafale vadászbombázót, 1 KC-135F tankergépet, valamint az Idegen Légiónak 13. feldandárjának (2-2 felderítő és gyalogos század, 1 tüzérezred, 1 műszaki század) 800 katonáját jelenti.¹⁹³

Irán egy konfliktus esetén kerülné a nagyobb és hosszabb vízi összecsapásokat, helyette inkább kihasználva a földrajzi adottságok nyújtotta lehetőségeket, gyors

¹⁸⁶ Iran's Naval Forces; 3. és 5.o.

¹⁸⁷ Cordesman-Seitz i.m. 56.o.

¹⁸⁸ BP Statistical Review of World Energy 2010 June; 20.o.

¹⁸⁹ The Military Balance 2011; 67.o.

¹⁹⁰ MEU – Marine Expeditionary Unit: Lényegében egy 2200 fős dandár, amely egy zászlóaljnyi harcoló erővel rendelkezik, amely meg van erősítve komoly helikopteres és repülő, valamint könnyű és nehézpáncélos alakulatokkal. (Zsig Zoltán: Bórnakúak; Regiment 2008/4; 15-16.o.)

¹⁹¹ Ripley; i.m.: 9.o.

¹⁹² Cody, Edward: First French Military Base Opens in the Persian Gulf; elérhető internetes cím: <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2009/05/26/AR2009052602994.html>; látogatva: 2009. július 11.

¹⁹³ The Military Balance 2011; 116.o.

rajtaütéseket tervezne.¹⁹⁴ Az ilyen összecsapásokban főszerephez jutnának a motorcsónakos kötelékek. Az alap koncepció szerint ezek az egységek tömeges támadásokat indítanak, amellyel megoszthatják az ellenség tüzét, és reális esélyük lenne arra, hogy néhányuk átjutva a védelmen komoly károkat okozzon. Az iráni doktrína lényege, hogy több fegyver- és haderőnem tevékenységét összehangolva indítson támadást, ezzel még jobban megosztva az ellenség védelmi rendszerét, illetve egyben túl is terhelje azt, amely ha sikerül, akkor óriási pusztításra van esély. Ezért a motorcsónakok és a naszádok mellett bevetnének távirányítású hajókat, aknákat, félig merülő torpedónaszádokat, UAV-kat, tengeralattjárókat, illetve a partvédő rakéta és csöves tüzérséget.¹⁹⁵ Irán rendszeresen tart hadgyakorlatokat, amelyek gyakran a kereskedelmi hajóforgalom támadását vagy a szoros lezárását szimulálják. Ez nem sokára törvényi erőre emelkedhet, mivel 2012. július 2-án Ibrahim Agha Mohammadi parlamenti képviselő bejelentette, hogy már több mint 100 képviselőtársával aláírt egy tervezetet, amely szerint szankciók esetén lezárnák a szorost és a szankcióban résztvevő országok hajóitól megtagadnák az áthaladást.¹⁹⁶

Egy ilyen konfliktus valószínűleg kétféleképpen zajlana. Egy korlátozott háborúban csak az öböl vizeire korlátozódna a küzdelem és inkább csak az IRGCN és a flotta könnyű egységei vívnák hasonlóan a tanker háborúhoz, hajó-elleni rakétákat és aknákat is bevetve, hogy korlátozzák a hajóforgalmat és lehetőség szerint lezárják a szorost. Ez esetben mindkét fél kerülne a konfliktus eskalálódását. Egy totális háború esetén viszont már a teljes iráni eszközparkot bevetnék, a fent említetteken kívül a légierőt, tengeralattjárókat és harcászati/hadműveleti ballisztikus rakétákat is. A cél a szoros teljes lezárása lenne és valószínűleg igen heves, nagy áldozatokkal járó összecsapásokra kerülne sor, amely mindkét oldalon súlyos károkat okozna, ezért ezt a lehetőséget valószínűleg mindkét fél kerülne, de ennek ellenére teljesen nem zárható ki.

Egy 2005 januárjában a CIA, a DIA és a külügyminisztérium hírszerző és kutató irodája által készített jelentés szerint Irán tengerészeti és légierije képes lenne lezárni a szorost, továbbá kis és középhatótávú ballisztikus rakétáikkal fenyegethetik a térségbeli amerikai szövetségeseket és az olajipari létesítményeket.¹⁹⁷ Az iráni fenyegetést igenis komolyan veszik, hiszen a 2002-ben rendezett Millenium Challenge '02 hadgyakorlaton egy hasonló háborút szimuláltak a „Perzsa-öbölben”, amelyben az iránihoz hasonló

¹⁹⁴ Ward i.m. 315-316.o.

¹⁹⁵ Cordesman – Seitz i.m. 24.o.

¹⁹⁶ Ingram i.m. 4.o.

¹⁹⁷ Ward i.m. 313.o.

taktikát modellezve, az amerikai inváziós flotta elvesztette 16 hajóját, köztük 1 repülőgép- és 2 helikopter-hordozót, amely a valóságban a legsúlyosabb amerikai hajóvesztéseget jelentette volna Pearl Harbor óta.¹⁹⁸

A hozzáférést gátló műveletek hatékony kivitelezését, a kifinomult, nagy hatótávolságú föld-föld és föld-levegő rakétafegyverek elterjedése tette lehetővé, így még a kisebb védelmi költségvetésű államok is komoly csapásmérésre lettek képesek egy nagyobb, erősebb és fejlettebb felszíni flottával szemben is. Ez figyelhető meg Irán esetében is, de az amerikaiak számára a fő hangsúlyt a Kínai Népköztársaság hasonló képességfejlesztése jelenti, amely nagyságrendekkel komolyabb és hatásosabb fegyvereket állít hadrendbe, jóval nagyobb mennyiségben. Ezért ezekre a trendekre válaszul – hogy továbbra is biztosíthassák az Egyesült Államok stratégiaiailag fontos területekhez való hozzáférését és flotta kötelékek szabad mozgását (ezáltal az erőketvitést) – 2009-ben a US Navy és a USAF kidolgozta az AirSea Battle Conceptet.¹⁹⁹ Eszerint az Aegis-rendszerű cirkálók és rombolók biztosítják a bázisok és a flotta rakéták elleni védelmét, míg a tengeralattjárókról indítható cirkáló-rakétákkal megsemmisítik az integrált légvédelmi rendszert a szárazföldön, hogy a légierő nagy távolságú precíziós csapásokkal kiiktathassa az ellenséges felderítőrendszereket és rakétaindító eszközöket. Eközben folyamatos tengeralattjáró elleni műveleteket és offenzív aknásítást folytatnak, illetve távoli blokádot alkalmaznak. A légierő tanker és támogató gépeinek műveleti területekhez közeli tevékenységét pedig a hordozókról felszálló vadászok biztosítják.²⁰⁰

Az aszimmetrikus tengeri hadviselés felett gyakran elsikkad a figyelem és a témát – az atomprogram árnyékában – sokadrendűként kezelik, megkérdőjelezve annak valós fenyegetését. Ám a közelmúlt hírei gyakran szóltak az iráni gyakorlatokról, amelyeken szoros lezárását szimulálták, illetve az amerikaiak is megerősítették erőiket a térségben és felkészültek egy esetleges összecsapásra. Az Egyesült Államoknak politikai és gazdasági szempontból is létfontosságú a térség stabilitása, márpedig egy háború jelentős zavart okozna, amelyet mindenképpen igyekeznek elkerülni. Washington éppen ezért mindent megtesz, hogy Izraelt visszatartsa egy megelőző csapástól, amely elsősorban az amerikaiaknak okozna gondot, ennek ellenére azonban nem zárható ki egy háború az öböl vizein.

¹⁹⁸ Borger, Julian: Wake-up call; elérhető internetes cím: <http://www.guardian.co.uk/world/2002/sep/06/usa.iraq>; látogatva: 2010. július 17.

¹⁹⁹ Krepinevich, Andrew F.: Why AirSea Battle?; Center for Strategic and Budgetary Assessments; 2010; 1.o.

²⁰⁰ Carreno, Jose - Culora, Thomas- Captain Galdorisi, George U.S. Navy (Retired) – Hone, Thomas: What's New About the AirSea Battle Concept?; elérhető internetes cím: <http://www.usni.org/magazines/proceedings/2010-08/whats-new-about-airsea-battle-concept>; látogatva: 2012. február 8.

Azonban egy tengeri háborúnak iráni részről is lennének politikai, gazdasági és katonai korlátai is. Az egyszerűség kedvéért kezdjük a katonáival: Az amerikai és a brit haditengerészetek és légierők valószínűleg rövid idő alatt elpusztítanák az iráni erők infrastruktúráját, illetve kicsit hosszabb idő alatt akkora veszteségeket okoznának a perzsa vízi, légi és szárazföldi (hajó-elleni rakéták) erőknek, hogy azok nem tudnák folytatni a harcot. A második korlát a gazdasági hatás: Bár Irán nagy károkat okozna a nyugati gazdaságoknak (és keletieknek is), megfosztva őket a Perzsa-öböl olajától, de ugyanakkor a saját tengeri olajszállítás sem lenne lehetséges. 2006-ban az iráni export 74%-át az olajexport adta, amely a GDP 29%-át jelentette, emellett a perzsa állam exportjának 99%-a és az import 87%-a a tengeren át zajlott.²⁰¹ Tehát ez máris nyilvánvalóvá teszi, hogy Teherán egy ilyen háborút csak becsületbeli ügyből indíthat, mivel az egyben hatalmas öngólt is jelent, és amíg a nyugati gazdaságok károkat szenvednének, az iráni belerokkanna. A harmadik és talán legkomolyabb tényező a politikai: Egyrészt természetesen Irán megítélése mélypontra süllyedne nyugaton, illetve a Perzsa-öbölben is hasonló játszódna le, mivel a legnagyobb károkat ezen országoknak okozná, amelyek eddig se kedvelték a perzsa államot, így Teherán még jobban elszigetelődne. A legkomolyabb következmények azonban keleten következnének be. Az iszlám köztársaság egyik legfőbb fegyverszállítója Kína, amely olajszükségletének 46%-át szerzi be az öbölből, főleg Irántól és Szaúd-Arábiától. Ha a kelet-ázsiai országot megfosztanák ettől a forrástól, akkor sokkal komolyabb károk érnék, mint a nyugatiakat, ezért kérdéses, hogy egy ilyen húzás után fennmaradna-e a barátság. 1990-ben Kuvait megszállásakor, Peking támogatta a BT-ben az Irak elleni szankciókat és a Kuvait felszabadítására indított háborút, mivel Szaddam fenyegette Kína olajforrását. A közelmúltban láthattuk, hogy Kína kész hadihajókat is küldeni, ha valaki fenyegeti kereskedelmi hajóit, ez történt az Ádeni-öbölben is, ahol hozzájárul a szomáliai kalózok elleni harchoz. Ezért egy háború esetén Peking részéről óriási lenne a politikai nyomás Teheránon, de az se kizárt, hogy kínai hajók védenék a kínai tankereket. Ez esetben már csak az lenne a kérdés, hogy Irán felvállalná-e, hogy a kínai eredetű fegyvereit a kínai hajók ellen használják, amely viszont már felérne egy hadüzenettel. Nagyon érdekes helyzetet teremtené a kínai haditengerészet megjelenése, hiszen Teherán az egyik legfőbb támogatójának és egyben olajexport és fegyverimport partnerének a hajóit aligha támadhatná meg. Ám mi történne, ha Peking nagyvonalúan felajánlaná, hogy minden konvojt a kínai haditengerészet kísér át a szoroson. Ez ugyanis kihúzná az iráni stratégia

²⁰¹ Iran's Naval Forces; 3.o.

méregfogát, nem mellesleg növelné Kína befolyását és tekintélyét az arab világban, de a világ nagy részén is. Washington és szövetségeseit pedig kényelmetlen helyzetbe hoznák, mivel ha meg akarják védeni az olajszállítmányokat, akkor választhatnának a harc és a kínai ajánlat között.

Hasonló lenne a helyzet a másik felemelkedő nagyhatalommal, Indiával, amely olajának 2/3-át szerzi be az öbölből. India is komoly flottafejlesztést folytat, ráadásul egyre inkább Amerika egyik legfontosabb szövetségésévé válik; meg persze Irán közvetlen közelében fekszik. Ha Teherán háborúba kezd, akkor szembe kell néznie azzal, hogy a katonai győzelemre nincs semmilyen esélye, és akkor még csak az amerikai-brit haditengerészetről beszéltünk ellenfélként, de ha ez még kiegészül kínai és indiai hajókkal, akkor a túlerő már megsemmisítő lenne.

A fenti tényezőket összegezve kijelenthető, hogy az iráni aszimmetrikus tengeri hadviselés valós fenyegetést jelent, de az alkalmazóra nézve is. Ezért ezt az eszközt inkább az elrettentéshez kell sorolni, mivel ilyen szempontból hasonlít a nukleáris fegyverekre, amelyekkel a fenyegetés hatásos lehet, de a használatuk senkinek sem válna hasznára. Ezért a háborút mind a nyugat, mind Teherán igyekszik elkerülni és az, hogy az itt leírt események bekövetkeznek-e, Tel-Aviv kezében van, mivel egy izraeli támadást Irán nem hagyhat megtorlatlanul, még ha ez háborút is jelent a nyugattal.

42. kép A nyugat (és a kelet) elsősorú stratégiai célja a béke és biztonság fenntartása, ennek révén pedig a zavartalan olajszállítás biztosítása.

44. kép Tömeges motorcsónakos támadás szimulációja egy 2010-es iráni hadgyakorlaton.

46. kép Irán elsősorú „tanker gyilkos” fegyverei a hajó-elleni rakéták lehetnek, amelyek a polgári hajókra is komoly veszélyt jelentenek.

43. kép Az Iszlám Köztársaság az egyik legfőbb fenyegetésnek az amerikai 5. flottát tartja, amely az iraki kivonulás ellenére hosszú távon a Perzsa-öbölben marad.

45. kép Irán kezében a legkomolyabb hagyományos fegyver a Hormuzi-szoros lezárása és az olajexport akadályozása. Ha ez sikerülne, annak a gazdasági következményei katasztrofálisak lennének.

47. kép Iráni gyorsnaszádok és motorcsónakok gyakorlatoznak.

48. kép (balra) A Kilo-osztályú tengeralattjárók nemcsak a szoros lezárásáért vívott harcban játszhatnak főszerepet, de az iráni nukleáris fegyver megvalósulása esetén, cirkálórakétaival a hadászati triád részévé is válhatnak.

Támogatott csoportok és különleges/titkos műveletek

Irán a Közel- és Közép-Keleten támogatja a Hamaszt, a libanoni Hezbollahot, a Palesztin Iszlám Dzsihadot, a Népi Frontot Palesztina Felszabadításáért, az iraki és afgán felkelőket,²⁰² illetve iszlamista csoportokat Egyiptomban, Törökországban, Bosznia-Hercegovinában és Kasmírban.²⁰³ Továbbá segítette a Hezbollah csoportok felállítását Kurdisztánban, Jordániában és Palesztinában, illetve az Iszlám Dzsihad tevékenységének kiterjesztését Egyiptomban, Törökországban és Csecsenföldön. A támogatás elsődlegesen a Qods-on keresztül folyik, amelynek egyik legfontosabb feladata a kiképzés biztosítása a külföldi iszlamistáknak iráni, libanoni és szudáni táborokban. Az afganisztáni háború idején például 12 ezer külföldi kapott ezekben katonai kiképzést.²⁰⁴ Emellett (főleg amerikai) célpontokat derítenek fel a Közel-Keleten és Közép-Ázsiában, amelyeket konfliktus esetén különleges műveleti vagy terrorista csoportok támadhatnak meg.²⁰⁵

Az iráni hírszerzés a MOIS-ból (Hírszerzési és Biztonsági Minisztérium), valamint a Gárda hírszerző szolgálatából áll. A MOIS 15 000 főt foglalkoztat és feladata, hogy felderítse és felszámolja az Irán elleni fenyegetéseket otthon, a Közel- és Közép-Keleten, valamint Közép-Ázsiában. A Gárda hírszerző szolgálata kb. 2000 főből áll, az iszlám világban folytat hírszerzést és szorosan együttműködik a Qods-al.²⁰⁶

A Gárda Qods különleges műveleti ereje nagyjából 5000-15000 főből áll, pontosan nem tudni, de pár éve parancsot adtak az utóbbi számra való felduzzasztására. Az iráni követségek jelentős részén jelen vannak a Qods tisztjei és akcióikat összehangolják a titkosszolgálat műveleteivel, illetve a külügyminisztérium tevékenységével. Külön osztályok foglalkoznak az egyes műveleti körzetekkel, amelyek a következők: 1, Irak; 2, Libanon, Palesztina, Jordánia; 3, Afganisztán, Pakisztán, India; 4, Törökország és az Arab-félsziget; 5, az ázsiai poszt-szovjet államok; 6, Európa és Észak-Amerika; 7, Egyiptom, Tunézia, Algéria, Szudán, Marokkó. Jelenleg például az iraki műveletek teljes egészében a Qods alá tartoznak.²⁰⁷ A lista szerinti 2-es osztálynak (innenről ezt használok) eredetileg Szíriában van a központja, de a polgárháború óta Libanonba tette át székhelyét és ez felel az izraeli műveletekért is. Szíriával egyébként a toborzás, kiképzés, hírszerzési információk megosztása, a fegyvercsempészet és a műveletek terén

²⁰² Unclassified Report on Military Power of Iran; 2.o.

²⁰³ Ward i.m. 303.o.

²⁰⁴ Qods (Jerusalem) Force Iranian Revolutionary Guard Corps (IRGC - Pasdaran-e Inqilab); elérhető internetes cím: <http://www.globalsecurity.org/intell/world/iran/qods.htm>; látogatva: 2012. február 25.

²⁰⁵ Ward i.m. 303.o.

²⁰⁶ Cordesman, Anthony H.: Iran's Revolutionary Guards, the Al Quds Force, and Other Intelligence and Paramilitary Forces; Center for Strategic and International Studies; Washington, DC; 2007; 13-14.o.

²⁰⁷ Uo. 8-9.o.

is együttműködnek. A libanoni részlegnek különleges robbantó specialista csoportja is van. A 4. osztály török részlege felel a kaukázusi államokért is, mint Azerbajdzsán, Grúzia és Örményország, továbbá Bulgáriáért. Itt kiemelendő Azerbajdzsán jelentősége, ahonnan a kaukázusi államokon túl, az orosz területek is elérhetőek. A 4. osztály reszortja a szomáliai tevékenység is. 7. osztály Nigériában és Gambiában is aktív.²⁰⁸

A Qods 5000-es Egysége egy különlegesen képzett orgyilkos osztag, amely speciálisan a gyilkosságok és emberrablások végrehajtására van kiképezve és főleg nyugaton, valamint Irakban aktív.²⁰⁹ A szervezetnek tulajdonítják a 2007. január 20-ai támadást a kerbalai tartományi egyesített koordinációs központ ellen. Ennek során körülbelül egy tucatnyi amerikai egyenruhába öltözött, angolul kiválóan beszélő támadó érkezett a tartományi központhoz fekete GMC terepjárókon, ezért az iraki őrség átengedte őket, mivel amerikainak nézték őket. Ezt követően gránátokkal és robbanóanyagokkal indítottak támadást, 1 amerikait megöltek, 3-at megsebesítettek, 4-et pedig foglyul ejtettek és magukkal hurcoltak, őket később kivégezték, amikor a járműveiket hátrahagyták. A pusztításon kívül, hírszerzési anyagokat is zsákmányoltak.²¹⁰

A Qods Szudánon keresztül Líbiába is beszivárgott és a polgárháború zűrzavarában SA-24 Igla-S korszerű vállról indítható légvédelmi rakétákat zsákmányolt. Ezek egy részét átadhatják a Hezbollahnak vagy a Hamasznak,²¹¹ illetve nem kizárt, hogy megpróbálják lemásolni és gyártani a saját haderő számára.

A Qods Iránban, Szudánban és Libanonban tart fenn kiképzőtáborokat. Ezekben rendszeresen képeznek külföldieket, az iraki síitákon és afgán ellenállókon kívül még török és iraki kurdokat is(!), ezen kívül megpróbálnak Iránban tanuló külföldi diákokat is beszervezni, például bahreini szélsőségesek kiképzéséről vannak információk. A külföldiek egy része (nyilvánvalóan a legjobb, legígéretesebb és leghűségesebb harcosok) szabotázs, ejtőernyős és víz alatti hadviselési kiképzést is kap.²¹²

A Qods és az általa támogatott terrorista csoportok 1983-ban részt vettek a bejruti amerikai nagykövetség (63 halott, köztük 17 amerikai), majd az amerikai és francia békefenntartók laktanyáinak felrobbantásában, megölve 241 amerikai tengerészgyalogost és 58 francia ejtőernyőst. 1983-ban feltehetően ők robbantottak az amerikai és francia

²⁰⁸ Inside the Octopus: Unraveling Iran's terrorist Quds Force; elérhető internetes cím: <http://www.israelhayom.com>

²⁰⁹ U.o.

²¹⁰ U.S.: Soldiers abducted in Karbala, killed elsewhere; elérhető internetes cím: <http://web.archive.org/web/20070202031215/http://www.cnn.com/2007/WORLD/meast/01/26/iraq.karbala.ap/index.html>; látogatva: 2012. február 9.

²¹¹ Zimmerman, Katherine: Strike on Khartoum: October 23, 2012; elérhető internetes cím: <http://www.aei.org/article/foreign-and-defense-policy/terrorism/strike-on-khartoum-october-23-2012/>; látogatva: 2012. november 3.

²¹² Cordesman, Anthony H.: Iran's Revolutionary Guards, the Al Quds Force, and Other Intelligence and Paramilitary Forces; Center for Strategic and International Studies; Washington, DC; 2007; 8-9.o.

nagykövetségeknél Kuvait Cityben is (5 halott), illetve több gépet eltérítettek a 80-as években. 1992-ben Buenos Airesben robbantottak az izraeli nagykövetségnél (29 halott), majd 1994-ben egy zsidó közösségi háznál. 1996-ban pedig Szaúd-Arábiában felrobbantották a Khobar tornyokat, ahol az amerikai légierő katonái laktak, itt 19-en vesztették életüket.²¹³ De a terrorakciók mellett az iráni különleges erők gyakran használják a zavarkeltést is. Irán a háború (1980-88) alatt a mekkai zarándoklatokat is rendszeresen felhasználta, hogy Szaúd-Arábián belül problémát okozhasson. 1987. július 31-én a mekkai zarándoklaton 70 ezer iráni állampolgár is részt vett, a köztük megbúvó iráni agitátorok pedig botokkal, késekkel és kövekkel megtámadták a Nagy Mecsetet biztosító rendőröket. A zavargásokban 402-en (275 iráni, 85 szaúdi biztonsági, illetve 42 más nemzetiségű állampolgár) életüket vesztették és 649-en megsérültek.²¹⁴ Bahreinben Irán támogatja a síita csoportokat, amelyek 1981-ben és 1996-ban is puccsot kíséreltek meg. Az biztos, hogy az irániak kapcsolatban állnak olyan csoportokkal, mint az al-Haq és lehetőséget biztosítanak a síita fiatalok iráni taníttatására, de valószínűleg nem képesek kontrollt gyakorolni a bahreini (arab) síiták felett, akik nem is támogatják az iráni berendezkedést. 2011-ben Teherán ettől függetlenül, mint a síiták védnöke, a bahreini zavargások idején felszólalt a rezsim erőszakos reakciója és a külföldi (szaúdi) intervenció ellen.²¹⁵

Az 1991-es Öböl-háborút követően az IRGC támogatta a síita felkelőket Irakban.²¹⁶ 2003 óta a perzsa állam – a kézfegyvereken kívül – aknavetőket, páncéltörő rakétákat, légvédelmi eszközöket, IED (házi készítésű robbanóeszköz) alkatrészeket, formázott páncéltörő tölteteket (EFP), valamint 107 és 122 mm-es rakétákat is szállít Irakba.²¹⁷ Amerikai hivatalos szervek 2007-ben azzal vádolták Iránt, hogy havi 750 ezer és 3 millió USD közötti összeggel támogatta az iraki felkelőket.²¹⁸ Az iraki Kataib Hezbollah harcosainak felszerelése például nem éppen megszokott a felkelőknél (MP5 géppisztoly (iráni gyártású), CQ gépkarabély (kínai M16 másolat), optikai irányzék, lövedékálló mellény, éjjellátó szemüveg, RPG-29 páncéltörő-rakéta, QW-1 és Misaqh-1 vállról indítható légvédelmi rakéták), „meglepő módon” az IRGC kommandósai is hasonló eszközöket használnak. A Gárda például romboló puska kiképzést is nyújt Iránban az iraki felkelőknek. A szervezetet Irán valószínűleg bevetheti Kuvait ellen is. Az Irakban

²¹³ Katzman, i.m. 43.o.

²¹⁴ Cordesman, Anthony H. – Wagner, Abraham R.: *The Lessons of Modern War II- The Iran-Iraq war*; Westview Press; Boulder, 1991.; 230. és 301.o.

²¹⁵ Alsis – Allison – Cordesman i.m. 23-24.o.

²¹⁶ Ward i.m. 303.o.

²¹⁷ *Unclassified Report on Military Power of Iran*; 2-3.o.

²¹⁸ Knights i.m. 14.o.

aktív Ígéret Napja Brigádjaikat és az Asaib Ahl al-Haq csoportoknak például Teherán meghatározott számú bevetés/hó teljesítése után ad támogatást. Irán AT-5, AT-13, TOW irányított páncéltörő-rakéták hazai másolataival is ellátja a felkelőket. Az iraki felkelők támogatásának érdekes adaléka, hogy a becsempészett fegyverek jelentős részét köztörvényes bűnözőknek adják el, akik a helyi és külföldi konkurenciájukat akarják elrettenteni.²¹⁹ Afganisztánban is kiképzéssel és fegyverekkel támogatják az Amerika és NATO ellenes lázadókat, köztük a tálib erőket is.²²⁰

A Hezbollah évi több mint 100 millió USD támogatást kap Teherántól. Kézifegyverek, RPG-7, valamint a TOW, AT-3, AT-5 irányított páncéltörő-rakéták iráni másolatai, illetve SA-7, SA-14, SA-18 és Misaq-1 vállról indítható légvédelmi rakéták érkeznek a perzsa államból. Irán biztosítja a 122 mm-es rakétákat, sőt a 610 mm-es, 200 km hatótávolságú Zelzal 2 rakétákat, amellyel Izrael teljes területét elérhetik (jelentések szerint a szervezet Szíriától Scud-B-t is kapott). A legnagyobb mennyiségben a 40-80 km hatótávolságú Fajr-4 és -5 ballisztikus rakéták érkeznek Libanonba. 1992-től 2005-ig 11500 rakétát kapott a Hezbollah, 2006 után pedig 27000-re növelték ezt a számot. Még UAV-kat, sőt C-704 és C-802 hajó-elleni rakétákat is kapott a mozgalom, utóbbiakat bizonyítottan használtak is izraeli hadihajók ellen.²²¹ Cserébe a Hezbollah segít például az iraki felkelők kiképzésében, harcászatot, emberrablási és IED gyártási technikákat tanít nekik.²²² 2006 júliusában, a libanoni háborúban a Hezbollah az IRGC által kidolgozott „mozaik védelmet” alkalmazta az izraeli csapatokkal szemben, jelentős sikerekkel.²²³

Irán fegyverekkel, kiképzéssel és logisztikával támogatja a Hamaszt, illetve vállalta, hogy a 2008-2009-es gázai konfliktus után újra felfegyverzi a szervezetet.²²⁴ Ellátja a mozgalmat 122 mm-es, 230 mm-es és 240 mm-es rakétákkal, amelyek már Tel-Avivot is elérhetik.²²⁵ C-704 hajó-elleni rakétákat is bizonyítottan megpróbáltak bejuttatni Gázába.²²⁶ A 2008-2009-es gázai hadművelet alatt növelték a szállításokat, illetve fejlett EFP-kel is ellátják a Hamasz harcosait, amelyeket Egyiptomból alagutakon vagy hajókon csempésznek be. A tájékoztató, harcászati, fegyver (pl. irányított rakéták), mesterlövész, bombakészítő kiképzés mellett politikai oktatást is biztosítanak. Napjainkra már inkább kiképzőket oktatnak Iránba, akik hazatérve kiképezik a többi Hamasz harcost, így kisebb a

²¹⁹ Knights i.m. 17-18.o.

²²⁰ Katzman i.m. 51-52.o.

²²¹ Nerguizian i.m. 17., 26. és 28.o. és a Wilner – Cordesman i.m. 67.o. adatai alapján

²²² Unclassified Report on Military Power of Iran; 3.o.

²²³ Ward i.m. 324.o.

²²⁴ Wilner – Cordesman i.m. 68.o.

²²⁵ Nerguizian i.m. 25-26.o.

²²⁶ Katzman i.m. 48.o.

lebukás esélye, mint ha több embert mozgatnának. Teherán emellett évi 100 millió USD feletti pénzügyi támogatást is nyújt, illetve a „mártírok” családjait is 500-1000 USD összeggel támogatja.²²⁷ Ugyanakkor a Hamasszal való kapcsolatok lényegesen gyengébbek, mint a Hezbollahhal fennálló és Teherán inkább propaganda célból támogatja a palesztin mozgalmat, tényleges kontrollt nem gyakorol felette, a szíriai kormány támogatása pedig megrontani látszik a kapcsolatot. A Hamasz mellett Irán kiképzéssel és fegyverrel támogatja a Palesztin Iszlám Dzsihádot, az Al-Aksza Mecset Mártírjai Brigádokat és a Népi Front Palesztina Felszabadításáért szervezeteket.²²⁸

Feltehetően a Qods felelős az izraeli diplomaták ellen a közelmúltban Grúziában és Iránban elkövetett merényletekért,²²⁹ amelyek megtorló akciók lehetnek az iráni atomtudósok elleni merényletekért. Állítólag az iráni Qods sejtek aktivizálódtak Törökországban is és felkészültek, hogy csapást mérjenek nyugati célpontokra az országon belül, akkor, ha Iránt vagy Szíriát megtámadnák. Célpontok lehetnek a nyugati követségek, érdekeltségek, valamint az Izmir és Incirlik amerikai légi bázisok. Mitöbb Teherán valószínűleg együttműködik a kurd PKK-val is (a kurd csoportok ellen Iránban is komoly harcok folynak), hogy szükség esetén zavart kelthessen Törökországban.²³⁰ Egy lehetséges háború közeledtével, valószínűleg az Öböl arab országában, esetleg Európában és az amerikai kontinensen is aktivizálódhatnak az Irán barát sejtek, hogy szükség esetén új frontokat nyissanak Teherán ellenségeivel szemben.

A fegyveres csoportok, felkelők és terroristák támogatása hosszútávon is valószínű iráni részről. A különleges műveleti és a helyi fegyveres csoportokkal közösen végrehajtott akcióknak meg van az az előnye, hogy Teherán viszonylag tisztán jöhet ki belőle, mivel, ha megfelelő körülményekkel hajtják végre őket, akkor nincsen Iránhoz köthető bizonyíték. Ráadásul ez nemcsak csapásmérésre alkalmas, hanem politikai befolyásnövelésre, amely révén Irán sokkal könnyebben tud nyomást gyakorolni az arab vezetőkre vagy növelni népszerűségét például a palesztinoknak nyújtott támogatással.

Az iráni különleges műveleti erők és titkosszolgálat, együttműködve az Irán által támogatott helyi szimpatizáns csoportokkal hatékony támadásokra lehetnek képesek. Békeidőben és háborúban is komoly csapásokat mérhetnek a Teherán számára veszélyes

²²⁷ Szrom, Charlie: Iran-Hamas Relationship in 2008; elérhető internetes cím: <http://www.irantracker.org/military-activities/iran-hamas-relationship-2008>; látogatva: 2012. február 26.

²²⁸ Katzman i.m. 47-48.o.

²²⁹ Waterman, Shaun: Iranian militias 'pose threat to U.S.'; elérhető internetes cím: <http://www.washingtontimes.com/news/2012/sep/20/iranian-militias-pose-threat-to-us/#ixzz26yrMoGmS>; látogatva: 2012. október 11.

²³⁰ Kahlili, Reza: Iran sends terror teams into Turkey; elérhető internetes cím: http://www.wnd.com/2012/09/IRAN-SENDS-TERROR-TEAMS-INTO-TURKEY/?CAT_ORIG=WORLD; látogatva: 2012. október 11.

országokra, meggyilkolva fontos politikai és katonai vezetőket, szabotázs akciókat végrehajtva a kulcsfontosságú katonai és gazdasági létesítmények (parancsnokságok, támaszpontok, repterek, kikötők, erőművek, olaj és gázipari létesítmények, csővezetékek, raktárak) ellen. Irán ehhez jelentős számú, jól képzett különleges műveleti erővel rendelkezik a hadsereg, haditengerészet és a gárda kötelékében. Az Iszlám Köztársaság bizonyos fokig képes lenne maga is kijuttatni ezeket az erőket repülőkkal, helikopterekkel, tengeralattjárókkal vagy beszivárgással, de nyílt utakon is bejuthatnak hamis papírokkal. Feltehetően a helyi szélsőséges síita vagy más Irán barát csoportok támogatására számíthatnak a rejtőzködésben és az akciók kivitelezésében.

A 200 fős Takavarán haditengerészeti kommandó például magasan képzett operátorokból áll,²³¹ akik jelentős pusztítást végezhetnek az Öböl arab országainak partmenti létesítményeiben (kikötők, olaj- és LNG terminálok) vagy az 5. flotta kikötőben horgonyzó hajóiban. Felvetődött, hogy konfliktus esetén a Kaszpi-tengeren Ghadir mini-tengeralattjárókról juttatnák ki őket és szabotázsakciókkal pusztíthatnák az azeri gáz és olajterminálokat.²³² Nemrégiben pedig az öbölben 500 m-re megközelítettek egy amerikai repülőgép-hordozót – feltehetően egy bűvárszállító tengeralattjárón – és közel egy órás videót rögzítettek róla.²³³ Amely jól érzékelteti az iráni különleges műveleti képességeket, illetve komoly kérdéseket vet fel az amerikai erők biztonságát illetően. Ezért az iráni különleges műveleti tevékenység jelenleg az egyik legjelentősebb, a perzsa állammal kapcsolatos katonai veszélyforrás.

A Hormuzi-szoros lezárását logikusan Irán csak őt ért támadás esetén használhatná, különben ő maga robbantana ki háborút, amely számára is súlyos veszteségekkel járna. Az atomfegyverek kétségkívül a nagyhatalmak közé emelhetik Iránt, de a rendszerbe állításukig a program inkább veszélyforrás, semmint elrettentés. A használatuk viszont a reálpolitikát tekintve csak atomcsapás vagy az elemi létet fenyegető támadás esetén lehetséges. Ezért az Irán részéről bármikor bevethető hatalmi eszközök a „titkosakciók és a közvetítők révén kivitelezett akciók” maradnak, amelyek alkalmazását komolyabb retorziók nélkül megteheti.

²³¹ Takavarán, Naval Commandos; elérhető internetes cím: <http://www.specialoperations.com/Foreign/Iran/Takavarán.html>; látogatva: 2012. október 11.

²³² Binnie i.m.: 56.o.

²³³ Tilford, Robert: Iranian Navy secretly filmed a US air craft carrier at less than 500 meters; elérhető internetes cím: <http://www.examiner.com/article/iranian-navy-secretly-filmed-a-us-air-craft-carrier-at-less-than-500-meters>; látogatva: 2012. október 13.

49. kép A baráti csoportok fegyvereseinek kiképzése révén Irán komoly befolyásra tehet szert és saját érdekei szerint használhatja fel ezen csoportokat.

51. kép Az iráni mini-tengeralattjárók alkalmasak lehetnek kisebb diverziós csoportok kijuttatására vagy önálló akciókra is.

53. kép Irán kiképzést és felszrelést biztosít a Hezbollahnak, amelyért cserébe be is vetik a szervezet harcosait az iráni érdekeknek megfelelően. A legutóbbi időkben például Irakban és Szíriában.

IRNA

50. kép Az iráni különleges műveleti erők konfliktus esetén együttműködve a helyi csoportokkal komoly csapásokra lennének képesek a perzsa állam ellenségei ellen. Ez a legvalószínűbb iráni katonai fenyegetés.

52. kép Síta milicisták Irakban. A síta csoportokat Irán a kezdetektől támogatta, mivel reményei szerint segítségükkel növelheti befolyását a síita többségű országban.

MEHR

54. kép Az iráni tengerészeti különleges műveleti erők pusztíthatják az arab és azeri partmenti olajterminálokat, LNG állomásokat, tankhajókat, valamint az 5. flotta létesítményeit és egységeit.

55. kép (balra) Irán bizonyíthatóan támogat terrorista csoportokat a Közel-Keleten, Afrikában, Afganisztánban és Európában. A segítségével pusztító csapásokat mérhet a perzsa állam ellenségeire távol az iráni határoktól. A képen az 1983-as bejruti robbantás helyszíne látható, ahol 241 amerikai tengerészgyalogost ölt meg. A terrorizmus támogatásával Teherán kétség kívül rászolgált a lator jelzőre.

A jövő lehetőségei

A következőkben a fenti kutatások, információk és saját elemzésem alapján felvázolok három forgatókönyvet, hogy véleményem szerint miként alakulhat Irán jövője, mik a lehetőségei és milyen tényezők segíthetik vagy akadályozhatják céljai elérésében.

Az Irán számára legjobb lehetőség

Az atomprogramot sikerül keresztülvinni, anélkül, hogy katonai támadás érne Iránt. Az atomenergia révén pedig megoldódik az energiaszükségletek jelentős részének hosszú távú fedezete. Az atomfegyverek és közepes-, valamint nagyhatótávolságú ballisztikus rakéták beemelik Iránt az "atomklubba" és a regionális vezető szerep mellett világ szinten is jelentős tényezővé avanszálják. Az elrettentő képesség megnövekszik, amelyet az arab államok, de Amerika és Izrael sem hagyhat figyelmen kívül. Az SS-25/27-hez hasonló mobil indítóeszközök, illetve más hordozóeszközök (repülő, tengeralattjárók) pedig lehetetlenné teszik, a hordozóeszközök elleni 100%-os elsőcsapás képességet, amely arra készíti a többi országot, hogy beletörődjenek az új helyzetbe.

Az emelkedő olaj- és földgázárak lehetővé teszik, hogy emeljék az életszínvonalat és munkalehetőséget biztosítsanak a fiataloknak az új iparágakban és üzemekben. Nő az elégedettség, amivel sikerül leszerelni még a liberális változásokat sürgetőket is. Ezzel elkerülhető, hogy a konzervatív és a változást egyre inkább sürgető erők közötti feszültség lázongásokba, sőt esetlegesen polgárháborúba torkolljon. A bevételek lehetővé teszik, hogy új technológiákat vásároljanak, amellyel a gazdaságot hosszú távon sikerül elmozdítani az energiahordozókból származó bevételekre való ráutaltságtól és az olajkorszak utáni időkre már egy olyan gazdaságot építenek ki, amely önmagában is fedezheti az Iszlám Köztársaság szükségleteit és kiadásait. Ellenben politikai változásokra hosszú távon szükség lesz és a rezsim mérséklődése várható.

A belső stabilitás megszilárdítása, a megfelelő elrettentés, valamint a magas olaj és LNG bevételek lehetővé teszik, hogy Irán aktívabb külpolitikát folytasson. Irakban sikerül tartósan Irán barát kormányokat hatalomra juttatni, amely elsőszámú kvázi szövetségessé teszi a térségben. Bagdaddal egyre növekvő politikai, gazdasági és katonai kapcsolatok mellett, együttműködnek például a kurdok és a szunnita szélsőségesek kérdésében is. Kuvait, Bahrein és Katar baráti politikát folytat majd Teherán felé, mivel síita lakosságuk és erős szomszédjuk nem sok egyéb lehetőséget hagy. Ezzel párhuzamosan csökkenhet az amerikai jelenlét is, mivel az amúgy sem mindig népszerű a

hazai közvéleményben, továbbá szem előtt kell tartaniuk, hogy Teherán mindig közelebb lesz, mint Washington. Omán és az Egyesült Arab Emírségek várhatóan fenntartják a jó kapcsolatokat Iránnal. Utóbbinak jelentős gazdasági érdekei fűződnek a jó kapcsolatokhoz, de komoly katonai ereje révén nem kényszerül behódolásra.

Szaúd-Arábiának szembe kell néznie Irán egyre növekvő katonai erejével, különös tekintettel az atomfegyverzetre, illetve a jelentős légi és haditengerészeti erőkre. Ezért, bár a kapcsolat nem lesz baráti, de mindenképpen javulni fog a két ország között, amelyek együttműködhetnek a szunnita szélsőségesek elleni harcban, amely a szaúdi királyi családra és Teheránra is éppúgy veszélyesek. Rijád nem dacolhat Irán népességbeli fölényével, ezért dacára a síita irányzatnak, egyre inkább Irán veszi át az iszlám képviselőt a világban, amelyet a többi szunnita arab állam is, ha kelleni is de elismer. A jemeni iráni befolyás lehetővé teszi, hogy Teherán fenyegetse Szaúd-Arábia déli határait. Jemenben egy Irán barát kormány hatalomra kerülésével, esetleg létrehozandó iráni bázisok révén fenyegetni lehet a Bab el-Mandeb szorost, amellyel Irán már két stratégiai szorost ellenőrizhetne a térségben, amelyek közül az egyik a Földközi-tenger-Indiai-óceán közötti fő tengeri szállítási útvonal mentén fekszik, ezzel az Iszlám Köztársaság komoly nyomást gyakorolhat a világgazdaságra, mivel a Közép- és Távol-Kelet és az atlanti térség között közlekedő hajók a szoros lezárása esetén csak Afrika megkerülésével tudnának közlekedni.

Hagyományos térségbeli szövetségeseinek relatív meggyengülése vagy "iráni vazallusságba süllyedése" és Irán drasztikus megerősödése arra kényszeríti Washington, hogy enyhítsen Irán-ellenes politikáján, feloldja a szankciók egy részét és csökkentse a térségbeli jelenlétét. Emellett hallgatólagosan elismeri Iránt, mint a térség domináns hatalmát. Ha az Iszlám Köztársaságot felveszik az SCO-ba, akkor pedig tartósan olyan nagyhatalmakat tudhat maga mellett, mint Kína és Oroszország, amelyekkel amúgy is jó kapcsolatokat tart fenn.

A Libanonnal, Szíriával (Aszaddal vagy nélküle) és a palesztinokkal való kapcsolatok fennmaradnak és erősödnek, mivel Irán atomhatalmi pozíciója révén nagyobb védelmet tud nyújtani nekik, valamint fegyverekkel is ellátja őket. Ezzel Izraelt bekeríti és szükség esetén, az általa támogatott fegyveres csoportokat arra használja, hogy pusztító terrortámadásokat és a határ menti betöréseket indít a zsidó állam ellen, amely 3 fronton nehezebben tudna hatékonyan reagálni.

A Törökországgal, Bosznia-Hercegovinával és Koszovóval való jó viszony is kiemelten fontos. Hiszen előbbi NATO tag és egyre fontosabb politikai és gazdasági

partner, míg az utóbbi kettő előbb-utóbb NATO, majd EU tag lesz. Márpedig, különösen Szarajevó és Pristina esetében, Teherán képes lenne nyomást gyakorolva, vétóval élni vagy akadályozni a fenti szervezetekben. Ankara eltávolítása a nyugattól (NATO, EU) is óriási csapás lenne, hiszen a legstabilabb muzulmán szövetségest veszítenék el, valamint az amerikai geostratégia is komoly károkat szenvedne. A török iszlamizmus feléléde ezt realizálhatóvá teheti. Hasonlóképpen a Távol-Kelet energiafüggősége egy újabb lehetőséget jelent, mivel Kína, Japán és Dél-Korea nagyrészt Iránból szállít. Közülük Pekinget ezzel tartósan maga mellett tudhatná, Japánt és Dél-Koreát pedig a szállítás esetleges akadályozásával rábírhatná, hogy járjanak közben az Washingtonnal, bizonyos Teherán számára fontos ügyekben.

Az energiahordozókból származó bevételek lehetővé teszik a fegyveres erők fejlesztését. A haditengerészet fenntartása és fejlesztése, mint stratégiai haderőnemé rendkívül fontos. A légierő elavult eszközeit is lecserélik modernebb gépekre (Szu-30/35 és JF-17 vagy J-10, később pedig J-31), valamint AWACS, AEW és tankergépek rendszeresítésével további képességekre tesznek szert. Egy ilyen légierő Szaúd-Arábiával szemben is komoly ellensúlyt jelentene. A szárazföldi erők modernizálása is fontos, mivel nagyrészt nincs gépesítve, a többi eszköz pedig teljesen elavult. Így a régi harckocsikat (T-54/55/62, Type-59, M47/48/60, Chieftain) Zulfiqarokra, és esetleg új MBT-3000-re vagy T-90-esekre cserélik. A páncélozott szállítójárművek közül a BMP változatok (esetleg az M113) kivételével kivonják mindet és helyettük BMP-3-t vagy Type-97-t és WZ-551-t vagy BTR-90-t vásárolnak, továbbá a tüzérséget is fejlesztik, önjáró csöves és rakétaeszközöket szereznek be, illetve egységesítik az űrméreteket (NATO, szovjet-orosz). Légvédelmi eszközökből is modernebb pontvédelmi eszközök (Sz-300 vagy HQ-9/15/18) vásárlása az elsődleges, hogy megoltalmazza a nukleáris és egyéb stratégiai létesítményeket, de a csapatlégvédelem fejlesztése is napirendre kerül.

Az Irán számára legrosszabb lehetőség

Az atomprogramot nem sikerül megvalósítani, mivel a nemzetközi szankciók ellehetetlenítik, illetve egy izraeli légicsapás sorozat megsemmisíti a fő létesítményeket, amelyet az iráni légierő és légvédelem képtelen megakadályozni. Ez óriási presztízsveszteséget jelent, amelyre válaszul Teherán megpróbálja lezárni a Hormuzi-szorost, hogy megakadályozza az olajszállítást, valamint felkeléseket robbant ki Irakban, az öböl arab államaiban, a Közel-Keleten és fegyvereket ad át az afgán felkelőknek. A tengeri-légi háborút elveszti az öbölben, amelyben bár ér el sikereket, de a teljes iráni légi

és haditengerészeti erő megsemmisül és a parti létesítmények is súlyos károkat szenvednek. A felkeléseket az arab királyságokban és Irakban leverik, de az iráni szál és a háború miatt Teherán ellen szövetkeznek és támogatják az Egyesült Államok fokozottabb jelenlétét. Irak - még a síita többség ellenére is - Irán ellen fordul, mivel az újabb polgárháborúba akarta süllyeszteni. Kabul hasonlóképpen reagál, de az iraki és afganisztáni instabil helyzet komoly kihatással lesz Iránra is, ráadásul a helyi kormányok megmentése miatt erősödik az amerikai jelenlét is. Kína az energiabiztonság veszélyeztetése miatt teljesen elfordul Teherántól és nem támogatja a nemzetközi porondon. Oroszország, hogy megőrizze az arab kapcsolatait a Perzsa-öböl nyugati partján, hasonlóképpen mérsékli az iráni kapcsolatait.

Bár a háború átmenetileg összekovácsolná az iráni népet, de bedöntené a már amúgy is problémákkal küzdő gazdaságot. A bevételek csökkenése és az emelkedő munkanélküliségi ráta hatására egyre nőnének a feszültségek. A gazdaságot nem sikerül diverzifikálni, márpedig a háború óriási károkat okozott az olajiparnak. Ha az olajárak alacsonyan maradnak, akkor az iráni bevételek is minimálisak maradnak. A kontrollálatlan népességnövekedést pedig az iskola és szociális rendszer nem képes lekövetni, a munkalehetőség hiánya az új, munkavállalói korba lépő jelentős fiatal korosztályt érinti a leginkább. Végül ezt a nagyszámú jelenlegi fiatal csak még nagyobb számú tudja majd nyugdíjas korában eltartani. Márpedig még a jelenlegi népesség ellátása, illetve a munkahely biztosítása is gondot okoz.

A munkanélküliség emelkedésével nő az elégedetlenség és a lázongások lehetősége, amelyet a diktatórikus rezsim ideig-óráig elnyomhat, de a már most jelentős politikai-gazdasági elégedetlenség nem lesz majd kezelhető. Ez polgárháborús állapotot idézhet elő, amelyben az egyik oldalon a fennálló hatalom hívei, míg a másikon a reformisták, szociálisan elégedetlenek és az etnikai csoportok állhatnak. Egy elhúzódó polgárháború tönkre tenné Iránt, amelynek akár egy évtizedre lenne szüksége, hogy újra fejlődni kezdjen, ráadásul egy ilyen belharc hosszú évekre destabilizálná a térséget.

Kevésbé lenne negatív a helyzet, ha nem törne ki háború, de az atomprogram sikertelensége (bármilyen úton), így is nagy presztízsveszteség lenne. Ellenben ha megvalósul, akkor sincsen garancia semmire. Lehet, hogy az olyan kis arab államok, mint Kuvait, Bahrein és Katar teljesen elkötelezné magát az Egyesült Államok és Szaúd-Arábia mellett, kialakítva egy Irán ellenes szövetséget, amelyben az Emírségek is részt vennének. Emellett Irán az atomfegyverekkel beindíthatna egy olyan fegyverkezési versenyt, amelyben Szaúd-Arábia, Törökország és Egyiptom is atomprogramba kezdhet,

amely tovább is terjedhetne a Közel-Keleten. Egy ilyen eshetőség senkinek sem lenne jó, mivel számolni kellene azzal is, hogyha egyszer egy szélsőséges szunnita iszlamista csoport eltávolítaná a szaúdi királyi családot a hatalomból, akkor egyből komoly fegyveres erőkhöz és nukleáris fegyverekhez jutnának, amely Iránt is éppen úgy veszélyeztetné, mint Izraelt vagy a nyugatot.

Az Ahmedinejad féle konzervatív irányzat folyamatos külföldi és belföldi kritikákkal néz szembe, utóbbira kiváló példa a 2009-es elcsalt választások utáni tüntetések, amelyeket véres eszközökkel vertek le. Ezért a szociális és gazdasági problémák növekedésével, egyre többen csatlakozhatnak a szegényebb rétegekből a politikai ellenzékhez, akiket ezek a kérdések a legsúlyosabban érintenek, akik amúgy Ahmedinejad fő szavazótáborát jelentik. Még egy csalással nyert választást nem biztos, hogy túlélne a rezsim, főleg ha a gazdasági-szociális problémákon addig nem sikerülne kielégítően úrrá lenni, amely az újabb és újabb szankciók miatt valószínűtlen. Ez esetben lehet, hogy erőszakkal rövid idő alatt eltávolítanak a kormányt, de hosszan tartó polgárháború is kirobbanhatna.

A gazdaságnak háború nélkül is súlyos nehézséggel kell szembenéznie, amelyek közül a legégetőbb, hogy a gazdasági teljesítőképességet nagyrészt függetleníteni tudják az olajáraktól. Evvel párhuzamosan ki kell építeni egy olyan ipart, amely képes legalább a mostani GDP-t produkálni a poszt-olajközpontú világban. Foglalkozni kell a nagyszámú munkanélküli problémájával. Ehhez az első problémát kellene megoldani, amelyhez a pénzt pontosan az olajból és földgázból szereznék be.

A haderőt képtelenek lennének modernizálni, mivel a hazai fegyveripar erre nem képes megfelelő mértékben, a szankciók miatt pedig Kínának és Oroszországnak sem éri meg, hogy modern fegyverzetet adjon el, mivel ez esetben amerikai és arab rosszallással néznének szembe, amely a nagyobb üzletektől való elesést is jelenthetné. Az más kérdés, hogy a gazdasági problémák miatt pénz sem lenne a beszerzésre. Ebből adódóan a már most is elavult felszerelés előbb-utóbb teljesen használhatatlanná válik.

A legvalószínűbb lehetőség

Jelenlegi állás szerint, az atomprogram meg fog valósulni és azt követően az atomfegyver gyártása is lehetséges lesz. Azonban kétséges, hogy Irán csak a képességet tartja-e majd fenn vagy fegyvert is gyárt, illetve ha gyárt, akkor az mennyire lesz nyilvános. Valószínűleg Irán gyárt majd atomfegyvereket is, de legalábbis meg lesz a képessége, hogy biztosítsa a kellő elrettentést és a politikai nyomásgyakorláshoz

szükséges erőt. Ezeket a meglévő ballisztikus rakétákhoz rendszeresítik, de valószínűleg a statikus eszközök mellett, mobil indítókat is rendszeresítenek, esetleg cirkálórakétákra is telepítik őket (szárazföldről, hajóról vagy tengeralattjárókról indítva), továbbá a Szu-24-esek fegyverzetébe is integrálhatják. Erre azért lenne szüksége, mivel Teherán így elkerülhetné, hogy egyetlen légicsapás sorozattal megsemmisítsék az összes eszközt és ne tudjon ellencsapást mérni.

Irán politikai szerepe várhatóan még egy ideig erősödni fog, és nevezhetjük felemelkedő regionális hatalomnak. Az iráni teljesítőképesség viszont kezdi elérni a határát és a növekvő népesség megoldatlan problémái mellett nem lesz képes majd tartósan, olyan nagy politikát folytatni, mint most (támogatás baráti fegyveres csoportoknak szerte a tágabb Közel-Keleten). Ennek ellenére Teherán képes lehet a jelenlegi öbölbeli kapcsolatainak a fenntartására vagy némiképp javítására. Szaúd-Arábia ellenben elkötelezettnek látszik, hogy felvértezi magát Irán ellenében (jelentős légi és haditengerészeti beszerzés), az utóbbi idők eseményei pedig nem teszik valószínűvé, hogy Rijád javítani akarná a kapcsolatait Teheránnal. Hasonlóképpen az Emírségek is óvatos politikát folytat majd, de a kereskedelmi kapcsolatokat fenntartják. A kis arab államok, amelyekkel jó kapcsolatai vannak, továbbra is Irán, Szaúd-Arábia és Amerika között rekednek, próbálva túlélni, de inkább az utóbbiak irányába húzva.

Irak kérdése meghatározó, amely a síita többség és az állam jelenlegi gyengesége miatt ideális terep az iráni törekvéseknek. Ezek a kísérletek jelenleg sikeresnek látszanak, de nem szabad őket túlértékelni. A kapcsolatok jók lesznek politikai és gazdasági téren is, de az Egyesült Államok és az arab államok jó indulata, valamint a jelentősebb üzleti lehetőségek valószínűleg fontosabbak lesznek. Iránnak egyébként inkább érdeke, hogy Irak stabil legyen, ezért feltehetően itt is és Afganisztánban is segíteni fog a stabilizációban, ezzel biztosítva a hosszabb távú jó viszonyt és befolyást, azért, hogy a problémák ne terjedjenek át iráni földre.

A Közel-Keleten Irán fenntarthatja jó kapcsolatait, bár ha a szír kormány összeomlik, akkor a felkelők nem biztos, hogy kérnek a korábbi diktatúrát támogató Teherán barátságából. Ellenben a palesztinoknak minden támogatásra szükségük van, ezért valószínűleg mindenféle iráni segítséget szívesen fogadnak majd. De Szíria bukása esetén nem lehet biztosat mondani. Az Izraellel szembeni iráni elrettentés hasznos lehet a tárgyalásokon, de a feltételnélküli és korlátlan támogatásban nem bízhatnak. Törökország várhatóan folytatja az Iránnal ápolt jó viszonyt (főleg gazdasági), de a II. világháború óta kiépített jó nyugati kapcsolatokat – amely kiváltképp a haderőnek kedvez – nem hagynák

veszni egy kétes barátságért, ráadásul saját regionális hatalmi tervei is vannak a térségben, amelyek nem feltétlenül egyeznek Teherán céljaival. Ezért az sem kizárt, hogy ha Törökország beavatkozna Szíriában, akkor a perzsa kapcsolatok is rohamosan erodálódhatnak, mivel a közel-keleti hatalmi játszmában Ankara és Teherán szemben áll egymással. Hasonlóképpen Egyiptom sem támogatja az iráni jelenlétet a térségben.

Ha az olajbevételek emelkednek, akkor Irán összeszedhet annyi pénzt, hogy új iparágakat fejlesszen fel, amelyekből később fenntarthatja a gazdaságot (várhatóan az olajárak magasan maradnak és emelkednek). Ellenben ha ez nem sikerül, akkor nehezen megoldható problémákkal néz szembe a már amúgy sem túl jó állapotú iráni gazdaság. Inflációval, további nemzetközi szankciókkal és elszigeteltséggel is számolni kell, amelyeknek a megoldhatósága igencsak kétséges. Ráadásul egyre magasabb szociális kiadásokkal kell majd számolni, nő a népesség, munkahelyeket kell biztosítani a fiataloknak. A belbiztonság nagyrészt ezen kérdések megoldásától függ, de a rezsim mérséklésére hosszútávon biztosan szükség lesz, mivel az új generációk kevésbé lesznek fogékonyak a hagyományos forradalmi propagandára, ezért a tanult rétegek változásokat fognak követelni, de bármi is jöjjön létre, az nem lesz nyugati típusú demokrácia.

A haderő modernizációjára mindenképp szükség lesz, de ez feltehetően csak mérsékeltebb költségvetésű lesz. Várhatóan továbbra is a haditengerészeti erőket fogják favorizálni, mivel annak van jelenleg a leginkább stratégiai szerepe, amely komoly fenyegetésre és elrettentésre képes. Valószínűleg fenntartják a jelenlegi képességeket és új eszközökből inkább csak olcsóbbakat fognak beszerezni, mint a hajó-elleni rakéták, aknák, mini-tengeralattjárók és gyorsnaszádok. Ezekből is inkább saját gyártásúakat. A légierő fejlesztését sem lehet sokáig halogatni, ezért előbb-utóbb új harci gépeket kell vásárolni, amelyek közül a kínai JF-17 vagy J-10 tűnik az elérhető legolcsóbb, legjobb megoldásnak. A szárazföldi erők gépesítése olyan drága lenne, hogy nem várható jelentős változás, inkább csak pár tucat új harckocsi vagy más eszköz vásárlása lehet valószínű. Várható beszerzés viszont az Sz-300 vagy hasonló képességű légvédelmi rakéták, amelyekkel nagyobb védelmet biztosíthatnak a nukleáris létesítményeik számára.

Konklúzió

Mint a térség legnépesebb és az egyik legnagyobb GDP-jű államának, Iránnak jó esélyei vannak a hegemon regionális hatalommá válásra, de az egy főre kivetített GDP már szerényebb képet mutat, amely megnehezíti törekvéseit. Emellett meg kell küzdenie a nemzetközi szankciókkal és a belső feszültségekkel is. A politikai elszigeteltséget is számba kell venni, még az iszlám világban belül is, mivel a síita perzsák nem népszerűek a szunnita arabok között. Azonban Irán a harmadik világbeli országok között népszerűnek tűnik, ezért a felemelkedő hatalmakkal való jó viszony fontos lesz a jövőben is. A perzsa állam minden bizonnyal a térség és a világ meghatározó szereplője lesz, amelyhez kétség kívül megvannak az ambíciói is. Iránnak szűkebb és tágabb regionális, valamint globális törekvései vannak, amelyek alapvetően meghatározzák külpolitikáját. Bár a nyugati szemüvegen keresztül nézve Irán viselkedése olykor meglepő lehet, jobban megnézve, Teherán szempontjából egy nagyon is pragmatikus, realista politikát láthatunk.

A szűkebb regionális célok a Perzsa-öblöt fedik, ahol Iránnak meg vannak az adottságai, hogy domináns hatalom legyen – mint ahogyan történelmileg is így volt –, itt Szaúd-Arábia az igazi versenytárs, amely népesség terén nem versenyezhet Iránnal, minden más téren viszont fölényben van. Megemlítendő az Egyesült Államok is, amely szintén perzsa-öbölbeli hatalom, mint ahogy az elmúlt 25 évben már többször bizonyította. Itt a reálpolitikai célok mellett, kulturális harc is folyik. Márpedig ebben Teherán kijátssza a síita kártyát, amely Irakban jelentős perzsa befolyáshoz vezethet, amely azért is fontos, mivel Irak népesség terén a második a perzsa állam után az öbölben. A jelek szerint Bagdad hajlik is az iráni barátságra, amely azért is kiemelten fontos, mivel szárazföldi összeköttetés keletkezne a síita félhold tagjaival az afganisztáni Heráttól a libanoni partokig, vagyis az iráni segélyek (illetve fegyverek) könnyebben célba juttathatók lennének. Teherán regionális politikája szempontjából ugyanis a síita félhold meghatározó jelentőségű. Kuvait és Bahrein esetében a síita kérdés elsősorban nyomásgyakorlási eszköznek tekinthető, amelyet Teherán kihasználhat az ellene alakuló koalíció gyengítésére, illetve háború esetén a háterszág veszélyeztetésére. A szunnita területeken inkább csak a palesztin ügyre és az Amerika-Izrael ellenes érzelmekre apellálhat. Mindent összegezve, az öbölben Irán katonailag nem ellenfele az Egyesült Államoknak, Szaúd-Arábiának és az UAE-nek. Jelenlegi eszközeivel Irak az a terület, ahol tényleges, igazi és hatékony hatalmi politikát folytathat. Az esetleges atomfegyver

ugyanakkor teljesen átalakíthatja, kiegyenlítheti a hatalmi helyzetet, ám ez valószínűleg csak a hangnemen változtathat, a hatalmi játéktér, reálisan akkor is csak Irak marad.

A tágabb regionális hatalmi érdekek a libanoni partoktól a kínai határig, a Kaukázustól az Ádeni-öbölíig terjednek. Itt viszont már további három plusz egy regionális hatalom (Egyiptom, Törökország, Pakisztán + Izrael) és három globális hatalom (Oroszország, Kína, India) korlátozza az Iszlám Köztársaság lehetőségeit. Jelenleg a legfontosabb kérdés Szíria, amely Teherán szempontjából ugródeszka a Földközi-tengerhez és iráni-orosz érdekszférának számít, de az Aszad rendszer megengásával Moszkva és Teherán is kiszorulhat a levantei térségből, amelyet igyekeznek megakadályozni. A létrejövő hatalmi úrt viszont Törökország szeretné kitölteni, amely felfedezte igazi erejét és úgy néz ki, hogy azt használni is akarja. Ankarának jó esélye van növelni a befolyását Észak-Irakban, Szíriában és ebből adódóan Libanonban is, márpedig ezek eddig kifejezetten perzsa érdekszférának számítottak. Délen pedig Egyiptom pályázhat, hogy átveszi Teherán védnökségét a palesztinok felett. Szíria elestével bukik Libanon is, a palesztinok pedig valószínűleg Kairó és a Muzulmán Testvériség mellé pártolnak, amely az itteni perzsa bástyák bukását jelenti. Jelenleg ez nagyon is valószínű forgatókönyv, ami egyben Izrael ellensúlyozásának, illetve hagyományos fenyegetésének iráni képességének az elvesztését valószínűsíti.

Afganisztán kevésbé fontos, inkább olyan szempontból jelentős, hogy az ottani problémák ne terjednek át Iránra. A NATO kivonulás után Teherán növelheti befolyását a nyugati síita területeken, amely megfelelő puffer zónát biztosíthat, de Afganisztán többi része pakisztáni, indiai és kínai érdekszféra is. A Kaukázus leginkább a Kaszpi-tenger és az ottani olaj- és gázmezők biztosítása miatt fontos, ugyanakkor ebben a térségben és Közép-Ázsiában is Oroszország a mérvadó. Jemen kisebb jelentőségű, az itteni iráni tevékenység elég ködös, de Szaúd-Arábia lekötésére alkalmas lehet.

Irán globális érdekei több csoportba oszthatóak. Egyrészt Teherán támogatókat keres, hogy csökkentse a nyugat és a szunnita arabok általi elszigeteltségét. Itt fontos az SCO, amely révén Kínával, Indiával és Oroszországgal kerülhetne egy klubba, amely jelentősen javítaná a perzsa állam helyzetét az Egyesült Államokkal, a nyugattal és Izraellel szemben. Ugyanakkor Irán jó eséllyel lovagolhatja meg az globalizáció, Amerika és Izrael ellenes vonulatot, amellyel a fejlődő és felemelkedő országok között, például Afrikában és Latin-Amerikában, illetve a Közel- és Közép-Kelet átlagembere szemében növelheti népszerűségét, és amelyben Peking és Moszkva is támogatást nyújthat, mivel az érdekeiket szolgálhatja. A balkáni muzulmánok támogatásával Teherán

hosszú távon tervez, várható, hogy Bosznia-Hercegovina és Koszovó is előbb-utóbb integrálódik a NATO-ba és később az EU-ba, márpedig a perzsa állam nagy hasznát venné ebben a két szervezetben, ha valaki képviselné az iráni érdekeket is. Végül pedig ott vannak a támogatott fegyveres csoportok, amelyek révén – szükség szerint – Teherán globálisan vívhat titkos háborút.

Az iráni regionális és globális céloknak komoly gátja marad a gazdasági gyengeség és az ütőképes katonai erő, valamint az erőketítő képesség hiánya. A gazdasági potenciál megteremtése az energiahordozók export célra való kiváltásán és az így szerzett bevételekből, egy modern gazdaság kiépítésén áll. Az erőketítéshez regionális szinten jelentős haditengerészeti erőre, légierőre és deszant erőkre lenne szükség. A tengerészgyalogosok, kommandó és légideszant csapatok elegendő erőt jelentenek, de a szállítóeszközök hiánya miatt nem lehet őket hatékonyan bevetni. Modern vadászbombázókra, több szállítógépre, helikopter-, illetve könnyű repülőgép-hordozókra, plusz felszíni kíséretre és ellátó hajókra lenne szükség. Irán így már biztosíthatná a jelenlétet az Arab-félsziget déli részén és talán a Földközi-tengeren is. A regionális és felemelkedő hatalmak (pl. Kína, India, Oroszország, Brazília) is fontosnak tartják az erőketítési képességek fejlesztését. Jelenleg erre nincs meg a szükséges költségvetés és várhatóan nem is lesz. Ugyanakkor lehet, hogy a földrajzi helyzet miatt Teheránnak nem szükséges egy ilyen flotta, hiszen ha sikerülne Irakon keresztül megoldania a szárazföldi összeköttetést nyugatra, akkor jóval biztonságosabban szavatolhatná a perzsa jelenlétet.

Iránnak a jövőben is szembe kell néznie a hagyományos katonai erők relatív gyengeségével, vagy helyesebben az offenzív képességek hiányával. Ez leginkább a szárazföldi erőknél áll fenn, amely az 1980-88-as iraki-iráni háború során sem tudott döntő eredményt elérni, habár számbeli fölényben volt és viszonylag korszerű amerikai felszereléssel volt ellátva. Manapság is hasonló színvonalú felszereléssel bír, minőségi ugrás nem történt. Aki az iráni hagyományos katonai fenyegetéstől tart, annak figyelembe kell vennie, hogy Irán egyszerű földrajzi okok miatt hozzáférni sem tud a potenciális ellenségeihez. Izraeltól több ezer kilométer és több ország, míg az öböl arab országaitól a Perzsa-öböl választja el. Bár Teherán nagyon komoly aszimmetrikus tengerészeti képességekkel bír, de nem egy inváziós flottával. Más kérdés, hogy Irán hagyományosan nem terjeszkedő hatalom. Ezért az összecsapás egyetlen módja a térségbeli országok között a légiháború lehetne, amelyben Irán szintén hátrányban van, ezért minimális az esélye, hogy Teherán e téren behozza a lemaradását akár csak a térségbeli riválisaival szemben is. Irán minden tekintetben csak a védelemre szorítkozhat, amelyhez jelentős

erők állnak rendelkezésére, de az elrettentést nem tudja szavatolni, külpolitikai nyomásgyakorlásra pedig elégtelenek, ezért az offenzív háború lehetősége minimális. A céljai teljesítésére Teherán rászorul más eszközök használatára, amelyek révén még hiányosságai ellenére is biztosíthatja a stratégiai elrettentést és a külpolitikai nyomásgyakorló képességet.

Az aszimmetrikus tengeri hadviselés és a Hormuzi-szoros esetleges lezárása továbbra is a legkomolyabb elrettentő fegyver Teherán kezében, mivel szükség esetén ezt ténylegesen használhatja is (ellentétben az atomfegyverrel). Hasonlóképpen a támogatott fegyveres és gerilla csoportok révén Irán képes titkos háborút vívni, anélkül, hogy hivatalosan hadviselő fél lenne, viszont az ellenségnek érzékeny veszteségeket okozhat általuk. Ezek jelentős elrettentést biztosítanak, amellyel tisztában kell lennie mindenkinek, akinek ellenséges szándékai vannak a perzsa állammal szemben, ellenben nem elegendőt ahhoz, hogy mindenkit visszatartson a támadástól, ehhez már komolyabb eszközre lenne szükség.

Az atomprogram meghozhatja Irán problémáinak jelentős részére a megoldást. Katonailag biztosíthatja azt az elrettentő képességet, amit a hagyományos erők nem adhatnak meg. Gazdaságilag olcsó energiához jutna és növelhetné a gáz és olajexportot. Politikai értelemben pedig Teherán jelentős hatalommá válhatna; az Egyesült Királyság és Franciaország jelenleg csak azért számít katonai nagyhatalomnak, mert van atomműtőerejük. Atomfegyverek birtokában Irán megvalósíthatja a regionális célkitűzéseit, ráadásul viszonylag alacsony befektetés árán, hiszen az atomfegyverek lényegesen olcsóbbak, mint egy nagy, modern hagyományos haderő felállítása, folyamatos fenntartása és korszerűsítése. Azt viszont érdemes megjegyezni, hogy a nukleáris fegyverek azért mégsem válthatják ki teljesen a hagyományos haderőt, mert Teherán a jövőben azzal szembesülhet, mint az Egyesült Államok és a NATO az 50-es években a „tömeges megtorlás” stratégiájával, amely konfliktus esetén a hagyományos katonai vereségre és a totális atomháborúra szűkítette a választási lehetőségeket. Tehát első látásra az atomprogram politikai, gazdasági és katonai szempontból is kedvező az Iszlám Köztársaság számára, a helyzet azonban közel sem ennyire egyszerű.

Jelenleg az atomprogram miatt a háború árnyéka vetül a térségre. A fő probléma az egymástól való félelem, amely mindegyik oldalon megalapozott. Egyik oldalról Irán retorikáját Izrael, katonai erejét az öböl arab országai érzik fenyegetőnek, míg Amerika és Európa az olajimportját félti. Az Irán iránti bizalmatlanság nem alaptalan, hiszen Teherán rászolgált a lator jelzőre (terroristák és fegyveresek támogatása, pénzhamisítás,

mexikói bérgyilkos felbérélese, stb.). Másik részről Irán egy hosszú történelemmel és birodalmi múlttal rendelkező ország, amely a 21. században keresi a helyét a Nap alatt és nagyságához méltó pozíciót kíván kivívni. Az Iszlám Köztársaság ellen megszületése óta többször intéztek támadást és jelenleg is háborúval fenyegetik, ezért szüksége van olyan elrettentő erőre, amellyel megakadályozhatja a támadásokat és nagyhatalmi pozícióhoz juthat. Ugyanakkor a tény, hogy a Közel- és Közép-Keleten egyedül Izraelnek vannak nukleáris fegyverei, szintén fontos mozgatórugó lehet. Arról nem is beszélve, hogy az Iránhoz közel fekvő Oroszországnak és Pakisztánnak is vannak ilyen eszközei.

Az atomprogram a háború szélére sodorta a Perzsa-öblöt. Mindkét fél attól tart, hogy ha enged akkor az vereséget jelentene, így egyre inkább belemennek egy olyan játékba, amely egyik fél számára sem végződhet győzelemmel. A helyzet pedig egyre fokozódik, gondoljunk csak az iráni atomtudósok, majd az izraeli diplomaták elleni merényletekre. Ha Izrael megtámadná Iránt, akkor egy háború esetén pusztító terror és rakétatámadásokkal kellene szembenéznie. Irán megtorlásul kénytelen lenne lezárni a szorost, amely jelentős katonai és gazdasági veszteségekkel járna és még jobban elszigetelődne. Az arab országok se kerülhetnék el a háborút. Amerika nem akar egy újabb háborút, ráadásul ez esetben Irak destabilizálódhat, míg az afgán felkelőknek nyújtott támogatás sok amerikai áldozatot és a kivonulás elhalasztását hozhatná. Európa pedig nem lenne képes megvívni egy háborút az öbölben, hogy nyitva tartsa a szorost. Márpedig se Irán, se Izrael nem akar engedni. Egy háború valószínűleg nem tudna véget vetni az atomprogramnak, ellenben lángba boríthatná a Közel-Keletet és újra egy iszlám a nyugat ellen helyzet állhatna elő, ezért szerintem az erőszak alkalmazása mindkét fél részéről a legnagyobb hiba lenne. Csak remélni lehet, hogy diplomáciai úton sikerül megoldani a krízist, de afelől nem lehet kétségünk, hogy az atomprogramot már csak késleltetni lehet. A szellem kiszabadult a palackból és innentől a proliferáció is inkább csak lassítható, ugyanakkor az is kérdéses, hogy Teheránban megszületett-e már a döntés, hogy ténylegesen akarnak-e nukleáris fegyvereket gyártani. Mindenesetre a proliferáció gyorsulása egyértelmű veszélyforrás.

Akárhogyan is alakul a helyzet, Irán egy felemelkedő regionális hatalom, amely mint az egyik legnagyobb iszlám, illetve a legnagyobb síita ország nem kezelhető a nemzetközi közösség kívül és előbb-utóbb valamilyen módon be kell vonni a térség ügyeinek rendezésébe, úgy hogy az a nagyhatalmaknak, a térség országainak és Iránnak is egyformán megfeleljen.

Felhasznált irodalom

Nyomtatott:

- Addis, Casey L. (szerk): Iran: Regional Perspectives and U.S. Policy; Congressional Research Service; 2010.
- Allison, Marissa: U.S. and Iranian Strategic Competition: Saudi Arabia and the Gulf States; Center for Strategic & International Studies; 2010.
- Alsis, Peter - Allison, Marissa – Cordesman, Anthony H.: US and Iranian Strategic Competition in the Gulf States and Yemen; Center for Strategic & International Studies; Washington D.C.; 2011.
- Arzenál; Regiment 2011/2
- Barzegar, Kayhan: Iran's Foreign Policy Strategy after Saddam; The Washington Quarterly 2010/January
- Binnie, Jeremy: All at sea; Jane's Defence Review 2012/November
- BP Statistical Review of World Energy 2010 June
- BP Statistical Review of World Energy 2011 June
- Cordesman, Anthony H. – Bosserman, Bradley: US – IRANIAN STRATEGIC COMPETITION IN SANCTIONS, ENERGY, ARMS CONTROL, AND ARMS TRANSFERS; Center for Strategic & International Studies; Washington D.C.; 2012
- Cordesman, Anthony H. – Seitz, Adam C.: Gulf Threats, Risks and Vulnerabilities: Terrorism and Asymmetric Warfare; Center for Strategic & International Studies; Washington D.C.; 2009.
- Cordesman, Anthony H. – Wagner, Abraham R.: The Lessons of Modern War II.- The Iran-Iraq war; Westview Press; Boulder, 1991
- Cordesman, Anthony H.: Iran's Revolutionary Guards, the Al Quds Force, and Other Intelligence and Paramilitary Forces; Center for Strategic and International Studies; Washington, DC; 2007
- Cronin, Patrick M.: America's role in a changing world; National Defense University Press; Washington D.C.; 2009
- Csicsmann László (szerk): Iszlám és modernizáció a Közel-Keleten; Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi Tanulmányok Intézet; Budapest; 2010.
- Csiki Tamás – Gazdik Gyula: Stratégiai törekvések a szíriai válság kapcsán I.; NKE STRATÉGIAI VÉDELMI KUTATÓKÖZPONT ELEMZÉSEK – 2012/17
- Deák Krisztián: Nagybani piac; Aranysas 2010/11
- Demanding to be counted; Economist June 20th-26th 2009.
- Faletti, Sebastien: US' Asian Allies balk at cutting Iranian oil; Jane's Defense Review 2012 January 25
- Gelfand, Lauren: Kurds take to patrolling Iraq-Iran border; Jane's Defence Weekly 2011/31
- Grevatt, Jon: China strengthens its strategic collaborations with Saudi, Armenia; Jane's Defense Weekly 2012 January 25
- Háda Béla – Ablaka Gergely: Az afganisztáni válság regionális perspektívái; Nemzet és biztonság 2012/2
- Haghshenass, Fariborz: Iran's Asymmetric Naval Warfare; Washington Institute for Near East Policy; Washington D.C.; 2008.
- Harel, Amos: Zero Hour; Jane's Defense Review 2012/November
- Hartwell, David: Iran threatens to cut Hamas funds after the Islamists fail to support the Syrian regime; Jane's Intelligence Review 2012/January
- Huntington, Samuel P.: A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása; Európa; 1998.
- Ilias, Shayerah: Iran's Economic Conditions: U.S. Policy Issues; Congressional Research Service; Washington D.C.; 2010.
- Ingram, Jamie: Iranian parliament attempts to block strategic Strait of Hormuz; Jane's Intelligence Review 2012/August
- Iran rises up; Economist June 20th-26th 2009
- Iran's Naval Forces; The Office of Naval Intelligence; Suitland; 2009.

- Johnson, Scott – Chorley, Emily: Studies in pre-emption; Jane's Defence Weekly 28 March 2012; 25., 27. és 31.o.
- Karsh, Efraim: The Iran-Iraq War 1980-88; Osprey Publishing; Oxford; 2002
- Katz, Yaakov: Retired officials slam Israel's Iran strike plan; Jane's Defence Weekly 9 May 2012
- Katzman, Kenneth: Iran: U.S. Concerns and Policy Responses; Congressional Research Service; 2012.
- Kelemen Csaba: Az iráni külpolitika a biztonságelmélet szemszögéből; Nemzet és biztonság 2012/március
- Keresztes Imre: Dúsított voksok; HVG 2009. június 20.
- Keresztes Imre: Holt pont; HVG 2009. június 27
- Kiss Roland: Az iráni aszimmetrikus tengeri hadviselés; OTDK 2011 RTF; 2010
- Knights, Michael: Shia strength; Jane's Intelligence Review 2011/October; 16.o.
- Kővári László: Esélylatolgatás; Aranyas 2012/július
- Krepinevich, Andrew F.: Why AirSea Battle?; Center for Strategic and Budgetary Assessments; 2010.
- Lokátor; Aranyas 2012/2
- Marsai Viktor: Jemen és az iszlámisták; Nemzet és Biztonság; 2010. Június
- McCulloch, Tony: Coming Cliffhangers; Jane's Defence Review 2012/December
- Migdalovitz, Carol: Turkey: Selected Foreign Policy Issues and U.S. Views; Congressional Research Service; 2010.
- Najib, Mohamed: Iran sends materiel support to Syrian regime; Jane's Defence Weekly 2011/31
- Nerguizian, Aram: U.S. AND IRANIAN STRATEGIC COMPETITION: The Proxy Cold War in the Levant, Egypt and Jordan; Center for Strategic & International Studies; Washington D.C.; 2011.
- Ripley, Tim: Gulf of distrust; Jane's Intelligence Review; 2008. március
- Special Inspector General for Iraq Reconstruction; Quarterly Report to the United States Congress; Arlington; October 30, 2011.
- Tálas Péter – Csiki Tamás: Irak – mérleg a kivonulás után; NKE HHK Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Nézőpontok – 2012/1
- The Military Balance 2011; Routledge; London; 2011
- Trautmann Balázs: Keleten a helyzet... változik?; Aranyas 2010/8
- Unclassified Report on Military Power of Iran; Secretary of Defence; April 2010
- Ward, Steven R.: Immortal: A military history of Iran and its armed forces; Georgetown University Press; Washington D.C.; 2009.
- Wehrey, Frederic - Karasik, Theodore W. - Nader, Alireza - Ghez, Jeremy - Hansell, Lydia - Guffey, Robert A.: Saudi-Iranian Relations Since the Fall of Saddam; RAND Corporation; 2009.
- Wilner, Alexander - Cordesman, Anthony: U.S. AND IRANIAN STRATEGIC COMPETITION: THE GULF MILITARY BALANCE; Center for Strategic & International Studies; Washington D.C.; 2011
- Zsig Zoltán: Bőrnagyak; Regiment 2008/4
- Zsig Zoltán: Farkasszem nézve – Az iráni légierő; Aranyas 2009/3

Elektronikus:

- \$1bn investment in Iran's power plants; elérhető internetes cím: <http://www.presstv.com/detail/139882.html>; látogatva: 2012. október 6.
- Alfoneh, Ali: The Revolutionary Guards' Role in Iranian Politics; elérhető internetes cím: <http://www.meforum.org/article/1979?gclid=CMHjuJrLz5gCFUQI3wodGwIw0w>; látogatva: 2009. február 9.
- Attacking or Threatening Iran Makes No Sense (Key Points); elérhető internetes cím: <http://americanforeignpolicy.org/military-option-iran/attacking-iran>; látogatva: 2012. február 22.
- Backfisch, Michael: Irans Wirtschaft stabilisiert sich; elérhető internetes cím: <http://www.handelsblatt.com/politik/international/irans-wirtschaft-stabilisiert-sich/3266364.html>; látogatva: 2011. október 13.

- Background Brief: Ahmadinejad's Cabinet; elérhető internetes cím: <http://www.ndi.org/node/15709>; látogatva: 2011. november 12.
- Background Note: Iran; elérhető internetes cím: <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/5314.htm>; frissítve: 2011. február 17.; látogatva: 2011. szeptember 13
- Baghdad Pact / Central Treaty Organization (CENTO); elérhető internetes cím: <http://www.globalsecurity.org/military/world/int/cento.htm>; látogatva: 2011. szeptember 17.
- Borger, Julian: Iran nuclear report: IAEA claims Tehran working on advanced warhead; elérhető internetes cím: <http://www.guardian.co.uk/world/2011/nov/07/iran-working-on-advanced-nuclear-warhead>; látogatva: 2011. november 11.
- Borger, Julian: Wake-up call; elérhető internetes cím: <http://www.guardian.co.uk/world/2002/sep/06/usa.iraq>; látogatva: 2010. július 17.
- Butcher, Tim: Israel willing to go it alone on Iran attack; elérhető internetes cím: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/israel/3551079/Israel-willing-to-go-it-alone-on-Iran-attack.html>; látogatva: 2012. február 22.
- C-802 / YJ-2 / Ying Ji-802 CSS-C-8 / SACCAD C-8xx / YJ-22; elérhető internetes cím: <http://www.fas.org/man/dod-101/sys/missile/row/c-802.htm>; frissítve: 2000. február 17.; látogatva: 2010. július 22.
- Carreno, Jose - Culora, Thomas- Captain Galdorisi, George U.S. Navy (Retired) – Hone, Thomas: What's New About the AirSea Battle Concept?; elérhető internetes cím: <http://www.usni.org/magazines/proceedings/2010-08/whats-new-about-airsea-battle-concept>; látogatva: 2012. február 8.
- CIA - The World Factbook: Iran; elérhető internetes cím: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html>; látogatva: 2012. január 17.
- Cody, Edward: First French Military Base Opens in the Persian Gulf; elérhető internetes cím: <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2009/05/26/AR2009052602994.html>; látogatva: 2009. július 11.
- Country Brief: Iran; elérhető internetes cím: <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/MENAEXT/IRANEXTN/0,,menuPK:312966~pagePK:141132~piPK:141107~theSitePK:312943,00.html>; látogatva: 2011. október 8.
- Country profile: About Islamic Republic of Iran; elérhető internetes cím: <http://www.emro.who.int/iran/countryprofile.htm>; látogatva: 2011. november 9.
- Craig, Larry E.: The Kosovo Liberation Army: Does Clinton Policy Support Group with Terror, Drug Ties?; <http://www.fas.org/irp/world/para/docs/fr033199.htm>; látogatva: 2012. szeptember 20.
- Deadly attack on Pakistan army HQ; elérhető internetes cím: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/8300371.stm>; látogatva: 2012. február 21.
- Farrar-Wellman, Ariel: Russia-Iran Foreign Relations; elérhető internetes cím: <http://www.irantracker.org/foreign-relations/russia-iran-foreign-relations>; látogatva: 2012. február 25.
- Gatehouse, Gabriel: Iran 'influenced' Iraq over US troops' exit; elérhető internetes cím: <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-15724404>; látogatva: 2012. február 14.
- Guide: How Iran is ruled; elérhető internetes cím: http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/8051750.stm; látogatva: 2012. január 18.
- Hilburn, Matt: Asymmetric Strategy – Growing Iranian Navy relies on 'unbalanced warfare' tactics; elérhető internetes cím: http://www.navyleague.org/sea_power/dec06-14.php; látogatva: 2009. március 10.
- http://www.nytimes.com/packages/pdf/opinion/20070429_iran-memo-expurgated.pdf
- Inside the Octopus: Unraveling Iran's terrorist Quds Force; elérhető internetes cím: http://www.israelhayom.com/site/newsletter_article.php?id=3532; látogatva: 2012. október 9.
- Iran Agriculture Brief; elérhető internetes cím: <http://www.atiehbahar.com/Resource.aspx?n=1000013>; látogatva: 2011. október 14.
- Iran's key nuclear sites <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-11927720>; Látogatva: 2012. február 18.

- Iraq; elérhető internetes cím: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/iz.html>; látogatva: 2011. szeptember 27.
- Islamic Republic of Iran: Demographic indicators; elérhető internetes cím: <http://www.emro.who.int/emrinfo/index.aspx?Ctry=ira>; látogatva: 2011. november 11.
- Islamic Republic of Iran: The Supreme National Security Council; elérhető internetes cím: <http://www.iranonline.com/iran/iran-info/government/Supreme-National-Security-Council.html>; látogatva: 2012. január 18.
- Kahlili, Reza: Iran sends terror teams into Turkey; elérhető internetes cím: http://www.wnd.com/2012/09/IRAN-SENDS-TERROR-TEAMS-INTO-TURKEY/?CAT_ORIG=WORLD; látogatva: 2012. október 11.
- Kaufmann, Sabine: Die Geschichte des Irans von den Pahlavis bis Ahmadedschad; elérhető internetes cím: http://www.planet-wissen.de/laender/leute/naher_und_mittlerer_osten/iran/index.jsp; látogatva: 2011. szeptember 17.
- Mackay, Neil: Iran's Spies; elérhető internetes cím: http://www.iranian.ws/cgi-bin/iran_news/exec/view.cgi/24/19724; látogatva: 2009. július 6.
- Michaleto, Ioannis: Iran in Bosnia during the 90's & early 00's: Part 2; elérhető internetes cím: http://www.analyst-network.com/article.php?art_id=1686; frissítve: 2008-02-10; látogatva: 2009. július 6.
- Mostafavi, Ramin: Iran says it has detected second cyber attack; elérhető internetes cím: <http://www.reuters.com/article/2011/04/25/us-iran-computer-virus-idUSTRE73O1OL20110425>; látogatva: 2011. november 8.
- Nuclear Energy in Iran; elérhető internetes cím: http://www.world-nuclear.org/info/inf119_nucleariran.html; látogatva: 2012. február 8.
- Profile: Mahmoud Ahmadinejad; elérhető internetes cím: <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-10866448>; látogatva: 2012. január 17.
- Q&A: Iran nuclear issue; elérhető internetes cím: <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-11709428>; látogatva: 2012. február 21.
- Qods (Jerusalem) Force Iranian Revolutionary Guard Corps (IRGC - Pasdaran-e Inqilab); elérhető internetes cím: <http://www.globalsecurity.org/intell/world/iran/qods.htm>; látogatva: 2012. február 25.
- Reynolds, James: Iran elections to define balance of conservative power; elérhető internetes cím: <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-17180967>; látogatva: 2012. március 20.
- Russia may sell air defense systems, helicopters to Saudi Arabia; elérhető internetes cím: <http://en.rian.ru/world/20111114/168684404.html>; látogatva: 2012. február 22.
- Stevens, John-Tee, Oliver-Moran, Lee: U.S. condemns Tehran after foiling plot to assassinate Saudi ambassador on American soil using a Mexican drug hitman; elérhető internetes cím: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2048138/Iran-terror-plot-US-foils-plan-assassinate-Saudi-ambassador-using-Mexican-hitman.html>; látogatva: 2011. október 22.
- Szigorúan titkos bevetések: Szaddámmal a vallatószobában; dokumentumfilm
- Szrom, Charlie: Iran-Hamas Relationship in 2008; elérhető internetes cím: <http://www.irantracker.org/military-activities/iran-hamas-relationship-2008>; látogatva: 2012. február 26.
- Takavarán, Naval Commandos; elérhető internetes cím: <http://www.specialoperations.com/Foreign/Iran/Takavarán.html>; látogatva: 2012. október 11.
- Tensions in Iran's National Security Strategy; elérhető internetes cím: <http://reut-institute.org/Publication.aspx?PublicationId=1769>; látogatva: 2011. november 19.
- The „Grand Bargain” Fax: A Missed Opportunity?; elérhető internetes cím: <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/showdown/themes/grandbargain.html>; látogatva: 2012. február 18.
- Tilford, Robert: Iranian Navy secretly filmed a US air craft carrier at less than 500 meters; elérhető internetes cím: <http://www.examiner.com/article/iranian-navy-secretly-filmed-a-us-air-craft-carrier-at-less-than-500-meters>; látogatva: 2012. október 13.

- U.S. Bolsters UAE's Missile Defense in Arms Deal; elérhető internetes cím: <http://www.defensenews.com/article/20111231/DEFSECT01/112310304/U-S-Bolsters-UAE-s-Missile-Defense-Arms-Deal>; látogatva: 2012. február 22.
- U.S.: Soldiers abducted in Karbala, killed elsewhere; elérhető internetes cím: <http://web.archive.org/web/20070202031215/http://www.cnn.com/2007/WORLD/meast/01/26/ira.q.karbala.ap/index.html>; látogatva: 2012. február 9.
- United Arab Emirates; elérhető internetes cím: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ae.html>; látogatva: 2011. október 2.
- van Doornik, Raymond: Iran's Links to European Terrorists; elérhető internetes cím: <http://www.int-review.org/terr10a.html>; látogatva: 2012. február 25.
- Walser, Ray - Phillips, James: Iran Moves West: Ahmadinejad's 2012 Latin American Visit; The Heritage Foundation; elérhető internetes cím: http://thf_media.s3.amazonaws.com/2012/pdf/wm3444.pdf; látogatva: 2012. február 13.
- Waterman, Shaun: Iranian militias 'pose threat to U.S.'; elérhető internetes cím: <http://www.washingtontimes.com/news/2012/sep/20/iranian-militias-pose-threat-to-us/#ixzz26yrMoGmS>; látogatva: 2012. október 11.
- Weitz, Richard: Parsing China's Policy Toward Iran; elérhető internetes cím: [http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews\[tt_news\]=38813&tx_ttnews\[backPid\]=517](http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews[tt_news]=38813&tx_ttnews[backPid]=517); látogatva: 2012. február 25.
- Who's who in Iran; elérhető internetes cím: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/8102406.stm>; látogatva: : 2012. január 17.
- Zimmerman, Katherine: Strike on Khartoum: October 23, 2012; elérhető internetes cím: <http://www.aei.org/article/foreign-and-defense-policy/terrorism/strike-on-khartoum-october-23-2012/>; látogatva: 2012. november 3.
- Zulfiqar 3; elérhető internetes cím: http://www.military-today.com/tanks/zulfiqar_3.htm; látogatva: 2012. február 28.

Képek forrása

1. http://quranbible.files.wordpress.com/2007/10/middle_east_951.jpg
2. <http://www.machtres.com/iranMig29.jpg>
3. http://media.stratfor.com/mm/f/c/fc31775dff4a946f2536d980a3a6e7700258b4cc_two_column.jpg
4. <http://btvt.narod.ru/4/t-72.files/iran.jpg>
5. Haghshehass, Fariborz: Iran's Asymmetric Naval Warfare; Washington Institute for Near East Policy; Washington D.C.; 2008.; fedőlap
6. http://www.worldaffairsboard.com/attachments/iranian-question/24981d1303781571-zulfiqar-3-mbt-26_147103_3d663c850f5d3fa.jpg
7. <http://www.jcpa.org/gif/iran3.jpg>
8. <http://www.armyrecognition.com/forum/viewtopic.php?t=1059>
9. http://www.armyrecognition.com/images/stories/east_europe/russia/missile_vehicle/s-300_pmu2/S-300_PMU2_surface-to-air_defense_missile_system_Russia_Russian_army_640_002.jpg
10. <http://www.ausairpower.net/APA-PLA-Cruise-Missiles.html>
11. <http://www.uskowioniran.com/2010/04/iraa-helicopters-at-badr-airbase.html>
12. http://www.aerospaceweb.org/aircraft/fighter/f14/f14_16.jpg
13. <http://forum.keypublishing.com/showthread.php?t=93028&page=19>
14. http://media.farsnews.com/Media/8608/ImageReports/8608140319/9_8608140319_L600.jpg
15. http://www.mehrnews.com/mehr_media/image/2008/02/344504_orig.jpg
16. <http://www.militaryphotos.net/forums/showthread.php?165610-Today-s-Photos-Tuesday-September-22nd-2009>
17. <http://cdn-www.airliners.net/aviation-photos/photos/1/8/8/1828881.jpg>
18. <http://english-freemap.blogspot.com/2007/07/middle-east-asias-blank-maps-outline.html> általam módosítva
19. [http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews\[tt_news\]=38813&tx_ttnews\[backPid\]=517](http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews[tt_news]=38813&tx_ttnews[backPid]=517)

20. <http://3.bp.blogspot.com/-mhMzwU-CuV4/TbCzbIY0xfI/AAAAAAAAA4k/Ni2MRSmrNvk/s1600/N1005739-1690516.jpg>
21. <http://www.reuters.com/article/idUSTRE6AP06Z20101129>
22. <http://nimg.sulekha.com/others/original700/mahmoud-ahmadinejad-recep-tayyip-erdogan-2009-10-27-6-9-9.jpg>
23. http://twitc.com/me/36696489/IRAN/Green_News/Ahmadinejad/Foreign_Congratulate_on_Selflection/Ahmadinejad-Assad.jpg
24. http://2.bp.blogspot.com/_htvsmtPrmc/Sh2HoaStsPI/AAAAAAAAAB-w/Hhlz94Wxj9Q/s400/105554_1.jpg
25. <http://english-freemap.blogspot.com/2007/07/middle-east-asias-blank-maps-outline.html> általam módosítva
26. <http://www.irantracker.org/military-activities/iran-hamas-relationship-2008>
27. http://www.enduringamerica.com/storage/blog-post-images/AHMADINEJAD%20CHAVEZ.jpg?_SQUARESPACE_CACHEVERSION=1326053571257
28. http://news.xinhuanet.com/english/2007-10/18/xinsrc_4421004190529500315197.jpg
29. <http://www.flickr.com/photos/mnfiraq/4522233031/>
30. <http://www.power-technology.com/projects/kwangyang/images/5-lng-ship.jpg>
31. <http://media.ecuadortimes.net/2012/02/Syria-civil-war.jpeg>
32. <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-11927720>
33. <http://news.antiwar.com/wp-content/uploads/2009/04/bushehr.jpg>
34. <http://www.nowtheendbegins.com/blog/wp-content/uploads/iran-uranium-enrichment-explosion.jpg>
35. http://www.precise3dmodeling.com/gallery/images/su30mki_large.jpg
36. http://www.csmonitor.com/var/ezflow_site/storage/images/media/content/2012/0131-threat-iran-missile/11617390-1-eng-US/0131-threat-iran-missile_full_600.jpg
37. Johnson, Scott – Chorley, Emily: Studies in pre-emption; Jane's Defence Weekly 28 March 2012; 27.o.
38. <http://2.bp.blogspot.com/-JvsiVflctx0/T-Bnq0oB4FI/AAAAAAAAkz4/oKgHB9jGdFE/s1600/F16F15IsraelXL.jpg>
39. <http://t1.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcStcmqsqDhaiD7TlquLfRdtfOzvtJzvI6WqhQUMALEHDazrm9BwhRRxhN7baA>
40. http://isis-online.org/uploads/isis-reports/images/Wideview_annotated_copy.jpg
41. http://3.bp.blogspot.com/-BTFQSEaRqik/TXs28IcZGgI/AAAAAAAAAI4/D251MnXOt7w/s1600/Nuclear_explosion_by_kingsandji.jpg
42. <http://www.cusnc.navy.mil/photos/2009/hi/CMF%20Korean%20CoC%20pic.jpg>
43. <http://picasaweb.google.com/cyborgninja21/ModernWar02#5456084361773198130>
44. <http://newwars.wordpress.com/2010/04/27/astonishing-iranian-speedboat-maneuvers/>
45. http://www.biztonsagpolitika.hu/userfiles/image/2011/NATO-NETto/110430_OAE/Limburg_tanker_terrorista_tamadas.jpg
46. <http://images.china.cn/attachement/jpg/site1007/20120103/00137278ce1c106cb3ca1d.jpg>
47. <http://img150.imageshack.us/i/stealthboat1px8.png/#q=usn%20fast%20attack%20craft>
48. <http://blogs.rj.org/rac/files/2012/01/Hormuz.jpg>
49. <http://www.meforum.org/1979/the-revolutionary-guards-role-in-iranian-politics>
50. http://farm5.static.flickr.com/4047/4500628309_0ef8af6c68_o.jpg
51. http://www.washingtonpost.com/rf/image_606w/WashingtonPost/Content/Blogs/blogpost/Images/2011-12-27T221347Z_01_TEH01_RTRIDSP_3_IRAN-OIL-HORMUZ.jpg?uuiid=-olDkDGOEeGidGH83uzF9Q
52. <http://static.guim.co.uk/Guardian/world/gallery/2008/mar/28/iraq/GD6723800@Mahdi-Army-fighters-s-1101.jpg>
53. <http://www.worldcrunch.com/world-affairs/is-lebanon-039-s-hezbollah-doing-assad-039-s-dirty-work-in-syria/syria-lebanon-hezbollah-sunni-shia-/c1s9791/#.UHfuoVH64R4>
54. http://www.uskowioniran.com/2008_06_01_archive.html
55. <http://mycatbirdseat.com/wp-content/uploads/2010/04/1983-embassy-bombing-beirut.jpg>